

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra historie

Rigorózní práce

Mgr. Lucie Laníková

**„My jakožto Němci jsme poraženými“
Osudy šlechtické rodiny Bauerů ve 20. století**

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 23. 11. 2019

Mgr. Lucie Laníková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, bez jejichž podpory a pomoci by tato rigorózní práce nevznikla. Velký dík patří docentce Radce Švaříčkové-Slabákové za cenné připomínky k textu této práce, Karlovi Podolskému za jeho letitou podporu a inspirující konzultace, kastelánovi zámku Kunín PhDr. Jaroslavu Zezulčíkovi, který mě ve zpracování tématu dlouhá léta podporoval. Poděkování patří pracovníkům archivů: Archiv bezpečnostních složek v Praze, Národního archivu v Praze, Moravského zemského archivu v Brně, Archivu města Brna, Zemského archivu v Opavě, Státního oblastního archivu Litoměřice, pobočky Děčín. Kamarádům a přátelům: Pavle, Tereze, Evě, Kateřině, Jarce a Zdeňkovi, kteří mě v mých slabých chvílích přesvědčovali, abych vytrvala a rigorózní práci dopsala. Především děkuji mamince a sestře za všestrannou pomoc. Bez nich bych tuto práci stěží dokončila.

Obsah

Úvod.....	5
Struktura práce	7
O pramenech a literatuře	9
2 K historii rodu rytířů Bauerů a rytíře Chlumeckého-Bauera.....	16
3 JUDr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřemyslník a myslitel	20
3.1. Rodinné prostředí.....	23
3.2. Rodinné dědictví – podnikání v samostatném Československu	26
Pozemková reforma na Bauerových statcích	30
Bauerovo postavení v cukrovarnickém průmyslu.....	36
3.3. Mystika – neobvyklá záliba šlechtyce	42
3.4. Inspirace čínským prostředím	46
3.5. Zentraleuropa. Ein lebendiger Organismus.....	48
3.6. Nebezpečí nacistické psychózy.....	53
4 Moritz Chlumecký-Bauer a svět literátů.....	57
4.1. Přátelství s baronkou Sidonií Nádhernou z Borutína	58
4.2. Rodinné dědictví – velkostatek Spálov	60
Situace na velkostatku Spálov v letech 1938 až 1948 po odchodu Chlumeckých-Bauerů	61
5 Petr Pavel von Bauer-Rohrfelden. Muž, který prodal nebe	67
6 Hellmuth Viktor Bauer. Konec Bauerů na Moravě	75
6.1. Hellmuthovo dětství.....	75
6.2. Rodinné dědictví – velkostatek Kunín a Suchdol nad Odrou	76
Úsilí o navrácení ztraceného majetku z první pozemkové reformy s přihlédnutím k velkostatku Kunín a Suchdol nad Odrou (1939–1945).....	77
Snaha Margarethy Bauerové o záchranu majetku po roce 1945.....	81
Situace na velkostatku Kunín a Suchdol nad Odrou po odchodu Bauerů.....	85
Závěr	87
Seznam pramenů a literatury	90
Summary	98
Obrazové přílohy	101

Úvod

Osudy průmyslnické rodiny Bauerů, které řadíme k nobilitované šlechtě 19. století, byly předmětem mého badatelského výzkumu již v magisterské diplomové práci. V té jsem se zaměřila hlavně na nejvýznamnějšího člena, JUDr. Viktora rytíře Bauer-Rohrfelden, který patřil za monarchie a první Československé republiky k významným podnikatelům.¹

S životním příběhem této osobnosti jsem se seznámila v roce 2004, kdy se mi jako studentce historie naskytla příležitost provázet v zámku Kunín u Nového Jičína. Po tři sezóny jsem několikrát denně procházela kulečnickým pokojem kolem portrétu pohledného majitele zámku, o kterém byly v té době napsány pouze krátké historické studie v regionálních sbornících. Během inspirativních diskusí o historii zámku s kastelánem PhDr. Jaroslavem Zezulčíkem jsem se rozhodla, že zpracuji historii rodiny rytířů Bauerů a přispěji tak k osvětlení dějin zapomenuté podnikatelsko-šlechtické rodiny, která má své kořeny na Moravě. Shodou okolností se v té době podařilo Jaroslavu Zezulčíkovi získat pro Muzeum Novojičínska cenné prameny k historii rodiny přímo od potomků JUDr. Viktora Bauera. V tomto směru jsem měla jednodušší cestu než řada mých kolegů, kteří musí v řadě případů žádat potomky šlechtických rodů o povolení přístupu k rodinným dokumentům.

Viktora Bauera jsem v diplomové práci představila v rovině rodinné, profesní a duchovní. Člověka, jež pocházel z Moravy, a který se díky svým četným cestám po celém světě označoval za nadnárodního – evropského. Vznik Československa, oproti jiným šlechticům a podnikatelům německé národnosti, přivítal s nadšením. To se ovšem změnilo s prvními kroky nové republiky na poli hospodářském. Pozemková reforma byla pro Bauerův majetek likvidační, a to především pro cukrovar. Viktor Bauer se nijak aktivně nezapojoval do politického dění, nicméně se k němu hojně vyjadřoval. V magisterské práci jsem se věnovala jeho publikační činnosti a životnímu dílu *Zentraleuropa. Ein lebendiger Organismus*.² Knize věnuji poměrně velký prostor i v této práci, protože v ní nacházíme jakési shrnutí Bauerových politických názorů a životních hodnot, které si zaslouží větší pozornosti.

¹ Laníková, Lucie: *LABORE AD HONOREM. Dr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřůmyslník a myslitel*. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2008.

² Bauer, Victor: *Zentraleuropa. Ein Lebendiger Organismus*. Brünn 1936.

Hlubším výzkumem jsem došla k závěru, že nelze opomenout ani další členy rodu Bauerů, jejichž životy byly ovlivněny dramatickými událostmi 20. století a kteří se různým způsobem potýkali jak s nacistickou diktaturou, tak plíživým nástupem komunismu. Pokusím se tedy o jakousi sondu do života německé šlechtické rodiny několika generací. Cílem rigorózní práce je prozkoumat historii rodu Bauer-Rohrfelden a Chlumecký-Bauer v první polovině 20. století.

Postavení šlechty ve 20. století se zásadně změnilo. Pomalu ztrácela své privilegované postavení z dob monarchie. V Československu, stejně jako i v Rakousku, přišla o šlechtické tituly a také o možnost nadále zasahovat do politických záležitostí země v takovém rozsahu jako před staletími. Nacistický totalitní režim pak zahájil diskriminaci této společenské a sociální skupiny ve větším rozsahu. Okupace měla především negativní vliv na české rody, ale dotkla se i německých šlechticů, kteří si slibovali od nástupu nacistů napravení majetkových křivd z dob první Československé republiky, které se ovšem neuskutečnilo. K dalším zásahům do majetkového vlastnictví, ještě rozsáhlejšího, než představovala pozemková reforma v první republice, došlo po druhé světové válce, kdy byly osoby německé národnosti zbavovány majetku na základě tzv. Benešových dekretů. Před únorovým převratem v roce 1948 následovala revize pozemkové reformy, díky níž dosáhl stát na zbývající majetek bývalé šlechty a velkostatkářů. Komunistický režim pak dokonal vymýcení velkých vlastníků půdy v Československu bez rozdílu národnosti. To se týkalo i šlechty s cizím státním občanstvím, mezi které patřili i Bauerové a Chlumecký-Bauer.

Všechny tyto události nám nabízejí hned několik otázek, které bych v této práci ráda zodpověděla. S čím se potýkala kosmopolitní rodina po vzniku Československa a jak vnímala rozdělení na „my Němci a oni Češi“, jež vedlo v Československu také k ekonomickým dopadům? Jakým způsobem přistupovali jednotliví členové rodu k vzestupu nacismu, a to nejen v hranicích Československa, ale také mimo Evropu a jaké to pro ně mělo důsledky? Jak se na rodině a jejich majetku v Československu podepsal konec druhé světové války?

Kromě politických a hospodářských událostí doby se zaměřím také na rodinné a kulturní prostředí. Mělo a mohlo mít rodinné zázemí vliv na jejich chování a jednání ve 20. století, jež bylo plné zvratů? Podobně si můžeme položit i otázku ohledně kulturního prostředí, v němž se pohybovali a s jakými osobnostmi se stýkali.

Struktura práce

Na následujících stranách se vrátím nejen k životu JUDr. Viktora Bauera-Rohrfelden, ale také jeho bratrům Petrovi Pavlovi Bauerovi a Moritzovi Chlumeckému-Bauerovi, jejichž příběhy bylo možné zmapovat díky novým dokumentům z rodinného archivu Bauerů, který je uložen v zámku v Kuníně. Při výzkumu nezůstal opomenut ani syn JUDr. Viktora Bauera, Hellmuth Viktor Bauer, a to především v souvislosti s majetkovými vztahy na velkostatku Kunín a Suchdol nad Odrou během druhé světové války a v poválečném období. Některé z dokumentů na zámek zapůjčil vnuk JUDr. Viktora Bauera Ronald Riedel, jiné pocházejí od syna Moritze Chlumeckého-Bauera, Nicolase. V kapitolách analyzuji u jednotlivých členů rodu rodinné prostředí, hospodářské poměry, politické postoje a v neposlední řadě jejich úsilí o záchranu majetku.

V úvodní kapitole stručně představím historii rodu v 19. století od zakladatele Aarona Bauera a Moritze Bauera, který se jako první pyšnil rytířským šlechtickým titulem. Kromě jiného patřil k prvním výrazným podnikatelským osobnostem rodu. Moritze Bauera lze označit za velkopodnikatele 19. století. Postupně se seznámíme s dalšími významnými členy rodu a jejich politickými a podnikatelskými úspěchy.

Rigorózní práce si klade za cíl osvětlit čtenáři historii rodu ve 20. století. Přesto jsem se při svém výzkumu věnovala osudům rodu i v 19. století, abych čtenáře seznámila s původem rodu Bauerů a jejich počátečními úspěchy na poli podnikání. Značná část práce se zabývá nejvýznamnějším členem rodu Bauerů JUDr. Viktorem rytířem Bauer-Rohrfelden. Využívám část výzkumu, kterou jsem zveřejnila ve své magisterské diplomové práci. Opět se vracím k rodinnému prostředí a také ekonomické situaci v oblasti podnikání JUDr. Viktora Bauera po vzniku Československa. Snažím se o podrobnější osvětlení názorů Viktora Bauera na pozemkovou reformu, jeho přístupu ke vzniku republiky a její politiky vůči německé menšině. Detailněji analyzuji Bauerův vztah k mystice, především jeho členství v bratrstvu EBDAR. Záliba v mystice u Bauera úzce souvisela s východní filozofií, se kterou se blíže seznámil během svých pobytů v Číně. Proto se vracím i k této oblasti výzkumu, aby čtenář snáze pochopil kontinuitu v Bauerově uvažování a jednání. Opět si položím otázku, co vše ovlivnilo Bauera při psaní Zentraleuropu. Vzhledem k tomu, že nebyl zdaleka jediným nositelem myšlenek sjednocené Evropy první poloviny 20. století, tak se pokusím o komparaci dalších dvou podobných teorií,

kteře se sice v mnohém rozcházejí, ale autoři jsou rovněž šlechticové s vazbami na české prostředí – Richard Mikuláš Coudenhove-Kalergi a Karl Anton Rohan. Mohlo být to, co je vedlo k úvahám o sjednocené Evropě, jejich stesk po zaniklém císařském dvoru a „rakušanství“? Stejně tak zazní jejich názory na otázku národnosti, která se stala „citlivým tématem“ v nové republice.

Bratr JUDr. Viktora Bauera-Rohrfelden, Moritz Chlumecký-Bauer se pohyboval ve vídeňském prostředí umělců a spisovatelů. Nakladatelství Literaria A. G., jehož byl ředitelem, vydávalo knihy Svatopluka Machara, Roberta Musila a dalších. Za rodinného přítele označoval spisovatele a novináře Karla Krause a baronku Sidonii Nádhernou z Borutína, jimž věnuji samostatnou podkapitolu. V případě velkostatku Spálov na Novojičínsku, letním sídle Chlumeckých-Bauerů, přibližuji čtenáři složité vyjednávání rodiny v poválečném Československu, které s úřady neúspěšně vedla, když se snažila o navrácení Spálova.

Druhý bratr JUDr. Viktora Bauera, Petr Pavel Bauer-Rohrfelden žil se svou rodinou především v Jižní Americe, kde podnikal. Jako ředitel a většinový akcionář německo-kolumbijské letecké společnosti SCADTA (Sociedad Colombiana Alemana de Transportes Aéreas) významně přispěl k rozvoji letecké dopravy na tomto kontinentu.³ V kapitole se tedy převážně zaměřuji na jeho aktivity ve firmě SCADTA. Opomenuto nezůstalo ovšem ani rodinné prostředí a Bauerova složitá situace v pozici ředitele firmy s německým podílem po nástupu nacismu k moci.

Poslední kapitola je věnována synovi JUDr. Viktora Bauera, Hellmuthu Viktoru Bauerovi. Dědici, původně rozsáhlého majetku, zůstal v Československu ke správě pouze zmenšený velkostatek Kunín a Suchdol nad Odrou a zámeček v Brně s přilehlými pozemky. Smrtí JUDr. Viktora Bauera ovšem neskončily snahy jeho syna o navrácení majetku, o nějž rodina přišla během pozemkové reformy. Společně se svou matkou Margarethou Bauerovou, které bude v této kapitole také věnován značný prostor, žádali o napravení majetkové křivdy u nacistických úřadů. Jaké to mělo důsledky pro rodinu po druhé světové válce, odhalí závěrečné podkapitoly. Rodině se nevyhnula konfiskace majetku a ani úsilí Margarethy Bauerové o jeho částečnou záchranu bylo neúspěšné.

³ Sociedad Colombiana Alemana de Transportes Aéreas v překladu Kolumbijsko-německá společnost pro leteckou dopravu.

O pramenech a literatuře

Práce využívá hlavně pramenných zdrojů psaných převážně v německém jazyce, a to zejména archivních materiálů z již zmíněného zámku Kunín na Novojičínsku, kde se nachází korespondence bratrů Viktora a Petra k problematice firmy SCADTA (*Sociedad Colombiana Alemana de Transportes Aéreas*), torzo deníku JUDr. Viktora Bauera s poznámkami o rodinném životě, pracovních cestách, setkání se švýcarským myslitelem Bô Yin Râ, dále dokumenty osobní a úřední provenience z doby nacistické okupace a poválečného období, které se vztahují k majetkové problematice. Archivní dokumenty na zámku nejsou evidované pod žádným fondem, inventárním číslem a nacházejí se v zámecké knihovně ve dvou kufrech. Jednotlivé dokumenty tematicky rozřídil kastelán zámku do samostatných papírových složek a udržuje je v dobrém stavu. Archiválie poskytl zámku Kunín vnuk Viktora Bauera Ronald Riedl, který žije v Salzburgu.

V zámecké knihovně nalezneme také úvahy a příspěvky Viktora Bauera k dílu *Zentraleuropa. Ein Lebendiger Organismus* a dílo samotné.

Integračních teorií vznikajících ve středoevropském prostoru meziválečného období bylo hned několik. Ve své publikaci *Za silnou střední Evropu. Středoevropské hnutí mezi Budapeští, Vídní a Brnem v letech 1925–1939* je popisuje historik Miroslav Jeřábek, který provedl první výzkum Bauerovy integrační teorie.⁴

Mezi archiváliemi v zámku v Kuníně se nachází několik dopisů, adresovaných rakouským politikům, ve kterých JUDr. Viktor Bauer varuje před nacistickým nebezpečím.

Obrazové přílohy v této práci pocházejí ze sbírek zámku Kunín. Jedná se ve většině případů o kopie fotografií z Národního památkového ústavu, fondu Státního zámku Lysice. Fotografie rodiny Bauerů jsou podrobně zmapovány v nejnovější publikaci historičky umění Jany Kořínkové *Adolf Loos a konfiskované vzpomínky rodiny Viktora rytíře von Bauera-Rohrfelden*.⁵

Viktor Bauer, jehož si troufám označit za novodobého humanistu, tíhl k východním filozofiím, ke kterým si nejspíš našel cestu během svých pobytů v Číně, Japonsku, Indii a dalších asijských zemích. Zkušenosti z dalekých krajů se snažil

⁴ Jeřábek, Miroslav: *Za silnou střední Evropu. Středoevropské hnutí mezi Budapeští, Vídní a Brnem v letech 1925–1939*. Dokořán, Brno 2008.

⁵ Kořínková, Jana: *Adolf Loos a konfiskované vzpomínky rodiny Viktora rytíře von Bauera-Rohrfelden*. Vysoké učení technické, Brno 2018.

promítnout do svých přednášek a publikací, které jsou dostupné například v Rakouské národní knihovně ve Vídni. K těm jsem získala přístup díky několika studijním pobytům na Vídeňské univerzitě, podobně jako k materiálům v Rakouském státním archivu ve Vídni. Při každém z mých pobytů vždy došlo k příjemnému setkání s vnučkou JUDr. Viktora Bauera, paní Verenu Ender. Ukázalo se, že setkání jsou přínosná i pro Verenu, protože svého dědečka znala jen z vyprávění své matky Evy, která zemřela, když byla Verena ještě dítě. Vždy byla ráda za jakoukoliv novou informaci, kterou jsem při svém bádání zjistila.

Při výzkumu rodinného prostředí využívám torzovitých zápisů z deníku JUDr. Viktora Bauera a zápisky, jež lze označit za knihu vzpomínek mapující život jeho nejstaršího syna Heinze Güntera, věnovanou Bauerem Heinimu k 21. narozeninám. Tento ego-dokument nám umožňuje nahlédnout do soukromí rodiny, například na trávení volného času v první polovině 20. století a cíle rodinných výletů. Ačkoliv se písemnosti Bauerů nacházejí v zámku v Kuníně od roku 2007, jediným zaevidovaným dokumentem zůstává tato kniha vzpomínek pod symbolem MB 132/2007/1. Poslední číslo uvádí stranu v deníku.⁶

V Moravském zemském archivu v Brně ve fondu Rodinný archiv Bauerů G 328 jsou uloženy především dokumenty úřední provenience k majetkoprávním vztahům na velkostatech Kunín a Suchdol nad Odrou a Spálov, dále k cukrovarům v Hrušovanech, v Židlochovicích a na Starém Brně, či dovolenky udělené Hellmuthu Viktorovi v době války.

K tématu mystiky jsem kromě díla filozofa Bô Yin Râ prostudovala fond EBDAR – zednářský spolek v Brně 1932–1937, který se nachází v Archivu města Brna.⁷

Hellmuth Viktor a jeho matka Margaretha se během nacistické okupace snažili o navrácení části majetku, který jim byl odebrán během pozemkové reformy. Jedná se o dokumenty úřední provenience, které nalezneme v Národním archivu v Praze ve

⁶ Zámek Kunín, deník/ vzpomínky Viktora Bauera jeho synovi Heinzi Günterovi, 66 s. Bauerovy psané vzpomínky jsou cenným pramenem pro zkoumání každodennosti v podnikatelsko-šlechtické rodině. Kromě již zmíněných zážitků z rodinných dovolených, oslav, nám podhaluje způsob výchovy a vzdělávání. JUDr. Viktor Bauer v něm mapuje život svého syna Heinze Güntera mezi léty 1913 až 1929. Ani v těchto vzpomínkách neopomíná okrajově zmínit i politickou situaci – vznik Československa, požár v Hrušovanské rafinérii nebo cesty do zahraničí. Torzo Bauerova deníku obsahuje záznamy z jeho cest, pracovních schůzek, setkání s myslitelem Bô Yin Râ. Nesmíme opomenout ani Bauerovy poznámky týkající se numerologie.

⁷ Bô Yin Râ: *Knihy o onom světě*. Praha 1996.; týž: *Knihy o Člověku*. Praha 1996; týž: *Knihy o Živém Bohu*. Praha 1996.

fondu Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě a v zámku Kunín, kde se nacházejí žádosti týkající se revize pozemkové reformy na velkostatku Kunín a Suchdol nad Odrou adresované vládnímu prezidentovi v Opavě.

Poválečná majetkoprávní situace na velkostatku Spálov je popsána ve fondu Moravskoslezský Zemský národní výbor, expozitura v Zemském archivu v Opavě, události na velkostatku Kunín po roce 1945 pak v Archivu bezpečnostních složek Ústavu pro studium totalitních režimů v Praze.

Při zpracování životopisu Petra Bauera se musela badatelská práce omezit pouze na zdroje v německém a anglickém jazyce. Ze sekundární literatury cituji stěžejní publikaci Waltera Brandese *Die Geschichte der deutsch-kolumbianischen Luftfahrtgesellschaft SCADTA und ihre Luftpost*.⁸ Písemné prameny k tomuto tématu pak pochází hlavně z rodinného archivu Bauerů ze zámku v Kuníně. Jedná se především o korespondenci mezi Petrem Bauerem a jeho bratrem Viktorem, obchodními partnery, obchodními agenty nebo investory.

Moritz Chlumecký-Bauer udržoval kontakty s osobnostmi vídeňského kulturního prostředí. Působil jako ředitel nakladatelství Literaria A. G., které publikovalo příspěvky takových autorů, jakými byli Svatopluk Machar, Robert Musil, Franz Werfel, Karl Kraus a další. S posledním jmenovaným jej pojilo přátelství, pravděpodobně navázané nejen přes nakladatelství, ale také díky hraběnce Sidonii Nádherné, která byla přítelkyní Moritzovy manželky Margarethy. Zde čerpám především z písemných dokumentů uložených v zámku Kunín, korespondence Karla Krause adresované Sidonii Nádherné z Borutína v edici Friedricha Pfäfflina *Karl Kraus: Briefe an Sidonie Nádherný von Borutín 1913–1936* a z deníku Sidonie Nádherné z Borutína uloženém ve Státním oblastním archivu Praha ve fondu Velkostatek Vrchotovy Janovice.⁹ Část písemností pochází od Nicolase Chlumeckého, jenž byl synem Moritze Chlumeckého-Bauera. Jedná se o kopie dokumentů z období po druhé světové válce a několik dopisů z devadesátých let 20. století, mapující možnosti restituce ve Spálově.¹⁰

⁸ Brandes, Walter: *Die Geschichte der deutsch-kolumbianischen Luftfahrtgesellschaft SCADTA und ihre Luftpost*. IAPC, Berlin 2001.

⁹ Pfäfflin, Friedrich: *Karl Kraus. Briefe an Sidonie Nádherný von Borutín 1913–1936*. Band 1, Band 2, Wallstein Verlag, Göttingen 2005.

¹⁰ Uvedené dokumenty se nacházejí v zámku Kunín v elektronické podobě.

V textu dodržuji u většiny jmen členů rodu zápis německé verze jmen, zejména u Moritze Chlumeckého-Bauera, jeho manželky Margarethy a jmen jejich dětí. Viktora Bauera uvádím buď bez titulu, nebo s titulem JUDr., to v případě, kdy je nutné ho odlišit od jeho otce, taktéž Viktora. Manželku JUDr. Viktora Bauera zapisuji německým Margaretha, v citacích z písemných pramenů po roce 1945 se pak objevuje jako Markéta. Pokud jde o využívání predikátu Rohrfelden, ten u jmen JUDr. Viktora Bauera a jeho bratra Petra využívám zejména do roku 1918, nebo pokud u nich chci zdůraznit jejich příslušnost ke šlechtickému rodu. V případě dětí JUDr. Viktora Bauera, Hellmutha Viktora a jeho sester Margarethy Ruth a Evy predikát Rohrfelden vůbec nezmiňuji, protože v tomto případě již jeho užívání ztratilo svůj význam a neobjevuje se ani v dokumentech, které se k těmto členům rodu vztahují.

Téma šlechty, národní identity a pozemkové reformy se prolíná celou prací a využívám tak komparace s jinými šlechtickými rody. V práci zmiňuji různé názory na šlechtu v meziválečném období. Zejména mě k tomu vedlo přesvědčení, že je potřeba si uvědomit, jak komplikovaný vztah měli a mají Češi k aristokracii. Ukazuje nám to například pamflet Josefa Holečka *Česká šlechta* z roku 1918.¹¹ Tento konzervavec a překvapivě kritik šlechty si v knize snaží „vyřídít se šlechtou účty od základů“.¹² Popisuje, že ve šlechtě ovšem český národ na druhou stranu viděl naději, že ji získá pro české národní zájmy.¹³ Využívám dobové studie, a to především knihu Josefa Pekaře *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy* a Jana Voženílka *Pozemková reforma v Československé republice*.¹⁴ Dále pak archivní pramenný materiál a Bauerovo jediné česky psané dílo *Co jsem prožil u nás od převratu*, kde vedle pozemkové reformy popisuje národnostní poměry v nové republice.¹⁵ Šlechtickému velkostatku se ve své disertační práci věnoval historik Luboš Páral. I když do sféry

¹¹ Holeček, Josef: *Česká šlechta: Výklady časové i historické*. Českomoravské podniky historické a vydavatelské, Praha 1918.

¹² Kautman, František: *O literatuře a jejich tvůrcích (Studie, úvahy a stati z let 1977–1989)*. Torst, Praha 1999, s. 263.

¹³ Švaříčková Slabáková, Radmila: *Šlechta v Čechách a na Moravě ve druhé polovině 20. století – její obraz, její hodnoty a její paměť*. In: *Šlechta v proměnách věků*. Edice Země a kultura ve střední Evropě sv. 17. Matice moravská, Brno 2011, s. 263.

¹⁴ Pekař, Josef: *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha 1923; Voženílek, Jan: *Pozemková reforma v Československé republice*. Praha 1924.

¹⁵ Bauer, Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu*. Brno 1929, 47 s.

jeho zájmu patří zejména téma velkostatku v 19. století, analyzuje rovněž prvorepublikovou pozemkovou reformu na sledovaných panstvích.¹⁶

Výzkum šlechty v Čechách byl dlouho zaměřen především na období středověku a raného novověku. V průběhu devadesátých let 20. století se začínají objevovat příspěvky k historii šlechty ve 20. století. První větší studie a články ovšem přichází až s nástupem nového milénia. Výzkum ovšem komplikuje skutečnost, že řada archivních dokumentů z rodinných sbírek byla před rokem 1989 nenávratně ztracena, jiné záznamy se dochovaly pouze torzovitě. Spisovatel a žurnalista Vladimír Votýpka zpracoval několik publikací, jejichž obsah vychází z rozhovorů s potomky šlechtických rodů.¹⁷ Česká televize odvysílala v roce 2017 dokument *Modrá krev*, který široké veřejnosti představil několik českých šlechtických rodů, včetně jejich radostí a strastí na zrestituovaných zámcích. Na podzim 2019 připravila Česká televize druhou řadu tohoto úspěšného pořadu.

Z autorů, kteří se věnují problematice šlechtictví, jmenuji na předním místě Jana Županiče a jeho výzkum zaměřený na nobiletovanou šlechtu, šlechtu židovského původu, a Václava Horčíčku, který se společně s prvním jmenovaným věnuje v publikaci *Šlechta na křižovatce* rozsáhlému výzkumu Schwarzenbergů, Colloredo-Mannfeldů a Lichtenštejnů.¹⁸ Medailonky dalších českých šlechtických rodů zpracoval v díle *Šlechta ve službách Masarykovy republiky. Mezi demokracií a totalitními režimy* historik Zdeněk Hazdra.¹⁹ Výzkumu v dané oblasti se dále věnuje Zdeněk Bezecný, kterého cituji v souvislosti s baronkou Sidonií Nádhernou.

Historička Radmila Švaříčková Slabáková postavila v publikaci *Mýtus šlechty u nás a v nás* svůj výzkum na koncepci mýtů, které se o šlechtě tradují v oblasti rodinných vztahů, výchovy, vzdělání, prožívání krizových událostí jejich života, jako jsou ztráta majetku, emigrace, život v komunistickém Československu. Osobními rozhovory s narátory zkoumá fungování rodinné paměti a jejich prožívání historických událostí 20. století, které se jich osobně dotýkaly.²⁰

¹⁶ Pátal, Luboš: *Česká šlechta ve II. polovině 19. století. Šlechtický velkostatek v Čechách na přelomu věků: Analýza ekonomických poměrů tří aristokratických rodů*. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2013.

¹⁷ Votýpka, Vladimír: *Příběhy české šlechty*. Mladá fronta, Praha 1995; Týž: *Návraty české šlechty*. Paseka, Praha 2002; Týž: *Paradoxy české šlechty*. Paseka, Praha 2005; Týž: *Křižovatky české aristokracie*. Paseka, Praha 2014.

¹⁸ Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta na křižovatce. Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo-Mannfeldové v 1. polovině 20. století*. Pankrác, Praha 2017.

¹⁹ Hazdra, Zdeněk: *Šlechta ve službách Masarykovy republiky. Mezi demokracií a totalitními režimy*. NLN, Praha 2014.

²⁰ Švaříčková Slabáková, Radmila: *Mýtus šlechty u nás a v nás*. NLN, Praha 2012.

Prudké změny během první poloviny 20. století a jejich vliv na šlechtu a šlechtictví zevrubně zpracovala Dita Jelínková Homolová v publikaci *Šlechta v proměnách. Osudy aristokracie v Československu v letech 1918–1948*.²¹ Neopomíná německé šlechtické rody, kterým v českém výzkumu nebyl dosud věnován velký prostor. V mnohém překonala prvotní dílo o národní identitě šlechty ve 20. století *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v první polovině 20. století* amerického historika Eagla Glassheima.²²

Šlechtickým rodům a jejich podnikatelským aktivitám se věnují autoři Pavel Dufek, Miloš Hořejš a také historici z Ostravské univerzity v Ostravě v čele s Alešem Záříckým, kteří vytvořili ediční řadu *Nobilitas in historia moderna*, zaměřenou na odbornou produkci historiků mapujících problematiku podnikatelské šlechty.²³

Badatelský záměr sledovat osudy šlechtických rodů v období obou totalit nastartovala konference *Středoevropská šlechta v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, z níž vznikla stejnojmenná publikace s dílčími články k tomuto tématu. Ústav pro studium totalitních režimů, jenž je vydavatelem zmíněné knihy, publikoval články k historii šlechty ve dvacátém století také ve svých dvou periodikách – *Paměť a dějiny* a *Securitas Imperii*.²⁴ Samostatné studie vycházejí také v časopisu *Theatrum Historiae*, jehož vydavatelem je Univerzita Pardubice, dále v knize Matice Moravské *Šlechta v proměnách věků*.²⁵ Kulturně historická revue *Dějiny a současnost* se tématu šlechty věnovala v čísle 12/2012, kde se „občanům s erbem“ dostalo pozornosti ve čtyřech krátkých článcích, nebo v čísle 9/2013, které je zaměřeno na francouzskou

²¹ Homolová Jelínková, D.: *Šlechta v proměnách. Osudy aristokracie v Československu v letech 1918–1948*. NLN, Praha 2017.

²² Glassheim, Eagle: *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*. Garamond, Praha 2012.

²³ K rigorózní práci jsem prostudovala následující tituly z řady *Nobilitas in historia moderna*: *Šlechtic podnikatelem. Podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18. – 19. století*. Ed.: Brňovják, Jiří – Zářícký, Aleš. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava 2008; *Šlechticův žid - žid šlechticem: židovské elity a židovská šlechta v novověku a moderní době*. Ed.: Spyra, Janusz – Zářícký, Aleš – Županič, Jan. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava 2015.

²⁴ Uvádím zde pouze výběr z článků, jež byly ve zmíněných periodikách publikovány. Jelínková, Dita: *Příběh rodiny Huga Salm-Reifferscheidta. Příspěvek ke konfrontaci šlechty s totalitními režimy*. In: *Securitas imperii* 18, 1/2011, Praha, s. 42–68; Týž: *Osudy aristokracie v Protektorátu. Perzekuce české šlechty se zřetelem k chlumecké větvi rodu Kinských*. In: *Paměť a dějiny* 2/2014, Praha, s. 13–24; Týž: *Chcete mě okrást... Majetková perzekuce Adolfa Schwarzenberga v dobách válečných i poválečných*. In: *Paměť a dějiny* 2/2013, Praha, s. 96–106; Blažková, Tereza – Blažek, Lukáš: *Lex Schwarzenberg – historicko-právní pohled*. In: *Paměť a dějiny* 1/2017, Praha, s. 15–26; Hazdra, Zdeněk: *Prohlášení, které se již nekonalo... K osudům protagonistů deklarací české šlechty po roce 1945*. In: *Paměť a dějiny* 1/2017, Praha, s. 27–39.

²⁵ V periodikách vyšly například následující studie: Jelínková, Dita: „*Když ta širá, různorodá vlast přestala existovat...*“ aneb *Osudy rodiny Clary-Aldringen po rozpadu Rakouska-Uherska a její hledání nové cesty v postimperiálním světě*. In: *Theatrum historiae* 6, 2010, Pardubice, s. 125–162.

šlechtu v zemích Koruny české. Přehled časopiseckých článků lze zmapovat s obtížemi, protože od doby, kdy se čeští historici tématu šlechty věnují, vyšlo nespočet samostatných studií v různých periodících, například také ve sborníku *Moderní dějiny*, který pravidelně vydává Historický ústav Akademie věd ČR. Jednotlivé články sledují šlechtu z několika aspektů, jak politických – národnostní otázka, pozemková reforma, tak z pohledu dějin každodennosti, kdy analyzují myšlenkový svět a hodnoty jednotlivých šlechtických rodů. Ve sbornících *Člověk na Moravě v 19. století* a *Člověk na Moravě v první polovině 20. století* mě vzhledem k zaměření mé práce zaujaly studie věnované nejen šlechtě, ale také velkopodnikatelům.²⁶

²⁶ Zářický, Aleš: *Velkopodnikatel – Příklad Heinricha hraběte Larisch-Mönnich, Josefa Zwierziny a Wilhelma Gutmanna*. Ed.: Fasora, Lukáš – Hanuš, Jiří – Malíř, Jiří: *Člověk na Moravě 19. století*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2008, s. 28–46; Týž: *Velkopodnikatel – Příklad Johanna Larisch-Mönnich a dalších*. Ed.: Fasora, Lukáš – Hanuš, Jiří – Malíř, Jiří: *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2006, s. 46–55; Slabáková, Radmila: *Příklad Alfonse hraběte Mensdorff-Pouilly*. Ed.: Fasora, Lukáš – Hanuš, Jiří – Malíř, Jiří: *Člověk na Moravě 19. století*, s. 341–359; Švaříčková-Slabáková, Radmila: *Šlechtic – velkostatkář. Příklad Alfonse Vladimíra Mensdorff-Pouilly*. Ed.: Fasora, Lukáš – Hanuš, Jiří – Malíř, Jiří: *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*, s. 13–27.

1 K historii rodu rytířů Bauerů a rytíře Chlumeckého-Bauera

Kořeny původně židovské průmyslnické rodiny spadají do počátku 19. století, kdy podnikatel židovského původu Aaron Bauer (*1780 Ivančice - †1844 Rosice u Brna) započal úspěšnou éru rodu jako vlastník uhelného dolu ve Zbýšově.

Jeho syn Moritz Bauer (*12. 10. 1812 Rosice u Brna - †13. 4. 1895 Brno) konvertoval ke křesťanství dne 15. 5. 1846.²⁷ Židovské kořeny se později stanou předmětem zájmu potomků rodu v těžkých třicátých letech 20. století, kdy se v souvislosti se sílící hrozbou nacismu a agresivní politiky vůči židům zajímají o původ rodu.

Moritz rytíř von Bauer začal podnikat v cukrovarnictví a v roce 1851 založil cukrovar v ulici V Hlinkách na Starém Brně, který existoval až do roku 1906, kdy vyhořel. Moritz Bauer byl velmi schopný podnikatel, odstartoval podnikatelské zaměření rodiny v tomto odvětví, které ukončila na konci dvacátých let 20. století až pozemková reforma. Moritz se postupně stal akcionářem v dalších cukrovarech, například v Modřicích, Uničově, Debrecenu a Ödenburgu v Uhrách. V roce 1915 již rodina Bauerů podíl v cukrovaru v Modřicích nevlastnila.²⁸ Moritz Bauer se řadil svými úspěchy k velkopodnikatelům, kteří patřili k páteři moravských německých liberálů. Jednalo se o veřejně činné osobnosti a někteří z nich fungovali jako platforma sjednocující celý německý politický tábor na Moravě.²⁹

Zkušenosti ve službách Moritze Bauera získal i významný cukrovarník Wilhelm Skutezky (*1828 - †1889), který působil na Starém Brně jako vedoucí cukrovaru a později se stal společníkem a prvním ředitelem cukrovaru ve Vyškově. Po jeho smrti se ve vyškovském cukrovaru angažovali jeho synové Herbert a Gustav.³⁰ Zápis z návštěvní knihy zámku Spálov dokládá, že Bauerovi s rodinou

²⁷ Moravský zemský archiv Brno (MZA Brno), fond G 328, Rodinný archiv Bauerů, inv. č. 178, kart. 5.

²⁸ Compass: Kalender und Jahrbuch für Handel, Industrie und Verkehr, Capital- und Grundbesitz 1915, II. Band, s. 755.

²⁹ Fasora, Lukáš: *Brněnští velkopodnikatelé 1850–1900. K sociálnímu postavení a veřejnému působení „elity majetku“*. In: Machačová, Jana – Matějček, Jiří – Soukupová, Blanka (Ed.): *Studie k sociálním dějinám 11*. Univerzita Karlova v Praze, Slezské zemské muzeum v Opavě, Praha, Opava 2004, s. 51. Historik Lukáš Fasora zmiňuje, že Moritz Bauer splňoval všechna kritéria pro to, aby byl označen za velkopodnikatele.

³⁰ Smutný, Bohumír: *Brněnští vlnářští podnikatelé a jejich podíl na rozvoji moravského cukrovarnictví (Offermann, Skene, Schoeller, Skutezky a další)*. In: *Cukrovarnictví, cukrovary a cukrovarníci. Fenomén českého hospodářství v 19. a 20. století*. Prameny a studie 47. Národní zemědělské muzeum Praha, Národní technické muzeum Praha 2011, s. 266.

Skutezkých udržovali kontakty. V seznamu hostů figuruje jméno Gustava Skutezkého a jeho manželky Marianne.³¹

Dne 28. prosince 1870 povýšil císař František Josef I. Moritze Bauera do rytířského stavu, a to za jeho významnou podnikatelskou činnost.³² Cukrovarnická rodina z Brna se tak zařadila mezi novou šlechtu, která své tituly získala za zásluhy o stát. Šlo o tzv. pracující šlechtu, protože právě výkon určitého povolání zajišťoval těmto osobám hlavní zdroj příjmů bez ohledu na to, jakého stupně šlechtické titulatury dosáhly.³³ Navíc město Brno, ve kterém rodina žila a působila, bylo v té době asi nejdůležitějším centrem nové šlechty na Moravě, a to především díky tomu, že město přitahovalo podnikatele a sídlil zde zemský sněm, na jehož podobě se po roce 1848 nová šlechta významně podílela.³⁴

Ve šlechtickém erbů rodiny Ritter von Bauer se objevilo stříbrné ozubené kolo na modrém štítě, zlaté slunce, na stříbrném šikmém břevnu dvě zlaté včelky a modrá šestcípá hvězda. Tyto atributy odkazují na podnikatelský původ rodiny, k čemuž se ještě přidala deviza na erbů „*Labore ad honorem*“ čili „*Prací ke cti*“.³⁵ Později získala rodina k titulu a jménu predikát, o který v roce 1915 zažádali vnuci Moritze Bauera JUDr. Viktor Bauer spolu se svým bratrem Petrem. Predikát *von Rohrfelden* obdrželi 28. května 1915 za poplatek 315 korun.³⁶ Jejich bratr Moritz zažádal u císaře Františka Josefa I., aby mohl spojit své rodové jméno a erb se jménem a erbem svého strýce, místopředsedatelského rady na penzi Hugona rytíře von Chlumeckého, v čemž mu bylo 14. dubna 1907 vyhověno. Jeho erb nesl devizu „*Sustine et abstine*“ tedy „*Snášej a odepři si*“.³⁷

³¹ Zámek Kunín. Návštěvní kniha zámku Kunín a Spálov 1912 až konec třicátých let 20. století.

³² Moritzi Bauerovi byl zapůjčen predikát Ritter von. Österreichisches Staatsarchiv Allgemeines Verwaltungsarchiv (AVA), Adelsakt, Ritterstand, Bauer, 1870.

³³ Županič, Jan: *Rakouská šlechta na prahu moderní doby*. In: Šlechta v proměnách věků. Edice Země a kultura ve střední Evropě sv. 17. Matice moravská, Brno 2011, s. 201–202.

³⁴ Krejčík, Tomáš: *Kultivace a dekulivace nové šlechty na Moravě – stav poznání a možnosti dalšího zkoumání*. In: Machačová, Jana – Matějček, Jiří – Soukupová, Blanka (Ed.): *Studie k sociálním dějinám* 11, s. 42.

³⁵ Laníková, Lucie: *LABORE AD HONOREM. Dr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřemyslník a myslitel*. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2008, s. 11–12.

³⁶ Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv (AVA), Adelsakt, Ritterstand, Bauer, 1915. Bylo navrženo více možností predikátu. Kromě jména Rohrfelden předložili následující návrhy: von Rohrburg nebo von Rohrberg.

³⁷ Österreichisches Staatsarchiv, (AVA), Adelsakt, Ritterstand, Bauer, 1915. K Moritzi Chlumeckému-Bauerovi: <http://www.novanobilitas.eu/rod/chlumecky-bauer> (citováno k 3. 6. 2017). Matkou Viktora, Petra a Moritze byla Marietta von Chlumecký, dcera archiváře a historika Petra rytíře Chlumeckého a Karolíny, roz. Fenzové.

Rodina s moravskými kořeny, původně z Rosic u Brna, byla v době monarchie úzce propojena s hlavním městem Vídní, i když za jejich rodové sídlo můžeme považovat zámeček na Starém Brně v areálu dnešního výstaviště. Úzké vazby na Vídeň byly v případě Bauerů jako nové šlechty taktéž vázány na císařský dvůr, ovšem ne tak silně jako v případě rodové šlechty. Moritzovi von Bauerovi císař udělil kromě povýšení do rytířského stavu Řád železné koruny III. stupně za jeho humanitární činnost. Po rozpadu monarchie se vazby na bývalé hlavní město nepřerušily jak u Bauerů, tak ani u Chlumeckých-Bauerů.

V rodinné podnikatelské tradici pokračoval syn Moritze Bauera Viktor Arnold Jakob (*16. 4. 1847 Brno - †30. 9. 1911 Semmering), který se angažoval v Hrušovanské cukerní rafinerii a.s., kde působil jako předseda správní rady. Výstavba rafinerie proběhla od června 1881 do února 1882 a od počátku nesla německý název *Rohrbacher Zuckerraffinerie Aktien Gesellschaft, Rohrbach in Mähren* se značkou „R. Z. R.“.³⁸ Viktor Bauer vybudoval pro své zaměstnance a dělníky penzijní ústav za účelem sociálního a zdravotního pojištění.

Od roku 1906 měla v závodě společně s rodinou Bauerů hlavní podíl rodina Robertů, která vlastnila cukrovar v nedalekých Židlochovicích.³⁹

Francouzská šlechtická rodina Robertů je silně spjata s Židlochovicemi, kde Florentin Robert založil v roce 1836 cukrovar, který patřil k nejstarším v českých zemích.⁴⁰ Ve vedení cukrovaru, který měli v pachtu od arcivévody Karla Ludvíka Rakousko-Těšínského, se postupně vystřídali jeho potomci – syn Julius Robert a vnuk Justin, který přivedl židlochovický cukrovar do Hrušovanské cukerní rafinerie a.s., která ho získala do nájmu v roce 1915. Justin Robert působil dlouhá léta jako prezident Hrušovanské cukerní rafinerie. Jako viceprezident zde působil JUDr. Viktor von Bauer-Rohrfelden, syn již zmíněného Viktora Arnolda von Bauera. Ke členům představenstva patřil v té době také Moritz Chlumecký-Bauer, bratr JUDr. Viktora von Bauer-Rohrfelden. Rafinerie měla sídlo ve Vídni, zprvu v Mariahilferstraße 27, od roku 1915 pak v Babenbergerstraße 9.⁴¹

³⁸ Jedná se o Hrušovany u Brna, německy Rohrbach, nikoliv o Hrušovany nad Jevišovkou, německy Grubbach, které byly sídlem šlechtického rodu Khuen-Lützwow.

³⁹ Szadkowska, Maria – Duzer Van, Leslie – Černoušková, Dagmar: *Adolf Loss – dílo v českých zemích*. Kant, Praha 2009, s. 138.

⁴⁰ Funk, Vít: *Dějiny židlochovického cukrovaru*. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně, Brno 2017, s. 32–36.

⁴¹ Compass: Kalender und Jahrbuch für Handel, Industrie und Verkehr, Capital- und Grundbesitz 1915, II. Band, s. 740; Compass: kalender und Jahrbuch für Handel, Industrie und Verkehr, Capital- und Grundbesitz 1914, II. Band, s. 722.

Viktor Bauer se v červnu 1875 oženil s Mariettou von Chlumecky, dcerou archiváře a historika Petra rytíře von Chlumeckého. Marietta vedla dětskou nemocnici v Brně a založila slepecký ústav v Brně. Za tuto činnost obdržela od císaře Řád královny Alžběty II. třídy.⁴²

V roce 1896 byl Viktor von Bauer zvolen za velkostatkářskou kurii do Moravského zemského sněmu, ve kterém zasedal až do své smrti v roce 1911. Následoval tak svého otce Moritze, který ve stejném sněmovním sboru zasedal v předcházejícím období.

Viktor von Bauer rozšířil své panství koupí dvou velkostatků na severu Moravy, a to Spálova (1885) a Kunína se Suchdolem (1895).⁴³ Přenesením svého sídla na venkov se alespoň vnějškovým znakem dokázal přiblížit životnímu stylu aristokracie a odlišit se tak od zbytku měšťanské společnosti.⁴⁴ Mechanismus přebírání sociálních vazeb, norem chování a myšlení, které jsou vlastní tradiční rodové aristokracii, následovala řada podnikatelů.⁴⁵ Pro dosažení šlechtictví bylo nezbytně nutné získat významné zásluhy, jakými byly například loajalita k habsburskému domu, angažovanost v charitě, případně vojenská tradice a vazby k vysoce urozeným rodinám, což Bauerovi částečně splňovali.

Angažovali se v charitě, svou loajalitu habsburskému rodu projevovali jak službou politickou, tak vojenskou. S kontakty v kruzích vyšší aristokracie to bylo o něco složitější. Můžeme je vysledovat například u jeho syna Moritze Chlumeckého-Bauera, který se stýkal s Maxem Lobkowiczem a s Othmarem Kolowratem-Krakowským-Libštejnským. V daleko větší míře se rodina Bauerů stýkala se zástupci z okruhu nobilitované šlechty, například baronkou Sidonií Nádhernou z Borutína nebo rytíři Skutezkými, majiteli cukrovaru ve Vyškově.

⁴² MZA Brno, fond G 328, Rodinný archiv Bauerů, inv. č. 178, kart.5. Alžbětin řád byl výlučně dámský záslužný řád a uděloval se na počest císařovny Alžběty Bavorské po její smrti. Županič, Jan: *Nová šlechta Rakouského císařství*. Agentura Pankrác, Praha 2006, s. 125.

⁴³ Více k velkostatkům v kapitolách o Moritzi Chlumeckém-Bauerovi a JUDr. Viktorovi Bauerovi-Rohrfelden.

⁴⁴ Fasora, Lukáš: *Možnosti a limity aristokratizace veřejného vystupování brněnských podnikatelů 1851–1914*. In: Brňovják, Jiří – Zařický, Aleš (Ed.): *Šlechtic podnikatelem. Podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v Českých zemích v 18. – 19. století*, s. 207, 209.

⁴⁵ Tamtéž, s. 206.

2 JUDr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřumyslník a myslitel

Viktor Moritz Peter Maria rytíř von Bauer-Rohrfelden byl osobností všestranných zájmů. Po absolvování německého gymnázia v Brně studoval práva, a to nejprve na univerzitě v Lipsku, pokračoval na francouzské univerzitě v Ženevě a v roce 1901 ukončil své studium ve Vídni.⁴⁶

Někomu se snad mohl jevit jako podivín, protože k jeho zálibám patřilo sestavování horoskopů, mystika židovské kabaly, inklinace k východní filozofii, mezi kterou převažoval taoismus – velmi netypické na šlechtice první poloviny dvacátého století. Bauer našel oblibu v těchto zvláštních „vědách“ pravděpodobně během svých cest do Číny, Japonska, Indie a Palestiny.

Navštívil ovšem i jiné země, např. Novou Guineu, ostrov Samoa, Havaj, Jávou, oblast dnešní Sýrie, Egypta a Turecka. Některé z cest podnikl ještě za studií, jiné pak jako poradce ve službách ministerstva obchodu Rakousko-Uherska. V roce 1906 vstoupil do Rakouské geografické společnosti, pro kterou napsal řadu článků pojednávajících o jeho zkušenostech z cest. V příspěvku *Eine Reise auf der Insel Sawaii* popisuje obraz ostrova Samoa, včetně tamní kultury, obyvatelstva a klimatických podmínek. Viktor Bauer byl členem Geografické společnosti ve Vídni. V dokumentech ze zámku Kunín nacházíme důkaz o jeho členství v Národní geografické společnosti ve Washingtonu, od které si chtěl v září 1931 zakoupit fotografii tibetské Lhasy.⁴⁷

Zájmy a kontakty Viktora Bauera zasahovaly až na americký kontinent. Jednalo se především o obchodní vztahy spojené s kolumbijskou leteckou společností SCADTA, v jejímž čele stál Viktorův bratr Petr. Viktor v letech 1928 až 1934 působil jako generální konzul na Kubě ve službách Rakouské republiky.⁴⁸ Bauer mimo jiné miloval létání a v roce 1911 jako jeden z prvních lidí v monarchii

⁴⁶ Smola, Franz: „Da erkenne ihn nur auf Grund der Manschettenknöpfe wieder“. *Das Portrait Dr. Viktor Ritter von Bauer von Egon Schiele – Wiederentdeckung einer Biographie*. In: *Belvedere. Zeitschrift für bildende Kunst*, Nr.2, 2001, s. 18–35.

⁴⁷ Zámek Kunín, dopis dr. Viktora Bauera psaný anglicky do National Geographic Society Washington D. C., USA z 29. září 1931.

⁴⁸ <https://www.bmeia.gv.at/oeb-havanna/bilaterales/> (citováno k 9. 5. 2017), internetové stránky rakouského velvyslanectví na Kubě uvádějí datum působení Viktora Bauera-Rohrfelden ve funkci generálního konzula v letech 1925–1934, což ovšem časově nesouhlasí s obdobím, kdy Bauer přijal rakouské státní občanství. Do roku 1928 byl totiž československým občanem a ústava ČSR (hlava první, §4, odst. 3) neakceptovala dvojí občanství. Podle vnučky Vereny Ender působil její dědeček ve funkci generálního konzula nejdříve v roce 1929.

složil pilotní zkoušky v letadle typu Etrich-Taube.⁴⁹ V prosinci 1926 se stal členem *National Aeronautic Association of USA*, v roce 1932 mu pak bylo členství potvrzeno.⁵⁰ Působení Bauera v letecké asociaci až v dalekých Spojených státech pravděpodobně souvisí s jeho pozicí podílníka ve společnosti SCADTA v Kolumbii.

Velkou část Bauerových příjmů tvořily zisky z cukrovarů a velkostatků. Patřil ke členům představenstva továrny *Naxos Schmiergelwarenfabriks-Aktiengesellschaft* v maďarském Budafoku. V předchozím výzkumu jsem se domnívala, že firmu Naxos založil již Bauerův otec. Továrnu ovšem koupil až JUDr. Viktor Bauer, a to mezi léty 1904 až 1909. V této společnosti figuroval jako akcionář ještě v roce 1922.⁵¹ Ve svém deníku, datovaném pravděpodobně do roku 1929, se označuje za vlastníka firmy Naxos.

V únoru 1911 se podílel na vzniku *Donaukraftwerk-Syndikat „Wallsee“* a stal se jeho viceprezidentem. Syndikát usiloval o získání koncese na stavbu vodní elektrárny na Dunaji u městečka Wallsee. Kromě Bauera se k syndikátu připojili i další šlechtici – podnikatelé Karl rytíř von Škoda, hrabě Olivier Lamezan-Salins z Českých Budějovic či bratr Moritz Chlumecký-Bauer. Plány elektrárny navrhovali Rudolf Halter a Artur Budau, profesoři Vysoké technické školy ve Vídni. Pro spolupráci oslovili největšího výrobce elektrických a strojních částí v monarchii firmu Siemens-Schuckert-Werke, která by v případě získání koncese vyrobila potřebné příslušenství a zajistila montáž a stavební dozor nad elektrárnou. Projekt elektrárny se ovšem neuskutečnil a syndikát byl zrušen v srpnu 1932. Veškeré dochované plány nechali členové syndikátu uložit na ministerstvu zemědělství a lesnictví.⁵²

Bauer navázal kontakty s řadou zajímavých osobností. Můžeme říci, že šlo většinou tak trochu o podivíny. Spolupracoval například s antropogeografem Erwinem Hanslikem a orientalistou a etnografem Edmundem Küttlerem, se kterými založil v roce 1915 *Institut für Kulturforschung* se sídlem ve Vídni. Hanslik se ve svých dílech zabýval výzkumem ras za pomoci měření parametrů hlavy a nebál

⁴⁹ Číp, Jan: *Rytíř ducha: JUDr. Viktor rytíř von Bauer*. Osobnosti zámku Kunín, In.: Poodří č. 1, 2001.

⁵⁰ Zámek Kunín, certifikáty o členství JUDr. Viktora Bauera v Národní letecké asociaci ve Spojených státech.

⁵¹ Compass: Kalender und Jahrbuch für Handel, Industrie und Verkehr, Capital- und Grundbesitz 1922, III. Band, Ungarn, s. 474.

⁵² Zámek Kunín, opis smlouvy ke vzniku syndikátu z 25. února 1911; dopis firmě Siemens-Schuckert-Werke z 23. června 1909; pozvánka na jednání členů syndikátu z 10. září 1927; potvrzení o zrušení syndikátu z 9. srpna 1932.

se komparace s asijským prostředím.⁵³ Z měření se následně pokoušel stanovit rozdílnosti ras a jejich charakter. Snažil se zjistit, zda určitý rasový typ má vliv na charakter člověka. Zde musím ovšem podotknout, že pro členy *Institutu für Kulturforschung* znamenal pojem rasa totéž co národ. Patrné je to v Bauerově publikaci *Zentraleuropa. Ein lebendiger Organismus*, kde hovoří o míšení ras jako o míšení mezi národy. Jak již bylo řečeno v mé magisterské diplomové práci, Hanslikovy myšlenky nebyly na počátku 20. století ničím ojedinělým. Bohužel podobné nepodložené teorie o nerovnosti ras vedly až k ideologii nacionálního socialismu a zavedení rasových zákonů.⁵⁴

Díky Erwinu Hanslikovi se Viktor Bauer seznámil i s malířem Egonem Schielem, který ho v letech 1917–1918 portrétoval. Obraz ovšem nebyl nikdy v majetku rodiny, protože se nelíbil Bauerově manželce Margarethě, která dokonce prohlásila, že manžela na obraze poznává pouze na základě manžetových knoflíčků, které si v roce 1904 přivezl ze své první cesty po Číně.⁵⁵

Kromě Schieleho portrétoval Bauera také slavný malíř Oskar Kokoschka. Historik umění Franz Smola původně předpokládal, že Kokoschkův obraz rodina nikdy nevlastnila. Ovšem na základě nového výzkumu, který provedla historička umění Jana Kořínková, je zřejmé, že rodina obraz vlastnila, což dokládá fotografie z vídeňského bytu Bauerů pořízená 2. dubna 1916, na které je zachycena manželka Viktora Bauera Margaretha stojící před obrazem Oskara Kokoschky.⁵⁶

⁵³ Výzkumem činnosti Institut für Kulturforschung (Institutu pro kulturní bádání) se zabývá rakouský kunsthistorik Franz Smola, jehož předmětem zájmu je dílo malíře Egona Schieleho. Schiele ilustroval řadu Hanslikových publikací. Smola, Franz: *Vom „Menschenbewusstsein“ zum neuen Menschenbild – Egon Schiele und der Anthropogeograph Erwin Hanslik*. In: *Die ästhetische Gnosis der Moderne*. Wien 2008, s. 123–146.

⁵⁴ Laníková, Lucie: *LABORE AD HONOREM. Dr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřůmyslník a myslitel*, s. 70–72. Zvláště tragicky působí, že se Hanslik stal obětí programu eutanazie.

⁵⁵ Smola, Franz: „*Da erkenne ihn nur auf Grund der Manschettenknöpfe wieder*“. *Das Portrait Dr. Viktor Ritter von Bauer von Egon Schiele – Wiederentdeckung einer Biographie*. In: *Belvedere. Zeitschrift für bildende Kunst*, Nr.2, 2001, s. 28. Portrét je dnes vystaven v Galerii Belvedere ve Vídni.

⁵⁶ Kořínková, Jana: *Adolf Loos a konfiskované vzpomínky rodiny Viktora rytíře von Bauera-Rohrfelden*, s. 79.

2.1. Rodinné prostředí

JUDr. Viktor Bauer se v prosinci 1912 v Londýně oženil s vdovou Margarethou, roz. Druschbovou, která již měla z prvního manželství syna Heinze Güntera (*16. 5. 1908 Strassburg - †23. 3. 1935 Nový Jičín), kterého Bauer adoptoval. V rodině mu pak říkali přezdívkou Heini.

V manželství se manželům narodily tři děti. Nejstarší syn Hellmuth Viktor (*14. 3. 1913 Drážďany - †28. 3. 1989 Deutsch-Altenburg), otcem nazývaný Helli, dcera Ruth Margaretha s přezdívkou Pipsi, provdaná Riedel (*1916 Drážďany - †2005 Salzburg) a Eva Maria, otcem oslovována Pully, provdaná Ender (*1919 Brno - †1974 Vídeň). Manželka Margaretha stála vždy po boku svého manžela, a to i v jeho netradičních výchovných metodách, jež se vázaly na zdravý životní styl, což se projevovalo především každodenními rozcvíčkami v zámecké zahradě a častým otužováním.⁵⁷ S manželem navštívila dokonce Ameriku. V lednu 1928 podnikla svou první cestu přes oceán a navštívila New York, Washington a Havanu. Při té příležitosti se viděla také s bratrem svého manžela Petrem a jeho ženou Lottou, jak Bauer Charlottu v deníku pojmenoval.⁵⁸

Všechny děti se věnovaly hudbě. Chlapci hráli na klavír a dívky na housle. Snem Heinze Güntera bylo stát se dirigentem. Původně se chtěl přihlásit na německou hudební akademii v Praze, ale přijímací zkoušky se rozhodl o rok odložit.⁵⁹ Nakonec byl přijat na Vídeňskou univerzitu a zde vystudoval muzikologii. Dokonce sám složil několik skladeb. Jednu z nich děti nacvičily na rodinnou vánoční besídku.⁶⁰ Bohužel nedostal příležitost své nadání rozvíjet. Zemřel mladý ve věku 27 let na zánět slepého střeva v novojičínské nemocnici.

Dívky se kromě hudby věnovaly rovněž výuce cizích jazyků. Vedle francouzštiny a angličtiny se učily také čínsky. V pozůstalosti Viktora Bauera se dochovala jedna z prvních učebnic čínštiny *An Idiom a Lesson; a short course in elementary Chinese* od F. W. Ballera, kterou dívky při výuce používaly a také několik opravených domácích úkolů od soukromého učitele, který se podepisoval čínským

⁵⁷ Zámek Kunín, nezpracovaný fond dr. Viktora Bauera.; Laníková, Lucie: *LABORE AD HONOREM. Dr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřemyslník a myslitel*, s. 29.

⁵⁸ Zámek Kunín, deník/ vzpomínky Viktora Bauera jeho synovi Heinzi Günterovi. MB 132/2007/34.

⁵⁹ Tamtéž, MB 132/2007/39. Bauer hovoří o státní zkoušce z klavíru. Není tedy zcela jasné, zda Heini na hudební akademii v Praze skutečně studoval a pouze si odložil zkoušku z klavíru na další rok, nebo přestoupil na univerzitu do Vídně.

⁶⁰ Tamtéž, MB 132/2007/40. Heini skladbu nazval *Herbstklage Op. I Nr. 1*.

jménem Ťü. Čínštině se tedy nevěnoval pouze dr. Viktor Bauer, jak jsem se původně domnívala.

Bauerovi žili trvale v zámečku v Brně na adrese V Hlinkách 39/41, a to i poté, co na konci dvacátých let 20. století přijali rakouské občanství. Prostory zámečku prošly rekonstrukcí, jejímž autorem je architekt Adolf Loos. Kromě mramorové jídelny, chodby se schodištěm, dámské ložnice navrhl také interiér čtyř průchozích salónů a pracovny v prvním patře, včetně Bauerovy kanceláře v přízemí.⁶¹

Ve Vídni vlastnili byt v ulici Babenbergerstraße 9, nedaleko Mariahilferstraße, kde částečně pobývali, ale tento byt sloužil před vydáním nostrifikačního zákona především jako sídlo Hrušovanské rafinerie. Mimo jiné využívali byt v ulici Friedrichstraße č. 6, který se nacházel nad slavným Café Museum, kde si dopřávali kávu slavní umělci a spisovatelé, například Gustav Klimt, Oskar Kokoschka, Franz Werfel, Karl Kraus a další.⁶² V květnu 1913 se nastěhovali do vily na Himmelhofu ve Vídni, kterou si pronajali. V té době bylo Hellimu dva měsíce.⁶³

Bauerovi také nějakou dobu obývali vilu ředitele cukrovaru v Hrušovanech. Rodina žila ve vile pravděpodobně až do roku 1924, kdy se ředitelem cukrovaru stal Ing. Oskar Skalník.⁶⁴

V letních měsících zajížděli do vily v Loschwitz u Drážďan. Viktor Bauer koupil dům v reprezentativní lesní čtvrti v ulici Carolastraße č. 29 už v roce 1912, krátce po svatbě s Margarethou.⁶⁵ Volné chvíle trávili i v rodinných letních sídlech na severní Moravě. Zpočátku v zámku ve Spálově a poté, co zámek ve Spálově získal Moritz Chlumecký-Bauer, trávili léto v barokním zámku v Kuníně.

Přesto, že byly oba zámky od sebe vzdáleny necelých 30 kilometrů, tak se bratři Moritz a Viktor nestýkali. Vztah obou bratrů ochladl během dědického řízení a také z důvodu Moritzova předchozího špatného hospodaření na velkostatech v Kuníně a Spálově.

Zámek Kunín patřil po staletí svou historií k významným památkám na Moravě. Největší věhlas získal na přelomu 18. a 19. století za majitelky hraběnky

⁶¹ Kořínková, Jana: *Adolf Loos a konfiskované vzpomínky rodiny Viktora rytíře von Bauera-Rohrfelden*, s. 122.

⁶² Tamtéž, s. 70.

⁶³ Zámek Kunín, deník/ vzpomínky Viktora Bauera jeho synovi Heinzi Günterovi. MB 132/2007/2.

⁶⁴ Szadkowska, Maria – Duzer Van, Leslie – Černoušková, Dagmar: *Adolf Loss – dílo v českých zemích*, s. 124.

⁶⁵ Kořínková, Jana: *Adolf Loos a konfiskované vzpomínky rodiny Viktora rytíře von Bauera-Rohrfelden*, s. 82.

Marie Walburgy z Truchsess-Waldburg-Zeilu. Ta zde otevřela jediný filantropický vzdělávací ústav na Moravě, který odkazoval na myšlenky Jana Amose Komenského a význačných švýcarských filantropů. Myšlenkám v duchu osvícenství zde vyučovali i budoucího historika Františka Palackého, pocházejícího z nedalekých Hodslavic. Po hraběncině smrti v roce 1828 ústav zanikl a panství postupně připadlo Schindlerům a landkrabatům z Fürstenberga. V roce 1895 ho odkoupil cukrovarník Viktor Bauer, otec JUDr. Viktora Bauera. Nový vlastník se o zámek staral se stejnou péčí jako předchozí majitelé. V roce 1909 nechal zámek zcela opravit.⁶⁶ Do všech pokojů zavedl vodovodní a elektrické rozvody. Na zámku nemohla chybět ani taková novinka, jakou byl telefon. JUDr. Viktor Bauer dokonce plánoval úpravy interiérů v režii Adolfa Loose, ale k přestavbě nakonec nedošlo.⁶⁷

Bauerovi se ovšem letní sídlo v Kuníně pokusili dvakrát prodat. Poprvé v roce 1914, kdy nabídli velkostatek a zámek k prodeji hraběti Friedrichu Deymovi ze Stříteže, který vlastnil nedaleké panství Starý Jičín.⁶⁸ Kunínské panství tenkrát nabízeli ke koupi za tři milióny korun. O dalším prodeji uvažovali v září 1929, kdy sepsali inzerát v německém jazyce – *Prodej velkostatku v německém vlastnictví ležícím v Československu*. Celková cena činila 14 miliónů korun.⁶⁹ Ani tentokrát se však prodej velkostatku neuskutečnil.

V roce 1930 došlo ke konečnému vyrovnání mezi bratry Viktorem a Petrem, který prodal svůj podíl z Kunína Margarethě Bauerové, Viktorově ženě. Petr zase odkoupil od Viktora Bauera jeho podíly ve společnosti Condor Syndikat, která byla úzce provázána se společností SCADTA.⁷⁰ Viktor Bauer a jeho rodina rádi pobývali na zámku v Kuníně a mimo jiné zde pořádali i hony. Záznam nacházíme i ve vzpomínkách pro Heiniho. Dne 23. května 1926 zde Bauer připsal poznámku o konání honu.⁷¹

⁶⁶ Zemský archiv Opava, fond Velkostatek Spálov, inv. č. 181/4. Jednání o prodeji zámku z roku 1914.; Laníková, Lucie: *LABORE AD HONOREM. Dr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřemyslník a myslitel*, s. 37–38.

⁶⁷ Szadkowska, Maria – Duzer Van, Leslie – Černoušková, Dagmar: *Adolf Loss – dílo v českých zemích*, s. 150.

⁶⁸ Pouzar, Vladimír a kol.: *Almanach českých šlechtických rodů*. Martin 1999, s. 116–118.; Mašek, Petr: *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 2. rozšířené vydání, Praha 1999, s. 62–65.

⁶⁹ Zámek Kunín, nejedná se o text inzerátu z novin, jde pouze o strojopis, u kterého se nachází podrobný popis majetku na velkostatku.

⁷⁰ MZA Brno, fond G 328, Rodinný archiv Bauerů, inv. č. 60, kart. 1 Gedenkprotokoll mezi dr. Viktorem Bauerem a d. Petrem von Bauerem z ledna 1931.

⁷¹ Zámek Kunín, deník/ vzpomínky Viktora Bauera jeho synovi Heinzi Günterovi. MB 132/2007/30.

Viktor Bauer organizoval s rodinou řadu výletů. Některé byly fyzicky velmi náročné, například výstup na horu Fochezkopf (3 100 m. n. m.) ve Vysokých Taurách: „Na zpáteční cestě jsme se zastavili na horské chatě, kde jsme si dali silnou kávu, a pokračovali přes zasněženou oblast do údolí. Mně samotnému se ve sněhu těžce šlo. Najednou Helli uklouzl na zledovatělém povrchu a už padal dolů. Já jen zařval: ruce a nohy k sobě. Naštěstí pád ubrzdil, i přesto krvácel z nosu a byl odřený.“⁷² Díky deníku se nám odkrylo několik let vzpomínek nejen na rodinné výlety, školní úspěchy dětí, soukromé učitele, nýbrž také na pocity dětí, rozzlobené rodiče, otce hrdého na úspěchy svého syna. Soupis vzpomínek Viktora Bauera nám tak nabídl jedinečný vhled do života podnikatelsko-šlechtické rodiny první poloviny dvacátého století.

2.2. Rodinné dědictví – podnikání v samostatném Československu

Šlechta stála až do posledních chvil na straně habsburského domu. Stát byl pro ně spojen s panovnickým rodem. Rozpadem monarchie a vznikem nových států se vytratil starý řád, který šlechta ctíla po staletí a vychovávala v jeho duchu své potomstvo. Jak ovšem tuto změnu vnímala nová šlechta, která neměla tak silné rodové vazby na císařský dvůr jako tradiční šlechta? Mohla nějak ztráta titulů konkrétně ohrozit postavení rodiny Bauerů, které v jejím případě nebylo vázáno na šlechtický titul, ale na jejich podnikatelské aktivity?

Nová šlechta byla společensky i ekonomicky postižena stejně jako šlechta, jejíž kořeny sahaly několik století zpátky. V dochovaných dokumentech nenacházíme zmínky o tom, že by sami Bauerové své šlechtictví nějak zdůrazňovali nebo na něj upozorňovali. Stejně jako ostatních šlechticů se i jich dotkla pozemková reforma v době první republiky i situace po druhé světové válce. Jak zjistíme později v kapitole věnované Moritzi Chlumeckému-Bauerovi, v jeho případě nehrála po druhé světové válce roli příslušnost k rytířskému stavu, ale jeho německá národnost a rakouské občanství. Tyto dvě skutečnosti jsou neustále zdůrazňovány i v zápisech místního národního výboru ve Spálově nebo Zemského výboru v Brně.

Vraťme se ovšem do roku 1918. Ve vzpomínkách JUDr. Viktora Bauera lze zachytit pocity člena šlechtického rodu na rozpad monarchie a vznik Československa. Musíme ovšem zdůraznit, že v celé knize vzpomínek z roku 1929 *Co jsem prožil u nás*

⁷² Tamtéž, MB 132/2007/20.

od převratu, kterou adresuje českému národu, ani jednou nezmiňuje příslušnost k původně šlechtickému stavu. Navíc v jeho publikacích nebo člancích nenalzáme stopu po predikátu Rohrfelden. Po roce 1918 ho tedy přestal používat, protože byl vázán na šlechtický titul. Užívání šlechtických titulů zrušilo Československo zákonem z 10. prosince 1918, Rakousko pak 3. dubna následujícího roku. Hranice nového státu ovšem ani v případě Bauerů a Chlumeckého-Bauera nepřerušily vazby na bývalé město monarchie, kde částečně žili. Navíc Vídeň měla pro Viktora Bauera ještě jeden speciální význam, a to pro teorii integrace Evropy.

U Bauera pravděpodobně šlechtictví nehrálo takovou roli jako v případě starých šlechtických rodů. Navíc Viktor Bauer byl znám svými pokrokovými myšlenkami a kritikou monarchie, kterou vyjádřil v souvislosti s hospodářskou situací Rakousko-Uherska již v roce 1906: „*stali jsme se velmocí druhého řádu, propásli jsme naši příležitost upevnit naši hospodářskou moc.*”⁷³ Sám vzpomíná, že poté, co se dozvěděl o vzniku Československa, byl touto změnou potěšen: „*přinesla konec nesnesitelným starorakouským poměrům, bezhlavému hospodářství, nedostatku jednotného vedení k velkým cílům a věčnému zmitání, jež i bez války by muselo jednou vésti k pádu.*”⁷⁴

Řada šlechticů ovšem zhroucení monarchie neočekávala. Cítili se novou situací zmatení a vyčkávali, až revoluční vzednutí opadne.⁷⁵ Pádem monarchie ztratili jistotu, kterou pro ně představoval císařský dvůr. Řadě z nich ztroskotala kariéra, přišli o hodnosti a pocty. V novém světě pociťovali nejistotu a hledali cesty, jak se zorientovat v nově nastoleném řádu světa.⁷⁶ Především čeští Němci, ať už patřili ke šlechtě či nikoliv, se ze dne na den stali prakticky menšinou ve státě Čechů a Slováků, zbaveni svých dosavadních privilegií. Ve státě bez císaře, s odlišným politickým systémem.

Deset let od vzniku Československa se JUDr. Viktor Bauer ve svých vzpomínkách označuje za Moravana: „*moji předkové žili po řadu generací na Moravě a v Čechách a proto mohu se označovati za pravého syna této země. [...] vždy jsem se cítil býti německým Moravanem.*”⁷⁷ Historička Radmila Švaříčková-Slabáková tvrdí,

⁷³ Bauer, Victor: *Oesterreichische Exportpolitik. Vortrag gehalten im Mährischen Gewerbeverein.* Wien 1906, s. 3.

⁷⁴ Bauer, Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu.* Brno 1929, s. 7.

⁷⁵ Glassheim, Eagle: *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století,* s. 87.

⁷⁶ Svátek, František: *Politické a sociální elity.* Praha 2003, s. 39.

⁷⁷ Bauer, Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu,* s. 7.

že pro moravskou rodovou šlechtu byla v lásce chovaným domovem Morava.⁷⁸ Zde vidíme, že to taktéž platilo pro nobilitovanou šlechtu.

Bauer sám vysvětloval, k jaké národnosti, podle tehdejšího běžného způsobu nazírání, patří: „*byli jsme Němci, třebaže nikoliv rasou – moje paní jest po otci ruského původu a její matka jest Češka, avšak řečí, v níž se nám dostalo vychování a dle našeho sociálního postavení, jež na nás vrhalo stín padlé rakouské monarchie. To jsem přehlédl ve svém optimismu.*“⁷⁹ Frustrován z průběhu pozemkové reformy v Československu, musel dát za pravdu své ženě, která jeho prvotní nadšení ze vzniku nového státu nesdílela a označila vznik Československa přímo za zkázu pro rodinu: „*My jsme jakožto Němci v této zemi poraženými a oni nám to dají jistě pocítiti.*“⁸⁰

Bauer ve své publikaci velmi jasně vyjádřil tehdejší rozpoznávací znak pro určení národnosti. Formování identity skrz jazyk má své kořeny v národním obrození, protože nejdůležitějším prvkem národního obrození byl český jazyk a jeho prosazování v kultuře, školství a později ve veřejné správě.⁸¹ Ti, kteří hovořili německy, byli automaticky považováni za Němce, i když jejich identita nemusela nutně proběhnout cestou dorozumivacího jazyka, a to hlavně u šlechty. Historik Eagle Glassheim ve své knize vysvětluje ještě další kritéria pro národní identifikaci šlechty, a to spojení s „českou půdou“ a „českým lidem“, což ostatně potvrzují také členové bývalých šlechtických rodin.⁸²

Problematikou vztahů mezi Čechy a Němci po vzniku Československa se zabýval i otec myšlenky Panevropské unie, hrabě Richard Coudenhove-Kalergi. Správně reflektoval, že německá otázka znamená existenční otázku nové republiky: „*Československo stojí na rozcestí. Zvolí-li cestu Švýcarska, má před sebou švýcarský osud, zvolí-li cestu Rakousko-Uherska, očekává jej osud dunajské monarchie.*“⁸³ Coudenhove označil Čechy za nejdemokratičtější národ Evropy, který ovšem postrádá vlivné elity – národní šlechtu, vlivný klérus a vojenskou tradici.

⁷⁸ Švaříčková-Slabáková, Radmila: *Šlechtic – velkostatkář. Příklad Alfonse Vladimíra Mensdorff-Pouilly*. Ed.: Fasora, Lukáš – Hanuš, Jiří – Malíř, Jiří: Člověk na Moravě v první polovině 20. století, s. 20.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Petráš, René: *Menšiny v meziválečném Československu. Právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana*. Karolinum, Praha 2009, s. 150.

⁸² Glassheim, Eagle: *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, s. 77.

⁸³ Coudenhove-Kalergi, Richard: *Češi a Němci. Německá otázka v Československu*. In: Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku 21/1991, s. 52.

Richard Coudenhove-Kalergi odmítal, že by Němci v Čechách jednali nacionalisticky: „*Český Němec miluje svoji vlast a je poslušen státu, národní ideál pro něj ustupuje do pozadí.*”⁸⁴ Snad se jednalo o Coudenhoveho přání, aby tak bylo na Němce nazíráno. Historie meziválečného období a nástup nacismu však ukázaly něco zcela odlišného. Pocity Němců, kteří se cítili ukřivděni a zbaveni svých privilegií z dob monarchie, se u řady z nich projeví tím, že inklinovali k nacionálnímu socialismu a radikální část napomohla k rozpadu Československa. U některých Němců se za tím mohla skrývat jen touha v navrácení dominantního postavení z dob monarchie. Coudenhove neuznával přístup k obyvatelstvu na základě mateřského jazyka: „*Postavení občana v ČSR musí být nezávislé na jeho mateřštině.*”⁸⁵

JUDr. Viktor Bauer se taktéž bránil jakékoliv národnostní jednostrannosti a považoval národnostní stanovisko za překážku spolupráce v novém státě. I z těchto důvodů přihlásil svého nejmladšího syna Hellmutha Viktora v roce 1919 do české školy, aby byl vychován v jazyku státu, v němž má v budoucnosti žít a působit. Po pěti letech na českém gymnáziu, kde ho ovšem pro jeho původ šikanovali, ho nechal přeradit do německé školy: „*Jednou ho slyšeli hovořiti s domácím učitelem německy a dověděli se, koho je vlastně synem. Od té doby mu bylo přezdíváno slovem „Němec” a předhazováno, co vlastně pohledává v české škole.*”⁸⁶ Nezbytnost znalosti českého jazyka u českých Němců zdůrazňuje ještě v roce 1936, čehož si všímá a oceňuje recenzent knihy *Zentraleuropa. Ein lebendiger Organismus*: „*považuje vyučování češtině na německých školách Československa za štěstí pro německou mládež.*”⁸⁷

Pravděpodobně z důvodu událostí v Československu a zejména kvůli hospodářským problémům, které jeho podnikání způsobila pozemková reforma, se rozhodl vzdát československého občanství a v roce 1928 si s rodinou zažádal o rakouské občanství.⁸⁸ Takové kroky u šlechticů předvídal historik Josef Pekař: „*Roztrpčení a uražení budou v nejednom případě hledati nový domov v cizině.*”⁸⁹

⁸⁴ Tamtéž, s. 52.

⁸⁵ Tamtéž, s. 54.

⁸⁶ Bauer, Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu*, s. 10.

⁸⁷ MZA Brno, G 328, Rodinný archiv Bauerů, kart. 4, inv. č. 141. Jedná se o recenzi ve Stráži Moravy. Věstníku Národní jednoty pro východní Moravu, č. 6, 1937. Jméno recenzenta zde není uvedeno.

⁸⁸ Tamtéž, kart. 1, inv. č. 35.

⁸⁹ Pekař, Josef: *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha 1923, s. 55.

Pozemková reforma na Bauerových statcích

Sociální aspekt vnímal JUDr. Viktor Bauer snad ještě citlivěji. V knize *Co jsem prožil u nás od převratu* podrobně popisuje komplikace, které mu přinesla pozemková reforma. Ačkoliv upozorňuje na to, že publikace není určena k obžalobě, nýbrž „osvětlení pravého stavu věci“, rozpoznáme jeho hluboké roztrpčení nad postupem státu, který dle jeho mínění umožnil „politickým dobrodruhům, poválečným zbohatlíkům, kteří postrádajíce morálních tradic“, zneužití mocenských prostředků státu.⁹⁰

Jak jsem již zmínila výše, Viktor Bauer knihu adresuje českému národu, „spravedlivým lidem, kteří dozajista tvoří převážnou většinu české veřejnosti“.⁹¹ Pro Bauera je totiž nemyslitelné, aby tyto nespravedlnosti připisoval celému národu. I když kritizuje provádění pozemkové reformy na jeho majetku a také přístup některých Čechů k občanům německé národnosti, vyjadřuje v předmluvě knihy pochopení nad takovým jednáním: „co se zde přihodilo, nebylo míněno zle, jako důsledky, které na konec z toho vzešly [...] po převratu byly rozpoutány síly, které v prvním překypění národního nadšení a pocitu nově získané moci musely se vybiti [...] při tom byli postiženi ti nepraví a nevinní.“⁹²

Pozemková reforma si vytýčila za cíl omezit šlechtické velkostatky, které se ve většině případů nacházely v rukou osob německé národnosti. Jedním z důvodů se stal také hlad po půdě a její rozdělení především českému lidu. Například bývalý šlechtic Richard Coudenhove-Kalergi považoval pozemkovou reformu, stejně tak jako mnoho jiných, za čin patřící k sociálnímu a národnímu zájmu Čechů.⁹³

Historik Josef Pekař pohlížel na pozemkovou reformu jako na útok proti šlechtě a neřadil se k jejím příznivcům: „patřím k těm, kteří se obávají, že pozemková reforma přinese více škody než prospěchu naší budoucnosti.“⁹⁴ V díle *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy* obhájí šlechtu jako společenskou vrstvu, která se svou měrou zasloužila o národní rozvoj. Upozorňuje na to, že pokud šlechtická rodina nehovoří českým jazykem, tak to ještě nutně neznamená, že ztratila své české vědomí. Josef Pekař psal ve věci pozemkové reformy i hraběti Mikuláši Des Fours

⁹⁰ Bauer, Viktor: *Co jsem u nás prožil od převratu*, s. 2.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Coudenhove-Kalergi: *Češi a Němci. Německá otázka v Československu*, s. 54.

⁹⁴ Pekař, Josef: *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*, s. 5.

Walderode z velkostatku Smržovka a Hrubý Rohozec v Čechách. Nabízel mu možnou přímluvu u vlivných osob ve věci záboru ve Smržovce: „*Nemám sic přílišných známostí a vlivu tam, kde se rozhodují, ale snad bych mohl přímluvčího získati. [...] Snaha pomoci bránit křivdě, na kterou jsem veřejně poukázal.*”⁹⁵

Proti pozemkové reformě se postavil i další historik – Josef Vítězslav Šimák, alespoň tak učinil v případě panství Hrubý Rohozec: „*jest více než-li žádoucnou, opět v celonárodním zájmu, aby se vyšlo po stránce pozemkové úpravy majiteli co nejvíce vstříc, neboť toto sídlo [...] hospodářsky nevyváží, nýbrž majiteli ukládá veliké oběti jeho udržováním.*“⁹⁶

Pozemkové reformy se týkalo hned několik zákonů. Stěžejní právní normu, zákon č. 215/1919 Sb. z. a n. o zabránění velkého majetku pozemkového, tzv. „záborový zákon“, schválilo Národní shromáždění dne 16. dubna 1919. Jednalo se o rámcový zákon, ve kterém byla řada otázek ponechána k dořešení a úpravě zvláštním zákonům.⁹⁷ Následovaly další dílčí zákony a 8. dubna 1920 byl schválen náhradový zákon č. 329/1920 Sb. z. a n., který vyvolal ostré a vleklé spory, jež způsobila část o náhradových cenách vycházejících z průměrných cen v letech 1913 až 1915.⁹⁸ Takto stanovenou náhradovou cenu kritizovali nejen velkostatkáři, ale i historik Josef Pekař, novinář Ferdinand Peroutka nebo prezident republiky Tomáš Garrigue Masaryk.⁹⁹ Posledně jmenovaný dokonce udělil Viktoru Bauerovi audienci a 26. června 1928 ho přijal na zámku v Židlochovicích. Ten ze setkání s prezidentem odcházel s pocitem, že mu bylo poskytnuto alespoň morální podpory a pochopení v jeho věci.¹⁰⁰ Žádosti o osobní audience nebo dopisy psané zástupci šlechty a velkostatkáři prezidentu republiky ve věci pozemkové reformy nebyly ničím

⁹⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Rodinný archiv Des Fours Walderodů, Hrubý Rohozec, inv. č. 651. Dopis Josefa Pekaře adresovaný Mikuláši Des Fours Walderode ze 4. srpna 1926.

⁹⁶ Tamtéž, inv. č. 650. Dobrozdání historika Josefa Šimáka k SPÚ z 31. března 1924.

⁹⁷ Peichlová, Adéla: *Pozemková reforma v době první republiky*. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta 2011, s. 53.

⁹⁸ Tamtéž, s. 54–55. K dalším dílčím zákonům patřil zákon o obecním statku ze 17. července 1919, který umožnil využívat například pastviny všem obyvatelům obce. Dále přidělový zákon z 30. ledna 1920, kde byla zapracována i část týkající se přidělení půdy zabraných velkostatků. Následoval zákon o hospodaření na zabraném majetku pozemkovém z 12. února 1920 a zákon úvěrový z 11. března 1920, který měl zajistit finanční pomoc pro přídělce.

⁹⁹ Peichlová, Adéla: *Konfiskační a vyvlastňovací prvek pozemkové reformy v době první republiky*. In: Kuklík, Jan a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Auditorium, Praha 2011, s. 35–36.

¹⁰⁰ Bauer, Viktor: *Co jsem u nás prožil od převratu*, s. 40. Bauer setkání velice oceňoval a vyjadřoval se o něm „s pocitem hluboké vděčnosti“.

výjimečným. Učinil tak například Bedřich Lobkowicz či Leopold Berchtold, o osobní audienci zažádala mezi jinými i baronka Hildprantová.¹⁰¹

Do provádění pozemkové reformy se aktivně zapojovala také tzv. Národní Jednota. Jednalo se o spolek rozšířený po Čechách a na Moravě, určený k oslabování německých pozic a posilování českých pozic v republice, proto jednotlivé Jednoty věnovaly svou pozornost výhradně německým oblastem. Jejich historie spadá až ke kulturnímu spolku Ústřední matice školská, který byl založen v roce 1881. Po vzniku Československa se ovšem jejich kulturní náplň změnila. Národní Jednoty zasahovaly i do záležitostí, které se týkaly pozemkové reformy a rozdělování pozemků do rukou Čechů. Jednota tímto krokem sledovala oslabení německé pozice v regionech se silnou německou menšinou.¹⁰² Pozemková reforma pro ně znamenala „*akt spravedlnosti historické a projev ducha demokratického*“.¹⁰³ Když došlo k realizaci pozemkové reformy na suchdolsko-kunínském velkostatku, část velkostatku v Suchdole připadla právě Národní Jednotě východomoravské.

V roce 1919 velkostatkáři založili na obranu svých hospodářských zájmů organizace, které byly taktéž diferencovány na základě národnosti. I když se čeští velkostatkáři snažili, aby se do chodu Svazu československých velkostatkářů zapojili i jejich němečtí kolegové, docházelo k tomu zřídka. Ti se především sdružovali ve Svazu německých velkostatkářů.¹⁰⁴

Bauer nebyl činný ani v jednom z uvedených velkostatkářských svazů, což zdůvodňoval tím, že nacionální stanovisko by bylo na překážku žádoucí spolupráci. Obdržel pozvání, aby se připojil k československému svazu velkostatkářů, ale to odmítl, aby mu nikdo nevytýkal, že po převratu našel českého cítění. Někteří majitelé velkostatků se totiž ve snaze zmírnit dopad pozemkové reformy nebo se ji zcela vyhnout snažili odvolávat na své dřívější služby českému národu. Ty se snažili dokázat i několik století zpátky až k Bílé hoře, která právě u Čechů hrála jednu ze zásadních rolí v „zúčtování“ se starými pořádky.¹⁰⁵

¹⁰¹ Glassheim, Eagle: *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, s. 99, 107.

¹⁰² Knápková, Petra: *České versus německé ochranné spolky*. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Philosophica Moravica 1, Studia Moravica 1/2004*, s. 300.

¹⁰³ Nešpor, Václav: *Nástin dějin a práce Národní Jednoty východomoravské 1885–1935*. Olomouc 1935, s. 23.

¹⁰⁴ Oběma svazům se ve své knize *Urození nacionalisté* věnuje podrobně Eagle Glassheim.

¹⁰⁵ Glassheim, Eagle: *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, s. 104.

Především v otázce rozdělování zabrané půdy uděloval úřad zabranou půdu osobám české národnosti. Pozemkovému úřadu šlo opravdu o to, aby odebrali pozemky z rukou velkostatkářů a vrátili „urvanou půdu“ lidu.¹⁰⁶ Ovšem i přes tuto skutečnost zůstalo velkostatkářům ve vlastnictví asi 56 % půdy, protože pozemková reforma nebyla v původně plánovaném rozsahu dokončena.¹⁰⁷

Snaha o záchranu majetku spojovala šlechtu bez ohledu na národnost. Kromě Bauerova písemného svědectví, v němž označil pozemkovou reformu za „bezohledné zasahování do soukromého vlastnictví, bezúčelné ničení hodnot“, předkládali další šlechticové řadu námitek proti pozemkové reformě, což především činili skrze již zmíněné velkostatkářské svazy.¹⁰⁸

Své stížnosti předkládala šlechta také u Společnosti národů. Výraznou osobností na tomto poli byl Wilhelm von Medinger, který založil Ligu pro Společnost národů (Völkerbundliga).¹⁰⁹ Viktor Bauer taktéž přemýšlel nad možností vznést stížnost u Společnosti národů v Ženevě a jejího soudu v Haagu. Oslovil advokáta Henryho Torrese, aby mu v případné žalobě na českou vládu vypracoval prohlášení, neboť Torres již vedl úspěšně několik „senzačních“ procesů.¹¹⁰

Úsilí šlechticů o napravení křivd z pozemkové reformy, jak ji mnohdy označovali, trvalo po celé meziválečné období a vyvrcholilo v roce 1938, kdy se především německá šlechta zapojila do diplomatické mise lorda Waltera Runcimana. Členy delegace zvali na svá sídla a dbali o to, aby delegace získávala informace ukazující na těžké podmínky německé menšiny v Československu. Protiváhou tomu mělo být pozvání pro členy delegace k českým šlechticům Zdenku Radslavu Kinskému a Adolfu Schwarzenbergovi.¹¹¹ Dr. Viktor Bauer se do podobných politických aktivit nezapojoval.

Vraťme se nyní k jeho názorům na pozemkovou reformu. Bauer kritizuje agrárníky, v jejichž režii pozemková reforma probíhala a upozorňuje na fakt, že

¹⁰⁶ Švaříčková Slabáková, Radmila: *Mýtus šlechty u nás a v nás*. NLN, Praha 2012, s. 54.

¹⁰⁷ Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta na křižovatce. Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo-Mannsfeldové v 1. polovině 20. století*. Pankrác, Praha 2017, s. 47.

¹⁰⁸ Bauer, Viktor: *Co jsem u nás prožil od převratu*, s. 2.

¹⁰⁹ Glassheim, Eagle: *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, s. 70–71. Stížnostem německých šlechticů a velkostatkářů u Společnosti národů se věnuje ve svém příspěvku také Kristýna Kaucká. Kaucká, Kristýna: *První československá pozemková reforma před Společností národů. Majetkoprávní spory s říšskoněmeckými a maďarskými velkostatkáři*. In: *Moderní dějiny* 23/2015, č. 1, s. 127–154.

¹¹⁰ Zámek Kunín, zlomek deníku JUDr. Viktora Bauera z 3. dubna 1929.

¹¹¹ Homolová Jelínková, D.: *Šlechta v proměnách. Osudy aristokracie v Československu v letech 1918–1948*. NLN, Praha 2017, s. 165–186.

obzvláštní pozornost byla věnována tzv. nepříjemným spoluobčanům. Zde opět narážel na již dříve vyjádřený názor, že pozemková reforma představovala jakési sociální a zároveň nacionální opatření.

Josef Pekař si taktéž všímal rozdílného jednání státu v otázce záboru průmyslového majetku, kdy jednomu majiteli byl odebrán cukrovar, ale jiný, patřící milionáři kapitalistovi, zůstal nedotčen. Cukrovary a pivovary měly být z pozemkové reformy původně vyjmuty, ale nakonec došlo k jejich záboru na základě předválečných cen. Jak již bylo dříve uvedeno, výše náhrad se určovala podle průměrných cen z let 1913 až 1915. Stanovení částky dle cen z válečného období nasvědčuje tomu, že ceny za odprodej majetku nebyly příliš vysoké. Během války totiž mnoho lidí statky neprodávalo. Majitelům velkostatků se tedy oprávněně zdála výše náhrady nízká. Pekař také upozorňoval na snahu socialistických stran o rychlé provedení pozemkové reformy a šlechtě se hrozilo vyvlastněním bez náhrady, s čímž měl zkušenost i sám Viktor Bauer při záboru pozemků v Brně.

Ještě v roce 1938 se pokoušel JUDr. Viktor Bauer zvrátit dopad pozemkové reformy na jeho majetku, a to dopisem prezidentu republiky dr. Edvardu Benešovi. Oproti roku 1929, kdy se zdráhal označit sám sebe za Němce, tak v dopise prezidentu republiky se již za osobu německé národnosti považuje: „*Nyní počítám se k těm, kteří pro jejich německou národnost jsou pronásledováni*“¹¹²

Bauer se ještě na konci třicátých let domáhal finanční kompenzace a napravení bezpráví, které Státní pozemkový úřad napáchal na jeho majetku.¹¹³ V roce 1938 již uplynuly tři roky od ukončení pozemkové reformy. Po Bauerově smrti se o totéž pokoušel, tentokrát pro změnu u říšských úřadů, i syn Hellmuth Viktor.

Bauera postihlo zabrání velkostatku Židlochovice, který měl od habsbursko-lotrinského rodu v pachtu a kde provozoval cukrovar. Podle §35 náhradového zákona 329/1920 Sb. neměl nárok na finanční odškodnění, protože majetek patřící panovnickému rodu stát přebíral bez náhrady.¹¹⁴ To Bauer samozřejmě vnímal jako velkou krivdu, protože před válkou cukrovar vybavil novými stroji, zabavena mu byla také úroda na polích.

Po výpovědi z nájmu v Židlochovicích cítil velké zklamání, neboť měla vážné dopady na chod cukerní rafinerie v Hrušovanech u Brna, která se nacházela v blízkosti

¹¹² MZA Brno, fond G 328 Rodinný archiv Bauerů, inv. č. 65, kart. 1.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Peichlová, Adéla: *Pozemková reforma v době první republiky*, s. 12.

Židlochovic: „*Nebyli jsme rovnocennými státními občany, kteří by měli mít nárok na ochranu státních orgánů, na které stejnou měrou svými daněmi přispívají, nýbrž byli jsme jako zločinci ze svého nájmu vyhnáni.*“¹¹⁵

Historik Pekař s takovým jednáním státu nesouhlasil a považoval vyvlastnění půdy, na které stál cukrovar nebo lihovar, za nerozumný krok, protože takové jednání agrárníkům přinese ztráty: „*nelze očekávat takového výtěžku řepy po ha, jaký poskytoval dobře vedený velkostatek nebo dokonce zvláště intensivní řepné hospodářství cukrovarů samých.*“¹¹⁶

Kromě těchto dvou cukrovarů se pozemková reforma dotkla i Bauerových pozemků v Brně, nacházejících se v bezprostřední blízkosti rodinného sídla v ulici V Hlinkách, kde stál původně cukrovar na Starém Brně. Jednalo se o oblast nazývanou *Bauerova rampa*, kde stály budovy zrušeného cukrovaru na Starém Brně, domy pro dělníky a zaměstnance. Jak jsem již uváděla v diplomové práci, rodina odmítla pozemky státu prodat, tudíž Pozemkový úřad zabral tento majetek v roce 1921 pro veřejné účely. Pozemky o celkové rozloze 60 ha měly městu Brnu a zemi Moravskoslezské sloužit k výstavbě výstaviště, které by bylo schopno konkurovat výstavním budovám ve Vídni a v Praze. Přispělo k tomu tedy politické rozhodnutí vedené za účelem uspořádání jubilejní výstavy k desetiletému výročí vzniku republiky.¹¹⁷ Pozemky byly od Bauerů nuceně vykoupeny přibližně za šest milionů korun.¹¹⁸ Viktor Bauer situaci okolo pozemků, na kterých bylo částečně vybudováno výstaviště, vylíčil v dubnu 1938 v již dříve zmíněném dopisu prezidentu Edvardu Benešovi. Část pozemků určená pro výstavbu výstaviště město nakonec rozparcelovalo pro potřeby zahrádkářské kolonie a převážná většina budov, která se nechala během patnácti let vystavět, dnes chátrají.¹¹⁹ V předchozím výzkumu jsem také uvedla, že Výstavní společnost přeložila do těsné blízkosti Bauerova zámečku zábavní park, který od časných ranních hodin rušil Bauerovu rodinu a úředníky firmy: „*Ani mým prosbám, aby v blízkosti mého bytu nebyl stavěn hlučný zábavný park a*

¹¹⁵ Bauer, Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu*, s. 16.

¹¹⁶ Pekař, Josef: *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*, s. 50.

¹¹⁷ *Brněnský architektonický manuál. Průvodce architekturou 1918–1945*. Dům umění města Brna 2012, s. 137.

¹¹⁸ Bauer, Viktor: *Co jsem u nás prožil od převratu*, s. 26. Původní cena pozemků činila 25–30 korun za 1 m², stát ji ale odkoupil za pouhých 11 korun za 1 m².

¹¹⁹ Laníková, Lucie: *LABORE AD HONOREM. Dr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřemyslník a myslitel*, s. 55–58.

nepříjemné opičí divadlo, nebylo vyhověno a jako naschvál byly tyto podniky právě v největší blízkosti mého domu umístěny.“¹²⁰

Bauerovo postavení v cukrovarnickém průmyslu

K nejvýznamnějším odvětvím v českých zemích a na Moravě patřilo od druhé poloviny 19. století cukrovarnictví. Jistě tomu nahrával i fakt, že v této oblasti Rakousko-Uherska byly vhodné podmínky pro pěstování cukrové řepy.

V době monarchie měla řada moravských cukrovarů své sídlo ve Vídni, někteří majitelé se tam i přestěhovali. V sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století řada zámožných brněnských německých nebo židovských rodin podnikalo v cukrovarnictví.¹²¹ Význam cukrovarnictví zůstal zachován i po vzniku Československa, i když docházelo k oslabení šlechtických a kapitalistických cukrovarů, což způsobila pozemková reforma.¹²² Došlo ke spojování do koncernů a dalších efektivních organizačních forem známých ze zahraničí.¹²³

Jak jsem již zmínila dříve, k nejvýznamnějšímu cukrovaru, ve kterém vlastnila rodina Bauerů značný podíl, patřila Hrušovanská cukerní rafinerie. V roce 1916 došlo k požáru hlavní budovy, který ji zničil. Rekonstrukce objektu skončila až v roce 1922. Poté patřila Hrušovanská rafinerie k nejmodernějším závodům svého druhu v Československu. Podle autorů knihy *Adolf Loos – dílo v českých zemích* není vyloučeno, že nově zrekonstruovanou budovu navrhl tento věhlasný architekt.¹²⁴ Nejnovější výzkum historičky umění Jany Kořínkové ukazuje, že kontakt mezi Adolfem Loosem a Viktorem Bauerem byl mnohem intenzivnější, než se dosud předpokládalo.¹²⁵ Faktura, která je uložena v zámku v Kuníně a je vypsána na rafinerii v Hrušovanech, nám ukazuje, že Loos dodal do vily v Hrušovanech také nábytek. Jednalo se o lenošku potaženou olivově zeleným sametem a divan s polštáři v anglickém stylu. Loos si za nábytek účtoval 100 000 korun.¹²⁶

¹²⁰ Bauer, Viktor: *Co jsem u nás prožil od převratu*, s. 29.

¹²¹ Čapka, František – Slezák, Lubomír: *Cukrovarnictví a agrární strana do roku 1938 (se zřetelem na Moravu a Slezsko)*. Masarykova Univerzita Brno 2011, s. 65.

¹²² Tamtéž, s. 5.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Szadkowska, Maria – Duzer Van, Leslie – Černoušková, Dagmar: *Adolf Loos – dílo v českých zemích*, s. 138.

¹²⁵ Kořínková, Jana: *Adolf Loos a konfiskované vzpomínky rodiny Viktora rytíře von Bauera-Rohrfelden*, s. 7.

¹²⁶ Zámek Kunín, dopis J. W. Brooke Jun. je adresován Viktoru Bauerovi dne 26. dubna 1921.

Po vydání nostrifikačního zákona musela Hrušovanská rafinerie v roce 1921 přesunout své sídlo z Vídně do Brna na náměstí Svobody 19.¹²⁷ Justin Robert stál v jejím čele pravděpodobně do roku 1919, poté funkci přebírá JUDr. Viktor Bauer-Rohrfelden. Ke členům představenstva se přidávají zahraniční investoři, Bauerův přítel Henrique E. Gildemeister a Otto Mooyer.¹²⁸

Hrušovanská rafinerie byla od svého počátku akciovou společností, což se v případě této rafinerie mohlo po vzniku Československa zdánlivě jevit jako výhoda. Tento typ podnikání získal v meziválečném Československu na oblibě, k čemuž mohla přispět také pozemková reforma. Akciové společnosti totiž nepodléhaly zákonu o pozemkové reformě, proto někteří velkostatkáři, bývalí šlechtici, vstupují do akciových společností, aby zabránili dalšímu dělení majetku. Dokonce i vstup drobného rolnického kapitálu do šlechtických cukrovarů mohl být jedním ze způsobů, jak zachránit majetek před pozemkovou reformou.

Naprostou likvidačním se ovšem pro rafinerii v Hrušovanech stalo odejmutí židlochovického cukrovaru na zpracování surového cukru v roce 1923, včetně zabránění polí s úrodou cukerné řepy, „*která padla novému nájemci přímo do klína, dokonce se zdráhal převzít veškeré zemědělské a tovární dělnictvo, které bylo do té doby v našich službách.*“¹²⁹ Stát určil novým nájemcem hodonínský koncern – Akciovou společnost pro průmysl cukrovarnický v Hodoníně: „*Tímto byla Hrušovanská cukerní rafinerie akc. spol. oloupena o její základ surového cukru.*“¹³⁰

Prosperující cukrovar v Židlochovicích byl totiž úzce napojen na cukerní rafinerii v Hrušovanech u Brna; tímto krokem ze strany státu utrpěla Hrušovanská rafinerie velké ztráty.

Viktor Bauer zmiňuje, že u českých politiků žádali alespoň o ponechání cukrovaru, ale jejich žádost byla zamítnuta. Bauerovi nemohli z židlochovického cukrovaru odvézt ani stroje, které museli za předepsanou cenu ponechat státu: „*pokud bychom tak neučinili, tak by ministerstvo zemědělství nařídilo uvedené zařízení vyvlastniti.*“¹³¹ V dopisu prezidentu Benešovi z dubna 1938 uvádí, že dokonce jeden z

¹²⁷ Bauer, Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu*, s. 9. Jednalo se o zákon č.12/1920 o podnicích, které mají sídlo mimo území československého státu.; Compass: Tschechoslovakei, Jugoslavien 1922, II. Band, s. 758.

¹²⁸ Compass: Deutsch-Österreich, Österreich-Ungarn (Liquidation) 1921, I. Band, s. 858.; Compass: Tschechoslovakei, Jugoslavien 1922, II. Band, s. 758.

¹²⁹ Bauer Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu*, s. 17.

¹³⁰ MZA Brno, G 328, inv. č. 65, kart. 1, dopis prezidentu republiky Edvardu Benešovi z 5. dubna 1938. Bauer uvádí, že sklizeň měla hodnotu 8 milionů Kč.

¹³¹ Bauer Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu*, s. 16.

národních funkcionářů se o zabrání židlochovického cukrovaru vyjádřil v národnostním duchu: „Židlochovice byly vyrvány z rukou lidí, kteří byli do převratu baštou německví a ani po převratu se nezměnili.“¹³² Je zcela pochopitelné, že Židlochovice jako velkostatek panovnického rodu Habsburků, navíc dlouhá léta v pachtu rodin Robertů a Bauerů, vzbuzoval u Čechů takového reakce.

V době cukerní krize, která začala v roce 1928 a cena cukru stoupala, zabralo ministerstvo zásobování Hrušovanské rafinerii 80 000 q cukru, který byl původně určen pro americký trh. Tento krok znepokojil zahraniční akcionáře, společnost La Plata (Hancoplata). Podle jednoho z dopisů z dřívější doby se mohlo jednat o *Casa Grande Zuckerplantagen Aktiengesellschaft Bremen* se sídlem v Peru. Společnost vlastnil Enrique Gildemeister, přítel JUDr. Viktora Bauera.¹³³ Firma Casa Grande zanikla v roce 1920 a předpokládáme tedy, že nástupkyní této společnosti se stala La Plata (Hancoplata). V korespondenci mezi Bauerem a Enriquem je společnost nejčastěji zmiňovaná pod jménem Hancoplata, proto používáme tohoto označení.¹³⁴

Bauer v jednom z dopisů popisuje přístup československých úřadů ke společnosti, jejichž podíl vlastnili zahraniční akcionáři. Společnost Hancoplata vlastnila v Hrušovanském cukrovaru 39 000 akcií, jež později nabídli k prodeji JUDr. Viktoru Bauerovi.¹³⁵ Bauer zmiňuje, že tak velký podnik se zahraničním kapitálem vede v Československu k problémům: „*Já mám jako Čechoslovák německé národnosti nelehkou pozici, zvláště když zastupuji podnik s velkým zastoupením zahraničních akcionářů. Jistě si vzpomínáš na interpelaci v parlamentu a na intriky poslanců agrární strany, které jsem s obtížemi, ale nakonec zdárně překonal. Akcie Hancoplata jsem zakryl vlastní osobou. Vysvětlil jsem vládě, že 29 200 akcií je zahraničním majetkem, ale že tyto akcie vlastní jen dva členové Valné hromady, takže většina akcií společnosti se nachází v místních rukou.*“¹³⁶

V říjnu 1923 píše JUDr. Viktor Bauer svému příteli Enriquemu jakýsi omluvný dopis, kde se mu snaží vysvětlit situaci, která panuje v Československu v souvislosti

¹³² MZA Brno, G 328, inv. č. 65, kart. 1. Viktor Bauer se obrátil na prezidenta Beneše s nabídkou na odprodej rodinného majetku na Starém Brně. Majetek nabídl ke koupi městu Brnu za částku 14 455 000,- Kč, aby tak rodina přežila dobu hospodářské krize. V této souvislosti v celém dopise popisuje události uplynulých dvaceti let v Československu, jež se podepsaly na jeho majetku.

¹³³ http://www.hwph.de/acciones-antiguas/losnr-auktur-pa6-637_es.html (citováno k 28. 10. 2017)

¹³⁴ JUDr. Viktor Bauer v žádném z dopisů nezmiňuje osobu H. E. G plným jménem. Bauer navíc zkratku používá i v korespondenci s Enriquem.

¹³⁵ Zámek Kunín, dopis ze společnosti La Plata JUDr. Viktoru Bauerovi z 11. listopadu 1923. Akcie nabídli Bauerovi za 1 mil. amerických dolarů.

¹³⁶ Zámek Kunín, dopis Viktora Bauera Enriquovi ze 13. ledna 1923.

s pozemkovou reformou a která zapříčinila problémy v Hrušovanské rafinérii. Bauer vysvětluje, že akcie Hrušovanské a.s. jsou neplatné, a to především z důvodu nostrifikace firem, která zapříčinila dlouhého trvání při schválení textu pro akcie ministerstvem financí.

Společnost Hancoplata považovala Bauerovo obchodní vedení za diletantské, proti čemuž se Bauer ohradil: „*Má píle a šikovnost je ve vedení Hrušovan a v odborných kruzích dobře známa.*”¹³⁷ Rovněž odmítá kritiku za situaci v Židlochovicích, jejichž ztrátou přišli o výrazné hospodářské postavení a zároveň došlo ke ztížení chodu hrušovanského cukrovaru: „*Pravidelně jsem poukazoval na to, jak můžeme ztrátám zabránit. Prodej akcií Středomoravské cukrovarnické byl velmi dobrý obchod.*“¹³⁸ Bauera se hluboce dotklo, že jeho nejbližší přítel s ním nyní odmítá komunikovat, i když Bauer nemohl za způsobenou situaci kolem židlochovického cukrovaru a následné problémy v cukerní rafinérii Hrušovany u Brna, částečně vyvolané pozemkovou reformou. Zdůrazňuje, že to byl Enrique, kdo za ním před třemi lety přišel a chtěl se stát Bauerovým společníkem: „*Já ti dal to nejlepší, co jsem mohl dát, mé životní dílo, které jsem vybudoval tvrdou prací v průběhu dvanácti let, nyní u tebe nenacházím žádného porozumění.*“¹³⁹

Zástupci společnosti Hancoplata usilovali o Bauerovo odvolání z čela Hrušovanské rafinérie. Požadavek můžeme datovat do roku 1923, kdy společnost svalovala na Bauera vinu za situaci, která nastala v Židlochovicích a v Hrušovanech. JUDr. Viktor Bauer odvolání z funkce striktně odmítl, a to z toho důvodu, že společně s H. E. Gildemeisterem vlastnil většinový podíl rafinérie. Došlo by zároveň k porušení úmluvy s Hancoplata z roku 1920, pokud by Bauera z vedoucí pozice sesadili.

Z Bauerových pamětí s názvem *Co jsem prožil u nás od převratu* víme, že vnitřní spor mezi Bauerem a zahraničními společníky se vyřešil prodejem akcií Janu Vacovi, který vedl Akciovou rafinérii rolnických cukrovarů v Olomouci. V roce 1924 odkoupil Jan Vaca od společnosti Hancoplata 29 200 akcií. Viktor Bauer následně Vacovi odprodal svých 1 300 akcií a zůstal v Hrušovanské rafinérii jako jednatel společnosti.¹⁴⁰

¹³⁷ Zámek Kunín, dopis Viktora Bauera Enriquovi z 31. října 1923.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Bauer Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu*, s. 19. Bauer ovšem v knize nezabíhá do detailů týkajících se sporu s Hancoplata. Ten lze popsat na základě dochované korespondence, která se nachází v zámku v Kuníně.

Velké plány Bauerova nového společníka ovšem vedly ke zhroucení koncernu a akcie společnosti následně přešly na Pražskou úvěrní banku. V roce 1929 pak byla činnost cukrovaru úplně zastavena a Bauerovo životní dílo zničeno. Nutno říci, že Jan Vaca své podnikatelské plány příliš nepromýšlel, překotně odkupoval a investoval v řadě cukrovarů na Moravě, což vedlo ve svém důsledku ke zhroucení koncernu a Vacově bankrotu.¹⁴¹ V roce 1938 Bauer zmiňuje, že budova cukrovaru v Hrušovanech zůstává prázdná a připadá mu, že veřejným činitelům Moravy nešlo tolik o veřejné zájmy, jako spíše o zničení Hrušovanské cukerní rafinerie a hospodářské poškození samotného Bauera.¹⁴²

Odprodej akcií zahraničního partnera Janu Vacovi navíc spustilo trestní stíhání proti Viktoru Bauerovi za únik daní. Bauer podal během vyšetřování několik stížností na český stát. V dopisu ministru financí Karlu Englišovi dokonce uvedl, že se jedná o osobní persekuci pod vlivem nacionální politiky.¹⁴³ Způsob zdanění v Československu dokonce přirovnal k praktikám ze sovětského Ruska. Český tisk se o Bauerovi zmiňoval jako o podvodníkovi, který ochudil republiku o velký obnos peněz, zatímco malému vlastníku půdy odebírají úřady i tu poslední krávu z chléva: „*Doufejme, že proti Bauerovi bude zavedeno trestní řízení a dojde k opatřením, aby se nepodařilo odvléčení jeho miliónového majetku za hranice*“.¹⁴⁴ Celé trestní stíhání trvalo od 29. prosince 1925 až do 12. května 1927, kdy byl Bauer omilostněn.

Společnost Hancoplata se na počátku dvacátých let 20. století zajímala i o nákup cukrovaru v Pohořelicích. Dokládá to Bauerův dopis z 28. března 1922 adresovaný do Brém H. E. Gildemeisterovi: „*Majitel pohořelického cukrovaru se dostal do finančních potíží a nyní již o prodeji uvažuje. Pro nás by to ovšem znamenalo, že bychom do provozu cukrovaru museli vložit vstupní vklad 10 mil. Kč.*“¹⁴⁵ K Pohořelicím se Bauer vrací také v již zmiňovaném dopisu z 31. října 1923, kdy vidí nákup cukrovaru jako nemožný, a to z důvodu národního a agrárního boje. Cukrovar, který do roku 1923 vlastnila hraběcí rodina Herbersteinů, pak odkoupil Vacův koncern.¹⁴⁶

¹⁴¹ Více k Vacovu koncernu viz Čapka, František – Slezák, Lubomír: *Cukrovarnictví a agrární strana do roku 1938 (se zřetelem na Moravu a Slezsko)*, s. 162–183.

¹⁴² MZA Brno, G 328, inv. č. 65, kart. 1.

¹⁴³ Bauer, Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu*, s. 33.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 35.

¹⁴⁵ Zámek Kunín, dopis Viktora Bauera adresovaný H. E. Gildemeisterovi z 23. března 1922.

¹⁴⁶ Čapka, František – Slezák, Lubomír: *Cukrovarnictví a agrární strana do roku 1938 (se zřetelem na Moravu a Slezsko)*, s. 50. Oficiální název cukrovaru v Pohořelicích zněl Herbersteinische Zuckerfabrik Pohrlitz.

Jméno JUDr. Viktora Bauera figuruje mezi členy představenstva dalších moravských cukrovarů, např. v již dříve zmíněné Středomoravské cukrovarnické akciové společnosti *Zentralmährische Zuckerfabriken und Ökonomie Aktiengesellschaft*, na jejímž založení se podílela Hrušovanská rafinerie společně s bankou Creditanstalt.¹⁴⁷

JUDr. Viktor Bauer vlastnil podíl také v cukrovaru ve Šlapanicích *Aktiengesellschaft der landwirtschaftlichen Zuckerfabrik in Schlapanitz*, který byl založen v roce 1871. V obou výše uvedených cukrovarech opět figuruje jméno jednoho z nejvýznamnějších obchodních partnerů JUDr. Viktora Bauera, kterým byl Justin Robert.

Pokud se vrátím ke zhodnocení pozemkové reformy, která proběhla na pozemcích Viktora Bauera, tak dojdeme ke zjištění, že na pozemcích Viktora Bauera byla provedena dle zákona. Rozsah velkostatku Kunín a Suchdol nad Odrou, na kterém taktéž proběhla pozemková reforma, byl snížen z původně 680 ha na 500 ha. Židlochovice, které patřily panovnickému rodu Habsburků, ztratil bez náhrady, což bohužel znamenalo postupný úpadek Hrušovanské rafinerie. Zábor pozemků k výstavbě výstaviště nemusíme vnímat jako úplně správný vůči Bauerově rodině, ale stát rodinu za tento zábor dle zákona finančně odškodnil.

Celková škoda na Bauerově majetku, způsobená zásahem státu jak v záležitostech pozemkové reformy, tak daňových obvinění, činila více než šedesát miliónů korun.¹⁴⁸ Pozemkovou reformu uskutečněnou v období první republiky lze vnímat jako sociální akt, zúčtování se starými pořádky, které představovala šlechta a velkostatkáři.

Reforma obsahovala ve svých počátcích silný nacionální podtext, i když se její stoupenci snažili takováto tvrzení vyvrátit. Z Bauerových vzpomínek cítíme jeho silný pocit křivdy, kterou vnímal během provádění pozemkové reformy. Nutno podotknout, že proces pozemkové reformy v Československu nebyl ojedinělou záležitostí. Podobné zásahy do soukromého pozemkového vlastnictví prováděla řada jiných evropských států, například Rumunsko, Estonsko a Lotyšsko.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Compass: Tschechoslovakei, Jugoslavien 1922, II. Band, s. 758.

¹⁴⁸ MZA Brno, fond Rodinný archiv Bauerů, inv. č. 65, kart. 1.

¹⁴⁹ Peichlová, Adéla: *Pozemková reforma v době první republiky*, s. 28. Pozemková reforma proběhla v celkem 22 státech Evropy. Nerealizovaly ji pouze Belgie, Holandsko, Švýcarsko a Francie.

Československá pozemková reforma byla i zemědělskými odborníky v zahraničí považována za nejdemokratičtější.¹⁵⁰

2.3. Mystika – neobvyklá záliba šlechtice

Viktora Bauera zásadním způsobem myšlenkově ovlivnil švýcarský spisovatel Josef Anton Schneiderfranken, který je znám spíš pod pseudonymem Bô Yin Râ. Jeho učení vychází jak z tradic křesťanských – Ježíše Krista, apoštola Pavla, představitelů tzv. křesťanské mystiky: Jana Taulera, Tomáše Kempenského, Angela Silesia a Jacoba Böhmeho, tak z východní filozofie, především z učení Lao-c'ho, tibetských a indických náboženských učitelů. Někdy bývá Bô Yin Râ označován za okultistu, což sám odmítal. Dodnes ho jeho příznivci považují spíše za duchovního učitele. Nechtěl, aby byl spojován ani se svobodnými zednáři, i když někteří z jeho přívrženců se k zednářství hlásili. Cílem jeho učení je jakési poučení v hledání cesty k duchovnímu životu člověka. Této cesty lze dosáhnout pouze správným myšlením, jednáním v každodenním životě žáka, nikoliv teoretickými znalostmi a asketismem, či duchovním a tělesným cvičením. Úkolem je pouze poznání vlastní identity v lidském nitru.

Z kontaktů s tímto mužem pravděpodobně pramení Bauerovy záliby v horoskopech a východní filozofii, na kterou v dílech od Bô Yin Râ neustále narážíme. Při Bauerově léčebném pobytu v Jáchymově se oba muži setkali v hotelu Pupp v Karlových Varech, kde Bô Yin Râ pobýval kvůli zdravotním problémům. Oba muži hovořili o numerologii, šťastných číslech 7 a 13. Bauer si v poznámkách poznamenal, že při společné snídani si objednal pouze čaj, a to s ohledem na jeho problémy se žaludkem. Bô Yin Râ si stěžoval na své zdravotní obtíže a Bauer mu doporučil kapky od Strausse, které nazval „malou skleničkou elixíru“, ten na to opáčil, že se jedná o homeopatickou rostlinnou esenci.

Vztah k tomuto muži, řekněme až závislý, ovlivnil Bauera také při psaní jeho knih. K nejvýznamnějším patří jistě jeho rozsáhlá publikace věnující se integraci střední Evropy se sídlem ve Vídni nazvaná *Zentraleuropa. Ein lebendiger Organismus*. Příspěvek *Sinn und Aufgaben der chinesischo-österreichischen Kulturvereinigung* nám zase ukazuje, jak velmi ho fascinovala čínská filozofie. Jedná

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 149.

se o úvahu, v níž se snaží čtenáře přesvědčit o významu čínské kultury, kterou se mohou inspirovat v mnoha oblastech života. Věnuje se v ní taoismu, který spolu s konfucianstvím považuje za důležité prvky k nalezení duchovní cesty. Bauer si ve svém deníku poznamenal, že Bô Yin Râ se pro změnu řídil japonským konceptem bušidó. Jedná se o kód chování samurajů analogický evropskému konceptu rytířství: odvaha, čest, lidskost, úcta, upřímnost a věrnost, který se protnul s neokonfucianismem, a ten zase jako filozofický směr oslovil Bauera.¹⁵¹

JUDr. Viktor Bauer se stal příslušníkem brněnské zednářské lóže *Zu den wahren vereinigten Freunden* (U pravých sjednocených přátel), která byla založena v roce 1922.¹⁵² Bauerův „guru“ filozof Bô Yin Râ mu dokonce radil, aby se zařadil mezi české zednáře. Důvodem hlavně byla jeho obtížná situace během provádění pozemkové reformy a obvinění z daňových úniků. Viktor Bauer ovšem tento způsob jednání odmítal: „*Bô Yin Râ vidí vstup do Rotary klubu nebo české zednářské lóže jako nutnost. Já si tím nejsem tak jist, neboť jsem věděl, že toto je těžké a že Češi se Němcům také společensky vyhýbají. Je prakticky nemožné proniknout do české společnosti a už vůbec ne, když oni cítí, že se tím něco zamýšlí.*”¹⁵³ Dokonce mu doporučil českého advokáta, jistého dr. Bobka, který by mu mohl dát nejlepší doporučení, co proti neustálému nenávistnému postoji české veřejnosti dělat.

Na základě učení od Bô Yin Râ vzniklo mystické společenství EBDAR *Ermächtigte Bruderschaft der alten Riten. Exklusiver Männerbund für sakrale Aufbauarbeit*, jehož členové usilují na základě duchovních a fyzických principů o duchovní rozvoj. Člen spolku smí patřit do zednářské lóže, ale nemůže v ní zastávat vysokou funkci. Do EBDARu bylo dovoleno vstoupit pouze muži, který dosáhl 22 let a u nějž se neprojevovala rasová nenávist a pohrdání jinými národy. Politické záležitosti byly spolku cizí a nesměly se v chrámu spolku zmiňovat.¹⁵⁴ Ke společenství měli patřit muži všech národů a rasy, což zdůrazňovalo jejich odmítavý postoj k rasové nesnášenlivosti.¹⁵⁵

¹⁵¹ Více ke konceptu bušidó: Uher, David: *Čínské bušidó*. In: *Dálný východ*, VII/1, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2017, s. 61–83.

¹⁵² Jednalo se o německou zednářskou lóži, jejíž členové byli převážně židovského původu. Za informace o zednářské lóži děkuji bankéři panu Jakobu Sadílkovi.

¹⁵³ Zámek Kunín, zlomek deníku JUDr. Viktora Bauera, zápisky z dubna 1929.

¹⁵⁴ Chrámem bylo myšleno místo, kde se bratři setkávali a kde prováděli rituály.

¹⁵⁵ Archiv města Brna, fond R 20, EBDAR – zednářský spolek v Brně 1932–1937, kart. 1, inv. č. 2. Stanovy spolku EBDAR.

Zájemce o členství ve spolku musel projít zkouškou, která trvala v rozmezí od sedmi týdnů do sedmi let. Tato cesta do EBDARu obsahovala rituály zaměřené na koncentraci mysli pomocí cvičení jógy *Yoga-System* a opakování manter z knihy *Mantrapraxis* od Bô Yin Râ.¹⁵⁶ Jednalo se o velmi jedinečný a specifický spolek čerpající nejen z učení švýcarského filozofa Bô Yin Râ, ale také východních nauk. EBDAR vydával vlastní časopis *Die Säule*, dříve pod názvem *Magische Blätter*. Do tohoto periodika přispíval také Viktor Bauer.¹⁵⁷

V předchozím výzkumu jsem došla k závěru, že Bô Yin Râ tento spolek nezaložil a nebyl ani jeho členem. Na základě dokumentů z Archivu města Brna, které jsem nově prostudovala, je patrné, že se Bô Yin Râ podílel na založení spolku a sepsal pro něj stanovy, které vydal 17. března 1932 v Luganu.¹⁵⁸ Členem tohoto exkluzivního společenství ovšem nebyl, ale bratři ho oslovovali titulem Mistr nebo Ochránce.¹⁵⁹

Dohlížel na dodržování učení, zasílal instrukce a návody, jak by měly probíhat rituály ve spolku a jakým způsobem měli bratři (členové spolku) následovat jeho učení a aplikovat ho v běžném životě. EBDAR byl mezinárodní spolek, který existoval ve čtyřech zemích – Švýcarsku, Německu, Československu a Rakousku.¹⁶⁰ V čele společenství v Československu stál ministerský rada dr. Bedřich Bobek, který nám je již znám z Bauerova deníku. Z výše zmíněné charakteristiky spolku nás nepřekvapí, že po nástupu Hitlera k moci došlo v Německu k jeho zániku.¹⁶¹

JUDr. Viktor Bauer patřil k prvním sedmi členům společenství. Bratrský slib složil 16. září 1932 a zastával funkci tzv. duchovního mistra (Sakralmeister), který dohlížel na bratry spadající pod společenství v Brně. Ke společenství se připojil také vydavatel Bô Yin Râ děl Alfred Kober, který měl na starosti chod společenství ve Švýcarsku. Viktor Bauer ho označuje za naivního člověka, což sám nechápe, když již byl plně zaškolen bratry. Pravděpodobně má na mysli naivitu spojenou s malou znalostí bratrstva. Další stopu o členství v EBDARu nacházíme při zmínce Bauerovy

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Bauer, Viktor: *Das Werden Europas*. In: *Die Säule. Zeitschrift für geistige Lebensgestaltung*. XII. Jahrg. 1931, Heft 2, s. 33–76.

¹⁵⁸ Archiv města Brna, fond R 20, kart. 1, inv. č. 2.

¹⁵⁹ Tamtéž, inv. č. 6. V korespondenci je oslovován německým Meister nebo Protektor.

¹⁶⁰ Tamtéž, inv. č. 6.

¹⁶¹ Tamtéž. Jedná se o dopis psaný Bô Yin Râou o Velikonocích 1933, v němž se obává o osud členů spolku v Německu.

návštěvy Bruselu, kde se setkal se svým přítelem panem Winspearem, o němž hovoří jako svém *Bruder im Geiste*.¹⁶²

Zájem o učení filozofa Bô Yin Râ přetrval u dcery Margarethy Ruth. V objednávce ze srpna 1964 si u „dvorního“ vydavatele Kobera, objednala osm knih tohoto spisovatele. Kober adresuje dopisy na jméno Ruth Riedel-Rohrfelden. Zda Margaretha Ruth opravdu používala přízvisko, které je spojováno se šlechtickým původem její rodiny nebo jde spíše o Koberovo chybné oslovení, nevíme. Syn Ruth, dr. Ronald Riedl nikdy nezmínil, že by jeho matka používala přízvisko Rohrfelden, neobjevuje se ani v jiných dokumentech z období po druhé světové válce.¹⁶³

JUDr. Viktor Bauer propojoval horoskopy a numerologii velmi úzce se svým životem. Jednoduché horoskopy sestavoval sám, ale složitější astrologické rozbory si objednával u jistého Ing. Schnabla. Bauer odkazoval ve svých poznámkách především na postavení planet a řadu událostí si s tímto jevem spojoval. Tak tomu bylo i v případě horoskopu pro jeho staršího syna Heinze Güntera, přezdívávanému Heini: „*Postavení Saturnu a Neptunu velmi prospívá provádění hudby. Heini také seděl skoro celý den u klavíru. [...] Heini je dítě Slunce. V době jeho narození bylo Slunce i Měsíc v silném postavení, což se projevuje i ve vztahu k otci a ovlivňuje to také Heiniho častou přecitlivělost.*“¹⁶⁴ Stejně tak přisuzoval manželčiny deprese postavení planet: „*Moje žena dnes trpí depresemi, zajisté je to způsobeno vlivem Saturnu.*“¹⁶⁵

Pro numerologické rozbory využíval Viktor Bauer knihu dr. Alfreda Strausse z roku 1929 *Deutsche Cabbala. Zahlenmagie der Namen. Eine mystische Untersuchung mit praktischer Auswertung*, která vysvětluje význam kabaly a možnost numerologických určení. Bauer rozebírá například různé obměny jmen syna Heinze.¹⁶⁶ Stejným způsobem vypracoval například numerologický profil Heiniho učitele. Jak dalece se nechal numerologií ovlivnit, opět vidíme v Bauerově deníku ze setkání s Bô Yin Râ. Ve svých poznámkách si po příjezdu do Lugana, kde žil Bô Yin Râ ve vile s názvem Gladiola, poznamenal: „*Ubytoval jsem se v hotelu Continental, kde mi přidělili pokoj číslo 42 (špatné, číslo smrti), proto požaduji jiný pokoj. Vyměnili mi ho za pokoj číslo 44. Není to také zrovna ideální, protože se nachází v blízkosti*

¹⁶² Zámek Kunín, zlomek deníku JUDr. Viktora Bauera. zápisky z 2. dubna 1929.

¹⁶³ Korespondence mezi Margarethou Ruth a majitelem vydavatelství Kober se nachází v zámku Kunín.

¹⁶⁴ Zámek Kunín, deník/ vzpomínky Viktora Bauera jeho synovi Heinzi Günterovi. MB 132/2007/29.

¹⁶⁵ Zámek Kunín, deník/ vzpomínky Viktora Bauera jeho synovi Heinzi Günterovi. MB 132/2007.

¹⁶⁶ Dr. Alfred Strauss přispíval do časopisu Die Säule a pravděpodobně tedy patřil ke členům společenství EBDAR.

předešlého.”¹⁶⁷ Zmiňuje se také o jakési Knize talismanů, podle které lze určit šťastná čísla rodinných příslušníků. V jiném hotelu, v Bruselu, si do deníku poznamenal, že se ubytoval v pokoji č. 53, což dle jeho výkladu znamená obrovský vzestup. To ostatně sám záhy potvrzuje, protože v padesáti třech letech svého života dosáhl duchovní pomoci a zlepšení materiální situace.

2.4. Inspirace čínským prostředím

Jak jsem již dříve zmínila v kapitole *Rodinné prostředí*, během četných cest do zahraničí Viktora Bauera zaujala nejvíce Čína. Poprvé ji navštívil v roce 1904, když působil ve službách ministerstva obchodu Rakousko-Uherska.¹⁶⁸ Obdivoval na ní zdejší chování obyvatel k cizincům. Tak pravděpodobně soudil podle své první návštěvy v Číně, při které si zakoupil manžetové knoflíčky, které od té chvíle nosil neustále při sobě. V knize *Sinn und Aufgaben der chinesischo-österreichischen Kulturvereinigung* popisuje, jak si chtěl koupit něco na památku ze své první cesty. Při jedné ze svých procházek ve městě se zastavil u čínského zlatníka, kde se mu zalíbily právě zlaté manžetové knoflíčky z nefritu ozdobené bambusovými motivy a vyrobené z 22 karátového zlata. Při koupi knoflíčků si všiml schopnosti a korektnosti čínských obchodníků: „*Majitel obchodu mi řekl, že cena knoflíčku je mnohonásobně vyšší, než mi tvrdil jeho zaměstnanec dopoledne. Ovšem vzhledem k tomu, že se zaměstnanec zmylil, je povinen mi knoflíčky prodat za dříve řečenou cenu. Ihned po příjezdu domů jsem je nechal odhadnout. Jejich cena byla skutečně mnohonásobně vyšší. Knoflíčky nosím denně více než 33 let a stále vzpomínám na skvělou obchodní korektnost čínských obchodníků.*“¹⁶⁹

Po této cestě se v jeho hlavě zrodil plán na založení rakousko-čínské banky tzv. Überseebank se sídlem v Šanghaji. Na projektu pracoval s Karlem Benedickterem a Wilhelmem Drosesemeierem. Bauer zmiňuje, že k projektu banky napsal řadu studií a přednesl mnoho příspěvků. Založení banky v Šanghaji podpořil v roce 1905 tamní

¹⁶⁷ Zámek Kunín, zlomek Bauerova deníku, nedatované zápisky.

¹⁶⁸ Část této kapitoly jsem již dříve prezentovala v následujícím článku. Laníková, Lucie: *Rakousko-uherská šlechta a její obchodní kontakty v Číně. Čína v díle podnikatele rytíře Viktora Bauera*. In: *Ekonomické znalosti pro tržní praxi*. Sborník příspěvků. Societas Scientiarum Olomoucensis II., Olomouc 2010, s. 194–199.

¹⁶⁹ Bauer, Victor: *Sinn und Aufgaben der chinesischo-österreichischen Kulturvereinigung*. Wien 1937, s. 6.

rakouský vyslanec v Číně Arthur von Rosthorn.¹⁷⁰ Není bez zajímavosti, že ještě v roce 1902 von Rosthorn v jedné ze svých přednášek odrazuje od obchodování v Číně a upozorňuje na možné překážky v exportu do této oblasti.¹⁷¹

Bauer popisuje, že k uskutečnění plánu založení banky stačil v roce 1906 pouze podpis ministerského předsedy barona Gautsche. Ten ovšem odmítl celý projekt schválit, a to kvůli slovům ministra spravedlnosti Franze Kleina, který zdůraznil, že projekt je natolik závažný, že ho bude muset schválit parlament. Podle slov Viktora Bauera promeškalo Rakousko-Uhersko jedinečnou příležitost navázat hospodářskou spolupráci s Čínou. Überseebank by poskytovala investorům státní půjčky, pokud by získali průmyslovou nebo železniční koncesi. Bauer se snažil celý projekt prosadit také před poslanci říšského sněmu. Ovšem celá koncepce vzbudila odpor, neboť ji většina nevnímala jako státní zájem, ale jen jako podporu soukromého vlastnictví.¹⁷² Bauer a jeho spolupracovníci se myšlenkou banky v Číně nechali pravděpodobně inspirovat Německem, které již v roce 1889 založilo tzv. *Deutsch-Asiatische Bank* v Berlíně a v Šanghaji. Jednalo se o konsorcium dvanácti německých bank. *Deutsch-Asiatische Bank* půjčovala čínské vládě nebo čínským provinčním autoritám. Kromě německé banky působila v Číně ještě *Hongkong and Shanghai Banking Corporation*, která patřila Britům, francouzská *Banque de l'Indochine*, Rusko-asijská banka a americká bankovní skupina.¹⁷³ Zpočátku si Číňané půjčovali na splácení dluhů z první čínsko-japonské války a po vzniku republiky na reorganizaci Číny.¹⁷⁴ Němci později projekt *Deutsch-Asiatische Bank* rozšířili na tzv. *Überseebank* založenou v roce 1924, která sloužila pouze k financování německo-čínského obchodu.¹⁷⁵

Můžeme předpokládat, že Rakousko-Uhersko zmítané vnitřními problémy nemělo příliš zájmu se v Číně silně angažovat. Proto přední političtí představitelé nepovažovali za důležité otevřít v této zemi bankovní dům. Čína nepředstavovala

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 7.

¹⁷¹ Skřivan, Aleš. ml.: *Československý vývoz do Číny 1918–1992*. Skriptorium, Praha 2009, s. 36–38.

¹⁷² Bauer, Victor: *Oesterreichische Exportpolitik*. Wien 1906, s. 17.

¹⁷³ Novotný, Lukáš: *Zahraniční banky a půjčky Číně v letech 1909–1914*. In: Skřivan, Aleš st. – Skřivan, Aleš ml. – Novotný, Lukáš – Kočvar, Jan – Kodet, Roman: *Hra o Říši středu. Politické a hospodářské zájmy Velké Británie a Německa v Číně 1894–1914*. Pankrác, Plzeň 2017, s. 376.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ http://books.google.cz/books?id=5IrQcF53bIC&pg=PA522&lpg=PA522&dq=%C3%9Cberseebank&source=bl&ots=2oaEkYZOPU&sig=8Uizgax2BIWjpJ4ZGrJbwhmMmEk&hl=cs&ei=2yZ4TJ7MDIeTswbpt_WyDQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=8&ved=0CDcQ6AEwBzgU#v=onepage&q=%C3%9Cberseebank&f=false (citováno k 27. 8. 2010). Jedná se o odkaz na knihu Leutner, Mechthild: *Deutschland und China 1937–1949: Politik, Militär, Wirtschaft, Kultur*. Berlin 1998, s. 522.

pro monarchii přitažlivou oblast pro export či import výrobků. Zajímavou komoditou pro Rakousko-Uhersko se stal pouze čaj, který v dovozu do monarchie dominoval, ale jinak, kvůli velké vzdálenosti, tuto oblast k obchodu příliš nevyužívali.¹⁷⁶ Monarchie tedy patřila k jediné evropské velmoci, která své zájmy v Číně neprosazovala tak výrazně jako Němci, Britové nebo Francouzi.

2.5. Zentraleuropa. Ein lebendiger Organismus

K nejvýznamnějšímu dílu, které JUDr. Viktor Bauer napsal, řadíme politologicko-filozofickou publikaci *Zentraleuropa. Ein lebendiger Organismus*, v níž se prolíná Bauerův internacionalismus s nádechem rakouského nacionalismu. Zcela záměrně zde využíváme toto mírné označení, protože Bauer sám se za nacionalistu nepovažoval, ačkoliv tento směr úplně neodsuzoval „*Stále jsem měl pocit příslušnosti k většímu, nad národnostní rozdíly povznesenému útvaru (evropskému).*“¹⁷⁷ Během návštěvy Paříže v dubnu 1923 nebo 1924 se setkal se svým přítelem a stoupencem filosofa Bô Yin Râ, již dříve zmíněným panem Winspearem, kterému vyprávěl o práci na Zentraleuropě: „*velmi dobře mi rozuměl, on totiž stejně jako já, není Rakušan, ale Evropan.*“¹⁷⁸ Podobný, ne-li stejný prvek ve vnímání národnosti nacházíme také u narátorů z výzkumu Radmily Švaříčkové Slabákové, která během rozhovorů se šlechtou, která musela odejít z Československa po roce 1945, zjistila, že tito narátoři trvali na svém kosmopolitismu: „*My jsme nikdy nebyli vychováni jako národnostní fanatikové [...]*“.¹⁷⁹ Vzhledem k jejich původu, rodinným vazbám, znalosti jazyků byli propleteni s evropským prostředím a národní identita některých z nich tak nemusela nabýt na důležitosti.

V díle Viktora Bauera a dalších jeho příspěvcích se prolíná téma integrace, nacionalismu a národů tak intenzivně, že se i v této části budeme vracet k tématu národnostní situace v Československu.

¹⁷⁶ Skřivan, Aleš ml.: *Československý vývoz do Číny 1918–1992*, s. 28.

¹⁷⁷ Bauer, Viktor: *Co jsem u nás prožil od převratu*, s. 7.

¹⁷⁸ Zámek Kunín, zlomek deníku JUDr. Viktora Bauera. Bohužel není datován rokem, ale podle určitých indicií v textu předpokládáme, že se jedná o rok 1923 nebo 1924.

¹⁷⁹ Švaříčková Slabáková, Radmila: *Mýtus šlechty u nás a v nás*, s. 135.

Zentraleuropa patří k zapomenutým dílům, které se v minulosti věnovaly teorii integrace Evropy.¹⁸⁰ Bauerovy názory, kontakty s osobnostmi z kulturních a vědeckých kruhů, poznávání dalekých zemí, ho dovedly k napsání tohoto díla.

Založení *Institutu für Kulturforschung* v roce 1915 a o rok později také *Forschungsinstitutu für Osten und Orient* bylo nejspíš prvním krokem na cestě k jeho evropské integrační teorii.¹⁸¹ Kontakt se švýcarským filozofem Bô Yin Râ patří k dalším milníkům v jeho životě, který ho přivedl na cestu mystiky a východních filozofií. V neposlední řadě ho hluboce ovlivnily jeho cesty do Číny, která mu učarovala.

Bauerova Zentraleuropa nápadně kopíruje hranice bývalého Rakousko-Uherska. V publikaci ji také nazývá Východem. Jako hlavní město dokonce volí Vídeň, místo, kde působili a působí významní umělci. Vnímá Vídeň jako ideální multikulturní centrum, kde se nachází *Erdaura* a *Genius Europas* k nám promlouvá právě ve Vídni.¹⁸² Opět zde nacházíme stopy po vlivu východních filozofií, možná i okultismu a filozofa Bô Yin Râ. Kulturní prvek hraje v jeho integrační teorii významnou roli, protože národy ve střední Evropě tvoří tzv. *Kulturvölker*.¹⁸³

Národy žijící v Rakousku, Československu, Maďarsku, Polsku, Gdaňsku, Rumunsku, Jugoslávii, Bulharsku, evropském Turecku a Albánii tvoří duši Evropy a dokážou čelit násilné agresi. Stávají se protipólem Západu, který je materialistický, postavený na zkušenosti, výkonu, inteligenci. Nesmí chybět Orient, který spojuje Východ i Západ.¹⁸⁴ Při rozdělení Evropy do těchto tří skupin využívá čínské filozofické teorie taoismu, jin jang – ženský a mužský princip.¹⁸⁵ Jako Orient zde chápe především stopy Osmanské říše v evropské historii.

Teorii Evropy rozdělenou na Západ-Východ-Orient již zmínil v knize *Co jsem prožil u nás od převratu*, kde Slovan představuje jinový princip, tedy z hloubi duše odmítá násilí a nelidskost:

¹⁸⁰ Více k problematice Zentraleuropy: Laníková, Lucie: *LABORE AD HONOREM. Dr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřemyslník a myslitel*, s. 80–86. Bauerovi a jeho integrační teorii se věnoval také Jeřábek, Miroslav: *Za silnou střední Evropu. Středoevropské hnutí mezi Budapeští, Vídni a Brnem v letech 1925–1939*. Dokořán, Brno 2008.

¹⁸¹ Laníková, Lucie: *LABORE AD HONOREM. Dr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřemyslník a myslitel*, s. 70–72. Mezi členy *Forschungsinstitutu für Osten und Orient* patřily významné kulturní osobnosti Oskar Kokoschka, Egon Schiele, Adolf Loos, Gustav Klimt a další. Zajímavostí také zůstává, že většinu členů Institutu tvořili lidé, kteří pocházeli z německo-slovanského rodinného prostředí.

¹⁸² Zámek Kunín, Viktor Bauer: „Mitteilungen des Heimatdienstes“, nedatováno.

¹⁸³ Bauer, Victor: *Zentraleuropa. Ein Lebendiger Organismus*, s. 11.

¹⁸⁴ MZA Brno, G 328, Rodinný archiv Bauerů, inv. č. 141, kart. 4.

¹⁸⁵ Jin představuje Východ a Jang Západ.

„Čech jest přece nejdále na západ vysunutý člen velké slovanské rodiny, proto je také ten, který přináší jiným evropským národům humanitu a pochopení lidství“.¹⁸⁶ Bauer tedy nechápe, jak mohl Čech dopustit takové bezpráví během pozemkové reformy.

Bauer usiluje o vytvoření evropského člověka, který své zájmy neprosadí násilně vůči jinému národu. Lidé jsou pro něj buňky utvářející stát. Odmítá jakoukoliv možnost nadřazenosti jednoho národa nad druhým a hovoří o prospěšnosti míšení ras. Míšením ras se zabýval již v *Institut für Kulturforschung*, což se odrazilo v jeho pohledu na národnosti, tak odlišném od rasové teorie nacismu. Míšení ras a národů vidí jako přirozený proces, který lze vidět v Evropě po staletí a stává se prospěšným. Tak to alespoň uvádí na příkladu smíšených manželství v Československu: „Součinnost dvou lidí různých národnostních individualit na podkladě zásadní shody, směřující k docílení hodnotnějších výsledků, než nám skýtá manželství uzavřené mezi soukmenovci.“¹⁸⁷ Odmítá teorie o rasově čistých národech, protože veškeré schopnosti a možnosti lidstva spočívají v míšení ras.¹⁸⁸

Viktor Bauer své dílo konzultoval i s filozofem Bô Yin Râ, kterému předal k posouzení kapitolu o socialismu: „Na druhý den měl BYR celou kapitolu přečtenou. Velmi se mu líbila. Především to, že politické strany utváří směr občanů státu, ale ještě více se mu líbilo, že zdůrazňují důležitost správného zacházení s dělníky, aby se cítili jako jeden z článků celého organismu.“¹⁸⁹

V dopisu z 16. prosince 1936 zase spisovateli Bô Yin Râ popisuje, jak chtěl výtisk *Zentraleuropas* předat prezidentu Edvardu Benešovi, ale ten mu neudělil audienci, ovšem požádal o zaslání knihy. Bauer stál velmi o to, aby si jeho publikaci přečetl někdo z vlivných českých politiků, a tak 10. prosince 1936 odnesl jeden výtisk na úřad premiéra pro Milana Hodžu. Filozofovi Bô Yin Râ se zmiňuje, že do knihy česky vepsal následující slova: „Jsem Moravan, narozený v Brně. Nikdy jsem nebyl nic jiného než Moravan. Když mě označili za německého nacionalistu, skrýval se za touto lží pouze materiální účel. Procestoval jsem celý svět, ale stále jsem se vracel do této mé vlasti. Zde jsem napsal tuto knihu, s moravským srdcem a duší, která byla prodchnuta Komenským, Palackým a Petrem Chlumeckým, jehož jsem vnukem. Každý

¹⁸⁶ Bauer, Viktor: *Co jsem u nás prožil od převratu*, s. 7.

¹⁸⁷ Bauer, Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu*, s. 46.

¹⁸⁸ Bauer Victor: *Das Werden Europas*. In: *Die Säule. Zeitschrift für geistige Lebensgestaltung*. XII. Jahrg. 1931, Heft 2, s. 54.

¹⁸⁹ Zámek Kunín, zlomek deníku Viktora Bauera.

Moravan, který má též mateřskou řeč a je na cestě do Evropy, může být sotva nacionalistou. Zde u nás v Československu se zrodí pravá nová Evropa.“¹⁹⁰ Hodža se prý o dva dny později Bauerovi ozval telefonicky. Ten bohužel v dopise nezmiňuje, o čem spolu hovořili. Dle Bauerových slov vzbudila kniha větší zájem u Čechů než u Němců ve Vídni: „*Když jsem chtěl ve Vídni knihu představit, tak jsem byl nezdvořile odmítnut. Lidé ve Vídni jsou příliš měkkí, postrádají jakoukoli schopnost se nadchnout.*“¹⁹¹ Bauer si dokonce nechal vyhotovit astrologický rozbor, podle nějž bude Vídeň ještě několik let pod vlivem nepříznivých myšlenek.

V Bauerově názoru na národy můžeme vidět jakýsi odkaz pro dnešní dny, protože pokud člověk odmítá cizí vlivy, může to podle Bauera znamenat „*degeneraci národa a smrt jeho kultury i rasy*“.¹⁹²

V roce 1937 se objevilo v tisku několik recenzí na Bauerovu knihu, které nevycházely pouze v československém a německém tisku, ale kniha zaujala i novináře v Maďarsku. Německý tisk si všímá v Bauerově teorii jeho vyzdvihování židovství a míšení ras, u něhož zdůrazňuje, že tím Bauer míní míšení mezi evropskými národy. Revue *Naše doba* naopak poukazuje na neustálou Bauerovu kritiku pozemkové reformy, jež dle recenzenta není v dnešní době potřeba, protože vše kolem reformy již bylo dostatečně vysvětleno.

Většina recenzentů vnímá Bauerovo dílo spíše jako kulturní než politický příspěvek, např. *Stráž Moravy* ji označuje za „*politicko-filosoficko-poetický sen dr. Bauera.*“¹⁹³ Recenzent v časopisu *Naše doba* oceňuje Bauerovu knihu jako „*pozoruhodný pokus o nalezení východiska z dnešních politických zmatků, a to východiska, jež se snaží býti spravedlivé a založené na slušné souhře politických sil*“.¹⁹⁴

Na počátku dvacátého století se objevuje řada integračních teorií podobných Bauerovým. Nejvíce vystupovaly do popředí názory na sjednocení Evropy hraběte Richarda Mikuláše Coudenhove-Kalergi. Již v předchozím výzkumu jsem využila

¹⁹⁰ Archiv města Brna, fond R 20, kart. 1, inv. č. 6. Dopis Viktora Bauera adresovaný pro Bô Yin Râ z 16. prosince 1936.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Bauer Victor: *Das Werden Europas*. In: *Die Säule. Zeitschrift für geistige Lebensgestaltung*. XII. Jahrg. 1931, Heft 2, s. 54.

¹⁹³ MZA Brno, fond G 328, kart. 4, inv. č. 141. Výstřižky z novin o Bauerově díle *Zentraleuropa*. Jedná se o výstřižek ze *Stráže Moravy. Věstník Národní jednoty pro východní Moravu*, č. 6, 1937. Dále *Naše doba. Revue pro vědu, umění a život sociální* 44, č. 7 z 15. dubna 1937. Další periodika nelze bohužel upřesnit.

¹⁹⁴ Tamtéž.

srovnání s Coudenhoveho teorií. Vedl mě k tomu především fakt, že stejně jako Bauer měl Coudenhove-Kalergi kořeny na území Čech a Moravy, byl šlechtic a ještě ve třicátých letech vlastnil československý diplomatický pas. Přesto, že se jeho teorie v mnohém od Bauerovy odlišovala, troufám si říci, že v obou můžeme nalézt pochopení a spolupráci mezi evropskými národy. Richard Coudenhove-Kalergi napsal v roce 1923 knihu *Pan-Europa* a v roce 1925 založil ve Vídni hnutí Panevropskou unii. Můžeme zde pouze spekulovat, ale Bauerovo přání učinit z Vídně centrum pro jeho *Zentraleuropu* se mohlo zrodit i díky panevropskému hnutí, ale také se mohlo jednat pouze o odraz jeho rakušanství.

Coudenhove-Kalergi byl, stejně jako Bauer, kosmopolitou a pacifistou, který vnímal integraci jako jedinou možnost, jak udržet mír v Evropě.¹⁹⁵ Coudenhove usiloval o vytvoření jednotného hospodářského prostoru. Bauer se taktéž vyjádřil pro celní unii, pravděpodobně i pod vlivem Coudenhoveho myšlenek: „*Pod tlakem hospodářské tísně Evropy budeme nuceni vstoupiti do většího středoevropského, snad také panevropského svazu a po zrušení celních přehrad zúčastniti se volné soutěže s našimi dnešními sousedy.*”¹⁹⁶ Coudenhove varuje před hegemonií mimoevropských států Ruska a Spojených států amerických.¹⁹⁷ Bauer obě země také kritizuje, ale Rusko vnímá jako součást Evropy. Nesouhlasil s tím, jakým způsobem Američané rozšiřovali obchod do celého světa a vytvářeli si sféry vlivu v těchto oblastech. Americká expanze totiž ovlivnila i podnikání Viktorova bratra Petra Bauera v Jižní Americe.

Knížete Karla Antona Rohana jsem pro srovnání s Bauerovou teorií vybrala z podobných důvodů jako předchozího šlechtice Richarda Coudenhoveho-Kalergi. Karl Rohan, šlechtic s vazbami na Československo, žil sice v Rakousku, ale jeho bratr Alain Rohan sídlil na zámku Sychrov v severních Čechách. Rohan věřil ve sjednocenou Evropu, kde bude vůdčím prvkem Německo. Neskrýval svůj obdiv k italskému fašismu, což ovšem nebylo cizí ani Bauerovi, jak ještě záhy zjistíme. Rohan i Bauer odmítali krajní nacionalismus, ovšem na rozdíl od Bauera Karl Rohan později přijal velkoněmeckou myšlenku.

U Bauera i Rohana vidíme v jejich teorii touhu po obnovení starých pořádků. U Bauera především ve smyslu geografickém, kulturním, rakouském. Rohan toužil

¹⁹⁵ Jeřábek, Miroslav: *Za silnou střední Evropu. Středoevropské hnutí mezi Budapeští, Vídní a Brnem v letech 1925–1939*, s. 30–34.

¹⁹⁶ Bauer, Viktor: *Co jsem u nás prožil od převratu*, s. 47.

¹⁹⁷ *Česko. Rakousko. Rozdělení. Odloučení. Spojení*. Sborník a katalog Dolnorakouské zemské výstavy. Jihlava 2009, s. 328–331.

navrátit šlechtě její ztracenou prestiž a vůdčí úlohu, kterou ztratila po rozpadu monarchie.¹⁹⁸ Jejich názory si byly protikladné především v otázce chápání národností. Rohan toužil po integraci, ve které se semknou Němci v celé Evropě. Viktor Bauer podporoval národnostně smíšenou Evropu s německým jazykem jako komunikačním prostředkem v jeho Zentraleuropě, ale pangermánství odmítal, i když centrum zasadil do Vídně.

Politologicko-filozofická studie dr. Viktora Bauera *Zentraleuropa* upadla v zapomnění, stejně jako Rohanova *Evropa*, která se ovšem ve své době těšila oblibě u německé šlechty v Československu.¹⁹⁹ Richard Coudenhove-Kalergi oproti tomu našel své pokračovatele. Hnutí Panevropské Unie existuje dodnes a Coudenhove-Kalergi významně ovlivnil vznik dnešní Evropské Unie.

2.6. Nebezpečí nacistické psychózy

Jak již bylo zmíněno výše, Bauer rozhodně nepatřil ke stoupencům Třetí říše, kterou považoval za největšího nepřítele své *Zentraleuropy*. Na tuto skutečnost upozorňuje také věstník Stráž Moravy: „není stoupencem Třetí říše, ale je hlasatelem nadstátního kulturního poslání německého národa v Evropě a celém lidstvu tak, jak si představoval Goethe [...]“.²⁰⁰

Ve své přednášce *Sinn und Aufgaben der chinesische-österreichischen Kulturvereinigung* z roku 1937, ve které srovnává Rakousko a Čínu, zmiňuje paralelu mezi oběma národy. Jak Čína, tak i Rakousko bojují o svou nezávislost, kulturní jedinečnost a svobodu.²⁰¹ Opět zde naráží na hrozbu, kterou pro Rakousko představuje nacistické Německo.

Bauer upozorňoval na nebezpečí nacistického Německa také jednoho z nejvyšších představitelů Rakouska. V dopisu z 21. června 1934 adresovaného vicekancléři Ernestu Rüdigerovi Starhembergovi odmítl nacionální socialismus a upozorňuje na to, že Rakousko by tak mělo také učinit, protože Hitler nepřestane

¹⁹⁸ K integrační teorii Karla Antona Rohana a jeho dílu *Europa vice Glasheim*, Eagle: *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, s. 122–131.

¹⁹⁹ Glasheim, Eagle: *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, s. 131.

²⁰⁰ MZA Brno, fond G 328, kart. 4, inv. č. 141.

²⁰¹ Bauer, Victor: *Sinn und Aufgaben den chinesisch-österreichischen Kulturvereinigung*. Baden bei Wien, 1937, s. 9.

Rakousko utlačovat: „*Musíme Hitlerovu teorii odmítnout a německému národu dokázat, že je touto teorií zmaten. Hitler tvrdí, že není proti Rakušanům, ale pouze proti nelegitimní vládě. To není pravda. Rakušané a Němci v Československu se musí nacionálního socialismu konečně a jednoznačně zřít, protože je antievropský a vede k druhé válce. To by znamenalo zničení Evropy.*“²⁰² V dopisu odkazuje na svou teorii Zentraleuropu a zdůrazňuje, že pangermánskou ideologii lze zničit pouze zbraní *Ducha*: „*Jedině tak bude nacionálně socialistická psychóza německého národa vyléčena.*“²⁰³ Bauer spojuje termín *Duch* s teorií čínského filozofa Lao-c’ho a tímto pojmem charakterizuje živá společenství (národy). Podle něj jen velkým národům může být odhalen tento *Duch* a rozhodně se to netýká národů, které jsou zaslepeny mocí a politikou. V případě Rakušanů je tedy nutné, aby našli tohoto *Ducha* a bojovali proti hnědému teroru. Vicekancléř Starhemberg taktéž patřil k odpůrcům nacismu. Na shromážděních Heimwehru podrobil Hitlera a NSDAP zdrcující kritice. Třetí říši označil za nebezpečí pro existenci Rakouska a rakouského němectví.²⁰⁴

Bauer sepsal 23. srpna 1934 pojednání s názvem *Příspěvek ke službě vlasti*, v němž se pochvalně vyjadřuje k setkání rakouského kancléře Kurta Schuschnigga a italského diktátora Benita Mussoliniho.²⁰⁵ V setkání obou mužů spatřoval naději pro zachování míru v Evropě a uvádí, že zájmy Malé dohody jsou v tomto bodu stejné. Malou dohodu zmiňuje pouze jednou, ale vidíme, že jeho názory se neustále prolínají i s událostmi, které se týkají Československa. V příspěvku se nijak podrobně nevyjadřuje k italskému fašismu, vyzdvihuje v něm roli Rakouska a jeho případnou úlohu na udržení míru v Evropě. Tak, jak dokázal předvídat nebezpečí, které představuje nacismus, nedokázal kriticky zhodnotit italský fašismus, což bylo zajisté dáno politickou situací v Rakousku, jehož režim se přikláněl ke spolupráci s duceho Itálií.

²⁰² Zámek Kunín, opis dopisu Viktora Bauera adresovaný rakouskému vicekancléři Starhembergovi. Kníže Ernst Rüdiger Starhemberg patřil k zástupcům původně rakouské šlechty, v době rakouské republiky patřil k vůdcům Heimwehru. Původně stál u zrodu Hitlerova puče v roce 1923, ale krátce nato nacismus odmítl. Působil taktéž jako velitel Vlastenecké fronty (Vaterländische Front), ministr vnitra a ministr bezpečnosti. V době kancléřství Engelberta Dolfusse i Kurta von Schuschnigga působil jako vicekancléř.

²⁰³ Tamtéž. Uvádím zde citaci v německém jazyce: „*Mit den Waffen des Geistes die nicht mehr zeitgemässen pangermanischen Ideologien vernichtet und so die nationalsozialistische Psychose des deutschen Volkes heilt*“.

²⁰⁴ Jeřábek, Martin: *Konec demokracie v Rakousku 1932–1938. Politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie*. Dokořán, Praha 2004, s. 144.

²⁰⁵ Zámek Kunín, Viktor Bauer: „*Mitteilungen des Heimatdienstes*“. Příspěvek je psán na stoji a při výzkumu jsem nenašla žádné periodikum, ve kterém by byl tento příspěvek otištěn.

Nastiňme v krátkosti složitou politickou situaci v Rakousku třicátých let, která Bauera zajisté velmi ovlivnila. V roce 1932 se dostal k moci Engelbert Dollfuss a v Rakousku nastolil autoritativní stavovský režim opírající se o křesťanskou sociální stranu. Vláda Engelberta Dollfusse iniciovala první otevřený odpor proti nacismu v Evropě.²⁰⁶ Dollfussův katolicismus nebyl slučitelný s Hitlerovým iracionálním smýšlením, a proto bylo logické, že se rakouský kancléř postaví vůči tomuto režimu do opozice. V rakouské první republice ovšem část obyvatel podporovala ideu velkoněmeckého spojení a vytvoření státu s Německem, protože v novém Rakousku nebyla vlastní národní identita zakořeněna. Po Dollfusově násilné smrti v roce 1934 se stal rakouským kancléřem Kurt von Schuschnigg, který pokračoval v Dollfusově politickém odkazu. Snažil se naplnit roli Rakouska jako prostředníka mezi německým a ostatními evropskými národy.²⁰⁷

Politický směr Dollfusse a Schuschnigga musel Bauera oslovit, protože jejich myšlenky korespondovaly s jeho názory na roli Rakouska v jeho Zentraleuropě. Bauer nepodporoval autoritativní režim, ale na ideologii autoritativního rakouského státu mu imponoval rakouský patriotismus. Rakousko a Rakušany považoval za ochránce evropské kultury a míru. Podpora Schuschniggova režimu ze strany šlechty nebyla ničím výjimečným. Z českých šlechticů, kteří vlastnili panství i v Rakousku, můžeme jmenovat například rod Colloredo-Mansfeld.²⁰⁸

Podporu rakouskému autoritativnímu režimu vyjadřoval také švagr Viktorova bratra Moritze, Gustav von Remiz, vlastník zámku Fuschl u Salzburgu. Historička Dita Jelínková Homolová uvádí, že téměř všichni představitelé vysoké rakouské šlechty byli členy Heimwehru. Austrofašistický režim byl pro řadu z nich přitažlivý, a to jak odmítáním nacismu, tak nepřátelstvím vůči levici a komunismu.²⁰⁹

Patriotismus vnímal Bauer nejen ve vztahu k Rakousku. V dopisu vicekancléři Starhembergovi ze stejného období popisuje situaci „u nás v Československu“. Zde je patrné, jak Bauer vnímal svou příslušnost k Rakousku a Československu. V prvním získal od konce dvacátých let občanství, v druhém žil a podnikal. Obě země tak po něj

²⁰⁶ Jeřábek, Martin: *Konec demokracie v Rakousku 1932–1938. Politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie*, s. 37.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 154.

²⁰⁸ Županič, Jan: *Mezi dvěma ohni. Colloredo-Mannsfeldové ve čtyřicátých letech 20. století*. In: Ed.: Hazdra, Zdeněk – Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století. Ústav pro studium totalitních režimů*, Praha 2011, s. 230.

²⁰⁹ Homolová Jelínková, D.: *Šlechta v proměnách. Osudy aristokracie v Československu v letech 1918–1948*, s. 146.

byly domovem. Oba státy, před pár lety ještě spojeny v jednu monarchii, stále zanechávaly u osob z řad elit monarchie uvažování v prostoru bez hranic. V případě Bauera to jistě souviselo i s jeho integrační teorií a Vídní jako hlavním centrem *Zentraleuropy*, která se ovšem zrodila až po rozpadu monarchie. Netoužil po návratu Habsburků, v nichž viděl, stejně tak jako v maďarském revizionismu a nacistickém Německu, destruktivní sílu. V názoru na restauraci monarchie se zásadně lišil od rodové šlechty, která byla úzce spjata s panovnickým domem. Ještě dvacet let od pádu monarchie značná část šlechty doufala v její obnovu.²¹⁰

²¹⁰ Tamtéž, s. 155. Dita Homolová Jelínková popisuje vnímání tzv. užší a širší vlasti. Šlechta, pro kterou měla význam rakouská příslušnost, bolestně prožívala anšlus a rozpad Československa vnímali s odstupem či zadostiučiněním. Druhá skupina – šlechta, která žila v sudetských oblastech vítala navrácení do Říše. Příslušníci české šlechty vnímali vlast v užším významu. Pro ně byly mnichovské události velkým zklamáním, což veřejně proklamovali v Prohlášení české šlechty.

3 Moritz Chlumecký-Bauer a svět literátů

Život Moritze Chlumeckého-Bauera (*11. 10. 1882 Brno - †27. 11. 1945 Fitzroy, Austrálie) je spjat s velkostatkem Spálov na severní Moravě, který získal v dědickém řízení s bratry Viktorem a Petrem a kde trávil letní měsíce. Po většinu roku pak žil ve Vídni, kde vlastnil vilu ve čtvrti Hohe Warte.²¹¹

Moritz Chlumecký-Bauer se několik let podílel na řízení rodinného majetku, a to do doby, než ho zcela převzal jeho bratr JUDr. Viktor Bauer. Vlastnil podíly v několika cukrovarech a také v továrně na brusné nástroje Naxos v Budafoku. Na počátku dvacátých let 20. století se stal akcionářem ve vídeňském nakladatelství Literaria A. G., které vzniklo v roce 1922 jako koncern spojením dvou nakladatelství „Buchhandlung und Zeitungsbureau Hermann Goldschiedt Ges.m.b.H.“ a „Literarische Vertriebs-und Propaganda-Gesellschaft m.b.H.“ (Literaria) bratrů Müllerových.²¹²

Literaria spisovatele Roberta Müllera a jeho bratra Erwina, založená v srpnu 1919, začala prodávat literární časopisy a poté se soustředila na literární práce všeho druhu. Moritz Chlumecký-Bauer vstoupil do nakladatelství jako společník v roce 1920 a patřil mezi největší podílníky firmy.²¹³ Literaria se zaměřila na dvě oblasti knižního trhu, a to vydávání časopisů s politickým, technickým, právním, uměleckým a literárním obsahem. V druhé řadě nabízeli literaturu, včetně překladové, almanachy, katalogy pro podniky a další. V nakladatelství vznikl i vlastní časopis *Literaria-Almanach*, ve kterém čtenáři našli literární prvotiny.²¹⁴

Po založení koncernu Literaria A. G. se stal Moritz Chlumecký-Bauer prezidentem nakladatelství. Vlastnil 60 % akcií, což se rovnalo částce 150 milionů korun.²¹⁵ Nakladatelství mělo pobočky v Praze, Budapešti a Záhřebu.²¹⁶ K spolupracovníkům patřili významní spisovatelé Svatopluk Machar, Robert Musil,

²¹¹ Za informaci k místu bydliště Moritze Chlumeckého Bauera děkuji kastelánovi zámku Kunín PhDr. Jaroslavu Zezulčíkovi.

²¹² Nakladatelství Buchhandlung und Zeitungsbureau Hermann Goldschiedt Ges.m.b.H. je předchůdcem dnešního vídeňského nakladatelství Morawa, které převzalo firmu v roce 1927.

²¹³ Jeho investice do nakladatelství činila K 340 000.

²¹⁴ Österreichische Verlagsgeschichte 1918–1938. Dostupné na http://www.verlagsgeschichte.murrayhall.com/index.php?option=com_content&view=article&id=107&Itemid=118#Heading3 (citováno k 31. 5. 2017).

²¹⁵ Tamtéž. V počátcích rakouské republiky se ještě používala jako platidlo rakousko-uherská koruna. Šilink se začal používat až od roku 1925.

²¹⁶ Bachleitner, Norbert – Eybl, M. Franz – Fischer, Ernst: *Geschichte des Buchhandels in Österreich*. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2000, s. 275.

Lewis Sinclair, Franz Werfel nebo Richard Coudenhove-Kalergi, zakladatel hnutí Panevropské unie.

Předpokládáme, že zájem Moritze Chlumeckého-Bauera o nakladatelství a především jeho podílnictví v něm mohly pramenit z jeho kontaktů se spisovatelem Karlem Krausem, jehož si troufáme označit za rodinného přítele Chlumeckých-Bauerů.

Od roku 1923 se ovšem firma Literaria A. G. začala dostávat do finančních problémů a v srpnu 1925 vyhlásila bankrot. Ještě předtím ovšem Moritz Chlumecký-Bauer, největší podílník firmy, prodal 40 % akcií Německé agrární a industriální bance v Praze. Největší akcionáři firmy měli mezi sebou neshody a nebyli schopni jakéhokoliv jednání a rozhodování, což vedlo v roce 1927 ke konečné likvidaci nakladatelství.²¹⁷

3.1. Přátelství s baronkou Sidonií Nádhernou z Borutína

Moritz Chlumecký-Bauer pobýval střídavě ve Vídni a v zámku ve Spálově na severní Moravě. Na zámku navštěvovala rodinu Moritze Chlumeckého-Bauera řada jeho přátel, ke kterým patřila také baronka Sidonie Nádherná z Vrchotových Janovic, její bratr Charlie a spisovatel a novinář Karl Kraus. Doklady o tom nalezneme v návštěvní knize, která je dnes uložena na zámku v Kuníně.²¹⁸

Zaměříme se na kontakty manželů Chlumeckých s baronkou Sidonií Nádhernou z Borutína, které lze částečně odkrýt z jejího deníku a z korespondence Karla Krause. Manželka Moritze Chlumeckého-Bauera, Margaretha, byla její blízkou přítelkyní.²¹⁹

Na podzim 1914, kdy se Moritz Chlumecký jako poručík v záloze u *Landwehr Ulanenregiment Nr.4* nevrátil z průzkumu a padl do ruského zajetí, zjišťovala rodina více informací prostřednictvím Červeného kříže a s pomocí známých

²¹⁷ Österreichische Verlagsgeschichte 1918–1938. Dostupné na http://www.verlagsgeschichte.murrayhall.com/index.php?option=com_content&view=article&id=107&Itemid=118#Heading3 (citováno k 31. 5. 2017).

²¹⁸ Zámek Kunín, kniha návštěv. Zápis o návštěvě Sidi Nádherné, která dle záznamu navštívila zámek v červenci 1920, v letech 1921, 1923 a v srpnu 1927. Sidonie navštěvovala Moritze Chlumeckého-Bauera a jeho rodinu také během letních měsíců ve třicátých letech. Na Spálov často zajížděl také majitel zámku Lešná u Valašského Meziříčí hrabě Filip Kinski s rodinou, příbuzní Anton von Doblhof a Hubert rytíř von Skutetzky, bratranec Moritze Chlumeckého-Bauera. Jeho bratr Gustav vlastnil cukrovar ve Vyškově.

²¹⁹ Margaretha Chlumecká-Bauer je v deníku Sidonie Nádherné i v korespondenci Karla Krause uvedena pod jménem Gretl nebo Gretha.

Karla Krause.²²⁰ Kraus pak odeslal 20. října 1914 dopis Sidonii Nádherné, aby poslala telegram paní Chlumecké, že její manžel je na cestě z Tomsku na Sibiři do Omsku. Kraus Sidonii zmiňuje, že Moritze Chlumeckého-Bauera neposílají domů kvůli epidemii úplavice, ale kvůli jiným problémům.²²¹ Karl Kraus píše, že Moritze Chlumeckého-Bauera posílají zpět pravděpodobně kvůli jeho duševním problémům a dle jeho mínění se nejspíš jednalo o hypochondrii.

Kromě toho, že Sidonie Nádherná navštěvovala Spálov, trávila čas u Chlumeckých ve Vídni. Poté, co Nádherní prodali v roce 1922 dům ve Vídni, Sidonie při svých návštěvách Vídne u Chlumeckých přespávala. Karl Kraus udržoval kontakty s Chlumeckými, i když se Sidonie Nádherná zrovna nenacházela ve Vídni.

Chlumečtí například zprostředkovali kontakt mezi Karlem Krausem a klavíristou Franzem Mittlerem, na jejichž doporučení se Mittler stal Krausovým korepítőrem v letech 1930 až 1936. K prvnímu setkání došlo na konci roku 1929, kdy Chlumečtí pozvali Mittlera na večírek, na němž byl přítomen také Kraus.²²² Franz Mittler působil po své emigraci do USA jako korepítőr v Metropolitní opeře v New Yorku.²²³

Společně s Krausem navštěvovali divadla. V květnu 1932 zaslala Gretl Chlumecká Sidonii Nádherné pohlednici, ve které stálo, jak společně s Krausem zašli na operetní představení *Perichole*. V únoru 1933 zase Karl Kraus zmiňuje, že s Lobkowiczovými a Chlumeckými navštívil představení *Antonio a Kleopatra*. V listopadu 1935 viděl s Chlumeckými operetu *Kreolin* od Jacquese Offenbacha: „*Mit den beiden lieben Staunern nach Kreolin zusammengewessen, sie werden Dir wohl berichtet haben. Es war ein Abend voll Glücks.*“²²⁴ V červenci 1933 navštívila Magaretha Chlumecká-Bauerová a přítelkyně a archivářka Karla Krause Helene Kann Karlovy Vary, odkud telegrafovaly Krausovi do Vrchotových Janovic v záležitosti manželů Pfemfertových, kteří uprchli z Berlína a na nějaký čas se usadili v Karlových Varech. Karl Kraus rodinu německého novináře a fotografa Franze Pfemferta finančně podporoval.²²⁵

²²⁰ Pfäfflin, Friedrich: *Karl Kraus. Briefe an Sidonie Nádherný von Borutin 1913–1936*. Band 1, Wallstein Verlag, Göttingen 2005, s. 82.; Pfäfflin, Friedrich: *Karl Kraus. Briefe an Sidonie Nádherný von Borutin 1913–1936*. Band 2, Wallstein Verlag, Göttingen 2005, s. 162, 166.

²²¹ Tamtéž, Band 1, s. 93.

²²² https://www.jstor.org/stable/24646668?seq=1#page_scan_tab_contents (citováno k 30. 5. 2019).

²²³ Tamtéž, Band 2, s. 532.

²²⁴ Tamtéž, Band 1, s. 767, Band 2, s. 614.

²²⁵ Tamtéž, Band 1, s. 767, Band 2, s. 699. Rodina Pfemfertova pak v roce 1936 odešla do Paříže.

Margaretha Chlumecká-Bauerová dokonce Sidonii Nádhernou z Borutína informovala o Krausově nemoci v červnu 1936. Baronka Nádherná si do svého deníku poznamenala: „*On the 5. of June news from Gretl that K. K. ill, on the 11. teleg. from Gretl that <<hopeless>>, left at once, at 6 in Vienna – the same night he died.*“²²⁶

V srpnu 1936 navštívila Sidonie Nádherná Malou Skálu a Chlumecké na zámku ve Spálově. Stále ovšem byla v myšlenkách na Karla Krause. V září 1936 zajeli pro změnu Chlumečtí za Sidonií do Vrchotových Janovic, a to i s dětmi a opičkou: „*Chlum. & children with monkey here from 2. – 9. of Sept.*“²²⁷ Tohoto exotického domácího mazlíčka přivezl dětem Moritzův bratr Petr Bauer s manželkou Charlotte, kteří přijeli na zámek do Spálova 22. srpna 1936 až z daleké Kolumbie.²²⁸

Poslední záznam o návštěvě Sidonie Nádherné ve Spálově pak pochází z roku 1937.²²⁹ O rok později již Moritz Chlumecký-Bauer plánoval útěk do Anglie. Na útěk Chlumeckých vzpomíná baronka Sidonie Nádherná v prohlášení z roku 1945, v němž potvrzovala československým úřadům loajalitu Moritze Chlumeckého-Bauera k Československu.

3.2. Rodinné dědictví – velkostatek Spálov

Otec Moritze Chlumeckého-Bauera, Viktor von Bauer, koupil velkostatek Spálov v roce 1885 od hraběte Filipa Arnošta Kinského, který vlastnil velkostatek Lešná u Valašského Meziříčí.²³⁰ Po jeho smrti využíval zámek jako své letní sídlo Moritzův bratr JUDr. Viktor Bauer-Rohrfelden. Moritz pobýval především v zámku v Kuníně.

Po smrti otce se Moritz Chlumecký-Bauer stal vlastníkem velkostatku ve Spálově, včetně pozemků v obci Barnov. Moritz Chlumecký-Bauer získal Spálov v rámci dědického řízení. Původně vlastnil pouze jednu třetinu Spálova, jeho bratr Viktor dvě třetiny. Během dědického řízení ovšem došlo ke změně, protože

²²⁶ Státní oblastní archiv Praha, fond Velkostatek Vrchotovy Janovice, inv. č. 121, Deník baronky Sidonie Nádherné z Borutína.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Zámek Kunín, kniha návštěv zámku Spálov.

²²⁹ Tamtéž, Sidi Nádherná, jak se v knize podepsala, pobývala na zámku ve Spálově od 2. do 4. září 1937.

²³⁰ Zemský archiv Opava, fond Velkostatek Lešná, inv. č. 135, kart. 19, prodej panství Spálov, kupní smlouva.

předmětem majetkového vyrovnání mezi bratry se také staly podíly na nedalekém velkostatku Kunín. Rodinné dědictví a špatné hospodaření Moritze Chlumeckého-Bauera na zámku v Kuníně vedlo k rozepři mezi ním a jeho bratrem Viktorem a po nějakou dobu se vůbec nestýkali. Dědické řízení bylo uzavřeno v roce 1919, kdy Moritz přenechal jednu třetinu bývalého kunínského panství Viktorovi a Viktor mu naopak předal dvě třetiny Spálova. Jednu třetinu velkostatku v Kuníně vlastnil ještě bratr Petr Bauer.²³¹

Situace na velkostatku Spálov v letech 1938 až 1948 po odchodu Chlumeckých-Bauerů

Během okupace českých zemí přešel zámek ve Spálově pod nacistickou správou úřadu *Landwirtschaftliche Betriebsprüfungsstelle* v Berlíně.²³² Správcem na velkostatku zůstal Franz Kordon, který ho udržoval od roku 1917.²³³ Okolí Spálova obklopují lesy, kde operovali partyzáni. Správce Kordon to musel tušit, nicméně nijak aktivně proti tomu nezasahoval, čímž si vysloužil významnou podporu místních, a to i v době po okupaci.²³⁴ Franz Kordon, tehdy již bývalý lesmistr a správce velkostatku obdržel 7. 7. 1945 telegram od Moritze Chlumeckého-Bauera, který ho informuje o své činnosti během druhé světové války a o plánovaném návratu do Spálova: „are well served three years in Australia army returning England soon greetings all able answer. Moriz Chlumecky, Melbourne 27. 6. 1945“²³⁵. Tento telegram se stal předmětem zájmu národní bezpečnosti ve Spálově v době, kdy úřady rozhodovaly o majetku Chlumeckého-Bauera.²³⁶

²³¹ MZA Brno, fond Rodinný archiv Bauerů G328, inv. č. 60, kart. 1. Moritz Chlumecký-Bauer přenechal bratrovi Viktorovi ještě akcie továrny na brusné nástroje Naxos. Více k dědickému řízení: Laníková, Lucie: *LABORE AD HONOREM. Dr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřemyslník a myslitel*, s. 34–36.

²³² Zemský archiv Opava, fond Moravskoslezský Zemský národní výbor expozitura, inv. č. 838, kart. 855 (VS Spálov).

²³³ Tamtéž, zpráva o převzetí velkostatku dr. Mořice Chlumecký-Bauera ve Spálově.

²³⁴ Zámek Kunín, korespondence mezi Nicholasem Chlumeckým-Bauerem a Ladislavem Jahnem (nar. 1923) z roku 1995. Ladislav Jahn žil v době okupace ve Spálově. Nicholas Chlumecký se dotazoval také na zničenou zámeckou zahradu. Podle slov Ladislava Jahna byla zahrada poničena, když se pokládala kabeláž veřejného osvětlení ve Spálově.

²³⁵ Zemský archiv Opava, fond Moravskoslezský Zemský národní výbor expozitura, inv. č. 838, kart. 855 (VS Spálov).

²³⁶ Tamtéž, informace z dokumentu ze Stanice národní bezpečnosti ve Spálově ze dne 24. července 1945. V českém překladu telegramu, který je v zápise uveden, se Moritz Chlumecký-Bauer zmiňuje o svém návratu do Spálova.

Podle dekretu č. 5/1945 byl dán velkostatek ve Spálově pod národní správu, kterou převzal místní národní výbor.²³⁷ Jakékoliv právní jednání dosavadního majitele bylo po nabytí účinnosti dekretu neplatné a majitele mohly postihnout přísné sankce, pokud by toto nařízení porušil.²³⁸ „*Dr. Mořic Chlumecký-Bauer jest německé národnosti a proto podle ustanovení § 4, odst. a/dekretu presidenta republiky ze dne 19/5 1945 č. 5 Sb.z.a.n. nutno jej považovati za státně nespolehlivou osobu, vzhledem k čemuž, podle §2 citovaného dekretu, byl jeho majetek na území Československé republiky /velkostatek Spálov/ dán pod národní správu.*“²³⁹

Správce na velkostatku se stal Teodor Jonas, který již od svého jmenování do funkce udržoval písemný kontakt s Moritzem Chlumeckým a později i s jeho syny, právním zástupcem a bývalými zaměstnanci: „*Od té doby nepřetržitě s nimi udržoval písemnou korespondenci, podával jim veškeré informace a pokyny, jakým způsobem by mohli velkostatek zbaviti národní správy a jak by jej mohli získati zpět do svého vlastnictví.*“²⁴⁰ Teodor Jonas byl v lednu 1946 vzat do vazby za protistátní činnost.

Moritz Chlumecký-Bauer následně umírá v Austrálii v listopadu 1945. Nicméně Moritzova manželka Margaretha Chlumecká-Bauerová zažádala o navrácení majetku na základě dědických nároků.²⁴¹ Mezi dokumenty z roku 1946 nacházíme zprávy Zemského národního výboru v Brně, které Moritze označují jako „*zrádce, neboť záměrně a aktivně podporoval germanizaci a podporoval německé okupanty. Jeho majetek tedy podléhá konfiskaci.*“²⁴² Ke zprávě ZNV v Brně musíme přistupovat kriticky, protože v poválečné době se za tím mohlo skrývat pouze nepřátelství vůči osobám německé národnosti s cílem zmocnit se jejich majetku.

²³⁷ Dekret č.5/1945 o národní správě zaváděl národní správu nad opuštěným majetkem (osob v nepřítomnosti) nebo majetkem osob státně nespolehlivých. Tak se klasifikovaly osoby německé nebo maďarské národnosti, osoby, jejichž jednání směřovalo proti státní celistvosti, bezpečnosti a obraně ČSR. Národní správy neznamenal vyvlastnění. Původním držitelům vlastnické právo zůstávalo. Rákosník, Jakub: *Vyvlastnění a konfiskace v období tzv. první až třetí republiky*. In: Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta na křižovatce. Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo-Mannsfeldové v 1. polovině 20. století*, s. 49–50.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Zemský archiv Opava, fond Moravskoslezský Zemský národní výbor expozitura, inv. č. 838, kart. 855 (VS Spálov). Výměr o zavedení národní správy a ustanovení národního správce, 19. 12. 1945, dekret č. 5/1945 (dekret o národní správě).

²⁴⁰ Tamtéž, převzetí národní správy a kontrola dosavadního hospodaření. Zemský národní výbor v Brně 18. 2. 1946.

²⁴¹ Tamtéž, usnesení v pozůstalostní věci Dr. Mořice Chlumeckého-Bauera. Dokumenty zmiňují Margarethu v českém překladu jako Markétu. Markéta Chlumecká-Bauerová se stala dědičkou Spálova na základě poslední vůle ze 17. 10. 1942.

²⁴² Tamtéž, zpráva ZNV Brno z 26. 3. 1946.

Spálov a okolí patřily k oblasti se silnou německou menšinou. Podpora německým okupantům nemohla být Chlumeckým-Bauerům nijak dokázána, protože v době okupace československého pohraničí se již ve Spálově neobjevovali. Celá rodina uprchla hned po anšlusu Rakouska do zahraničí.

Následovala konfiskace zemědělského majetku podle dekretu č.12/1945, kterou nařídil Okresní národní výbor v Hranicích 18. července 1946. Proti tomuto kroku podal právní zástupce rodiny JUDr. Jan Turnovský stížnost a dne 21. května 1947 zrušil nejvyšší správní soud konfiskaci, a to z důvodu aktivní účasti na obraně Československa: „*činnost vlastníka velkostatku za okupace dlužno považovati aktivní účast v boji za zachování celistvosti.*“²⁴³

Na velkostatku Spálov tedy zachovali národní správu s tím, že majetek dr. Moritze Chlumeckého-Bauera ovšem podléhá revizi pozemkové reformy z roku 1947.²⁴⁴ Nicméně po Únoru 1948 změnil Zemský národní výbor v Brně rozhodnutí z roku 1947 o vyjmutí z konfiskátu a konfiskační řízení bylo znovu obnoveno: „*služba dr. Moritze Chlumeckého-Bauera v australské pracovní rotě, jakožto jednotce australského vojska, sloužící k obraně australského teritoria nelze uznati za aktivní účast na odboji za zachování celistvosti a osvobození ČSR.[...]Počin osoby německé nebo maďarské národnosti, má-li dosáhnouti náležitosti aktivní účasti na odboji, musí jednak co do aktivity dosahovati takové míry intenzity, aby v něm ještě bylo možno rozpoznati příčinnou souvislost s oslabením nebo poškozením vojenské moci německé říše (jejich spojenců), jednak musí zapadati do zápasu čsl. lidu do osvobození. Co do intenzity svého počinu neprokázal žadatel nic jiného, než že se přihlásil do australské vojenské branné moci a že následkem toho sloužil určitou dobu v pracovní rotě. Tento jeho počín je do intenzity tak minimální, že jej nelze kvalifikovati jako aktivní účast na boji. Žadatele tu nemůže omlouvati, že snad pro svůj pokročilý věk nebo pro předpisy australské branné moci se nemohl bojové činnosti účastniti intenzivněji. Pouhá svědectví o jeho loajlnosti ČSR a snad i přátelské náklonnosti k čsl. národu nelze uznati za dostatečné. Nepřihlásil se do zahraničního útvaru československého, ba se o to ani nepokusil. To mluví daleko spíše pro úsudek, že měl-li vůbec v úmyslu svým počinem pomáhati věci spojenců, a nešlo-li mu pouze o splnění*

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ Jednalo se o revizi (dokončení) první pozemkové reformy a přípravu reformy nové. O revizi zbytkového velkostatku bylo například rozhodnuto i na velkostatku Colloredo-Mansfeldů.

*nějaké formální nebo morální povinnosti vystěhovalce, učinil tak za účelem, aby přispěl k osvobození své vlasti rakouské.*²⁴⁵

Ačkoliv rodina Chlumeckých-Bauerů patřila před rokem 1918 ke stavu rytířskému, tak se v žádném z dokumentů nezdůrazňuje jejich příslušnost ke šlechtě, jak tomu bylo v případě starých šlechtických rodů.²⁴⁶ Poukazuje se především na jejich německou národnost.

K dalšímu hledisku lze zajisté přiřadit zájem o jejich majetek jako majetek osob německé národnosti, který byl na základě revize pozemkové reformy, která byla po vyjmutí z konfiskace nad velkostatkem nařízena, přidělován osobám české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti.²⁴⁷ Podle představ KSČ neměly v Sudetech existovat žádné velkostatky.²⁴⁸ Toto území se mělo stát vzorem nového Československa a půda se měla brzy dostat do zemědělských družstev.²⁴⁹ Revize první pozemkové reformy znamenala likvidaci všech velkostatků bez rozdílu.²⁵⁰

Ve prospěch Chlumeckých-Bauerů ve věci restituce majetku po roce 1945 se vyslovili jak správce Teodor Jonas, tak jedna ze zaměstnankyň na velkostatku – Češka Pavla Demlová: „*kteřá se postavila proti konfiskaci a tím ohrozila existenci měšťanské školy. Provinila se spoluprací s Němci a urážkou Rudé armády.*“²⁵¹ Jonas a Demlová se nebáli vyjádřit proti nespravedlnosti na osobách, které se během válečných let neprovinili.²⁵²

²⁴⁵ Zemský archiv Opava, fond Moravskoslezský Zemský národní výbor expozitura, inv. č. 838, kart. 855 (VS Spálov), rozhodnutí Zemského národního výboru v Brně ve věci konfiskátu ze dne 22. 5. 1948.

²⁴⁶ Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta na křižovatce. Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo-Mannsfeldové v 1. polovině 20. století*, s. 768. Citace z Rudého práva, kterou v publikaci uvádí Jan Županič, jasně vyslovuje cíl konfiskací, které se taktéž týkaly šlechtického majetku „*jednou provždy vyrvati českou a slovenskou půdu z rukou cizácké německo-maďarské šlechty, a dáti ji do rukou českého a slovenského rolnictva a bezzemků*“.

²⁴⁷ Kuklík, Jan: *Znárodněné Československo. Od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*, s. 274; Glassheim, Eagle: *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, s. 231. Zákon revize pozemkové reformy označoval za velkostatek pozemkový majetek větší než 50 ha, oproti pozemkové reformě z první československé republiky, která určovala k záboru majetek nad 250 ha.

²⁴⁸ Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta na křižovatce. Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo-Mannsfeldové v 1. polovině 20. století*, s. 765.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 766.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 871. Pro šlechtu to znamenalo definitivní zánik její hospodářské základny.

²⁵¹ Zemský archiv Opava, fond Moravskoslezský Zemský národní výbor expozitura, inv. č. 838, kart. 855 (VS Spálov), soupis zajištěného majetku. Zpráva měšťanské školy ve Spálově z 23. 11. 1946.

²⁵² Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta na křižovatce. Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo-Mannsfeldové v 1. polovině 20. století*, s. 871. Loajalitu prokazovali např. zaměstnanci na statcích Adolfa Schwarzenberga, kteří zaměstnavatele po válce hájili a snažili se udržet dominium pohromadě.

Již dříve jsme zmínili, že se ve prospěch Moritze Chlumeckého-Bauera vyjádřila Sidonie Nádherná z Borutína. V prohlášení z roku 1945 podepsaném jí samotnou a Othmarem Kolowratem-Krakowským-Libštejnským popisuje okolnosti odchodu rodiny Chlumeckých v roce 1938 a dobu jejich exilu během válečných let. Sidonie Nádherná zmiňuje, že Chlumecký-Bauer se pro útěk do zahraničí rozhodl především proto, aby své děti zachránil před nacistickou infekcí.

Baronka Nádherná zde píše, že mu pomáhala útěk naplánovat. Na podzim 1938 rodina utekla do Belgie a odtud s pomocí spřátelené Češky provdané za Belgičana do Anglie: „*Tam úplně bez prostředků byli nuceni si vydělávat na živobytí. Tyto mé výpovědi může potvrditi velvyslanec československé republiky dr. Max Lobkowitz, který se s dr. Chlumeckým dobře zná.*“²⁵³ Taktéž zmiňuje, že ještě před jejich útekem byla rodina Moritzovy manželky Margarethy Karoliny, rozené Remiz, pronásledována gestapem: „*Bratr její Gustav von Remiz byl zavlčen do koncentračního tábora v Dachau a umučen, načež se ministr zahraničí Ribentropp nastěhoval do jeho zámku Fuschl u Salzburgu.*“²⁵⁴

Po útěku Chlumeckých zabavili nacisté ve Vídni veškerý jejich majetek a na velkostatek Spálov dosadili nucenou správu „*Jest tedy zřejmé, že dr. Chlumecký byl jako nepřítel Německé říše stíhán a nebyl nepřítelem československé republiky.*“²⁵⁵ Po odchodu do Anglie vstoupil nejstarší Moritzův syn Antonín do anglické armády.

Děti Moritze Chlumeckého-Bauera se trvale usadily ve Spojených státech a Kanadě, jak ostatně ve svém memorandu z roku 1994 uvádí syn Nicholas.²⁵⁶ Rodina se po roce 1989 pokusila restituovat majetek v ČSR, nicméně neúspěšně.²⁵⁷ Nicholas Chlumecký v memorandu zmiňuje rodinné přátele Martina Lobkovicze a Jana Mladotu, kteří mu doporučili jistou nejmenovanou právní kancelář v Praze. Nicholas popisuje složitost restitučního procesu. Rodina Chlumeckých-Bauerů shromažďovala mezi léty 1991 až 1993 dokumenty potřebné k zahájení restituce, ale vzhledem k tomu, že rodina Chlumeckých neměla československé občanství,

²⁵³ Zámek Kunín, prohlášení Sidonie Nádherné.

²⁵⁴ Tamtéž, Gustav Remiz byl zastáncem monarchie, později podporoval Heimwehr. 15. 6. 1938 byl zatčen nacisty a jako politický vězeň odvečen do Dachau, kde zemřel. V dubnu 1939 nacisté jeho majetek zkonfiskovali, navrácen rodině byl až po válce.

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ Zámek Kunín, kopie memoranda Nicholase Chlumeckého-Bauera jeho dětem. Originál memoranda je v držení rodiny Chlumeckých v USA.

²⁵⁷ Tamtéž.

v předválečném i poválečném období byli rakouskými občany, byl jejich restituční nárok neúspěšný.

4 Petr Pavel von Bauer-Rohrfelden. Muž, který prodal nebe

Petr Pavel (*3. 12. 1888 Brno - †8. 8. 1965 Klagenfurt), nejmladší bratr JUDr. Viktora Bauera-Rohrfelden, strávil velkou část svého života v Jižní Americe. Jeho profesní kariéra je úzce spjata s Kolumbií a leteckou společností SCADTA.

Petr Bauer studoval chemii a fyziku na univerzitě v Heidelbergu. Později studoval ještě geografii, geologii a antropologii v Mnichově.²⁵⁸ Snad to bylo způsobeno kombinací těchto oborů nebo jen obdobím, pro které bylo typické, že člověk na vysokém společenském a sociálním žebříčku byl zároveň jakýmsi světoběžníkem. Učarovala mu Jižní Amerika, kde zprvu podnikl řadu studijních cest, které ho zavedly do Kolumbie a Brazílie. V letech 1911–1913 se stal členem expedice do Brazílie, kterou vedl americký cestovatel a geograf dr. Hamilton Alexander Rice. Z této výpravy napsal knihu *N. W. Amazonien. Ein Beitrag zur Geographie Aequatorial – Amerikas* (Brno, 1919) ceněnou odborníky v Londýně, Berlíně a New Yorku.²⁵⁹ K cestě se rozhodl nejen z důvodu vědeckého, ale též osobního. Na podzim zemřeli rodiče, bratr Viktor žil toho času ve Vídni a Moritz v Kuníně.²⁶⁰

Během pobytu v Brazílii dostal Bauer za úkol zkoumat tvar země v této oblasti a asistovat dr. Ricovi při meteorologických a astronomických pozorováních. Členové výpravy se během cesty potýkali s řadou tropických nemocí, což se nevyhnulo ani Petrovi Bauerovi „*Byl jsem tři dny nemocný, ale po třech dnech, kdy mě sužovala tropická horečka, jsem vstal, vyhublý a slabý, ale s hladem vlka.*“²⁶¹ O Vánocích 1912 psal bratrovi Viktorovi, jak vzpomíná na Vánoce v zámku v Kuníně: „*Má fantazie malovala Kuřácký pokoj v Kuníně, Odeon bar – viděl jsem vás s černou kávou a cigaretou a slyšel bych rád, co říkáte.*“²⁶² Brzy po návratu navštívil Spálov, kde v knize návštěv zaznamenal 22. září 1913: „*z pralesa znovu zrozený. Petr.*“²⁶³

²⁵⁸ Brandes, Walter: *Die Geschichte der deutsch-kolumbianischen Luftfahrtgesellschaft SCADTA und ihre Luftpost*. IAPC, Berlin 2001, s. 59.

²⁵⁹ Barteček, Ivo: *Češi a Slováci v Latinské Americe*. Verbum, Olomouc 2008, s. 21.

²⁶⁰ Zezulčík, Jaroslav: *Cesta do hlubin pralesa*. Kunín, 2018. Jedná se o zatím nepublikovaný příspěvek k dějinám zámku Kunín, který bude součástí publikace, jejíž vydání se plánuje v roce 2019. Za laskavé poskytnutí článku děkuji autorovi.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ Zámek Kunín, kniha návštěv zámku Spálov.

Jižní Amerika ho okouzila a v roce 1920 se přestěhoval do kolumbijského města Baranquilla. Kolumbie pro něj nebyla cizí zemí. Poprvé ji navštívil v roce 1908 a znovu během expedice s Hamiltonem Ricem.²⁶⁴

Rok poté, co přesídlil z Evropy do Kolumbie, investoval do poštovní letecké společnosti SCADTA (Sociedad Colombiana Alemana de Transportes Aéreas). Tato společnost hrála významnou roli při rozvoji obchodu a průmyslu v zemi, a to z toho důvodu, že lidem tento způsob přepravy v mnohém časově usnadnil komunikaci.²⁶⁵ Bauer nepatřil k zakladatelům SCADTA. Tu založili mezi léty 1919 a 1920 bývalí důstojníci a piloti německé a rakouské armády a několik kolumbijských občanů. V počátcích společnosti působil jako ředitel Alberto Tietjen²⁶⁶, ale už v roce 1922 jmenovali do čela SCADTA právě Bauera.²⁶⁷

SCADTA se stala trnem v oku rozvíjejícím se leteckým společnostem v USA, které usilovaly o hegemonii ve Střední a Jižní Americe. Důvodem byla především obava z toho, aby Němci neovládali obchod v těchto oblastech a nezískávali vliv v regionech Střední a Jižní Ameriky tak, jak tomu bylo před první světovou válkou, a zároveň se příliš nepřibližovali k Panamskému průplavu. Z toho důvodu věnovala americká armáda velkou pozornost i společnosti SCADTA, a to i přesto, že se jednalo o kolumbijskou společnost se soukromým německým kapitálem, která měla úzké vazby na německé národní aerolinky, předchůdce Lufthanzy.²⁶⁸ USA vnímaly SCADTA jako hrozbu americké bezpečnosti. Někteří vůdci ve Střední a Jižní Americe ovšem očekávali, že německý vliv v těchto oblastech zmírní „americký imperialismus“.²⁶⁹

V roce 1921, kdy byla situace ve SCADTA natolik kritická, že to již vypadalo na bankrot firmy, vložil Petr Bauer finanční prostředky z prodeje svých akcií z cukrovarů v Brně do společnosti SCADTA. O tom se zmiňuje i JUDr. Viktor Bauer ve své knize *Co jsem prožil u nás od převratu* v souvislosti s daňovými úniky, ze kterých byl obviněn.²⁷⁰ Ostatně sám Viktor patřil k akcionářům SCADTA, jak dokládá

²⁶⁴ Brandes, Walter: *Die Geschichte der deutsch-kolumbianischen Luftfahrtgesellschaft SCADTA und ihre Luftpost*, s. 59.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 67. Využívali německých letadel značky Junkers. Byly přizpůsobeny tomu, aby mohly přistávat i na vodě.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 42.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 74.

²⁶⁸ Schoonover, Thomas: *Germany in Central America: Competitive Imperialism 1821–1929*. The University of Alabama Press 2013, s. 191, 205.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 205. V anglickém originále je zmiňován: "Yankee Imperialism".

²⁷⁰ Bauer, Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu*, s. 34.

dopis mezi bratry z 2. listopadu 1929.²⁷¹ Bratři v korespondenci řeší vzájemný spor právě ohledně akcií letecké společnosti, jejích finančních problémů a sporů o majetek mezi bratry. Petr vysvětluje Viktorovi, že je nutné čelit americké konkurenci, která rozšiřuje svůj vliv ve Střední a Jižní Americe. Taktéž obhajuje nákup nových letadel, modernizaci hangárů, včetně výstavby nového a výstavbu domů: „*Nové a větší letadla potřebujeme, abychom dokázali přepravit více pasažérů za nižší ceny. [...] Veškeré mé varování o nástupu amerického kapitálu do Jižní Ameriky jsi nebral vážně.*“²⁷² Ovšem ani tato opatření nestačila k záchraně společnosti.

Petr Bauer se rozhodl, že nabídne část akcií Viktorovi a učinil tak telefonicky 10. 9. 1929.²⁷³ Viktor Bauer ovšem nabídku bratra dlouho zvažoval. Petr Bauer byl tedy nucen hledat jinou cestu, jak společnost SCADTA zachránit. Nabízela se mu pouze jedna možnost, a to prodat část akcií PAA (PanAmerican Airways). V opačném případě by musel vyhlásit bankrot.²⁷⁴ Petrovo rozhodnutí odprodat akcie PAA vyvolalo u jeho bratra Viktora velkou nelibost. Petr Bauer mu poté vyčetl, že sám Viktor mohl tomuto odprodeji zabránit: „*Dodnes nevím, co jsi tím zdržováním svého rozhodnutí koupit akcie SCADTA sledoval. Ty, který se topíš v penězích, jsi pro mě neměl žádnou nabídku a nyní mi vyčítáš mé rozhodnutí. Než jsem akcie prodal, tak jsem se ještě snažil vyjednat smlouvu s nezávislou společností Cia de Aviacion Faucett v Peru, ale mezitím PanAir podepsali s peruánskou vládou monopol na mezinárodní leteckou poštovní dopravu.*“²⁷⁵ Bauer chtěl původně sjednotit všechny nezávislé letecké společnosti v Jižní Americe, aby dokázali čelit konkurenci PAA, což ovšem nyní nepřicházelo v úvahu, a tak „*Plán na sjednocení leteckých společností pod vedením SCADTA musí být přirozeně odložen.*“²⁷⁶

Musíme zde ovšem zdůraznit, že Petr Bauer v dopisu nezmínil, že prodal část akcií PAA. Zmínil, že akcie prodal důvěryhodné americké společnosti, která je nezávislá na amerických leteckých zájmech. Prodej proběhl zcela v tichosti a teprve v roce 1935 zmínil americký tisk, že PAA vlastní část společnosti SCADTA.²⁷⁷

²⁷¹ Zámek Kunín, dopis mezi Petrem a Viktorem Bauerem z 2. listopadu 1929.

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ Brandes, Walter: *Die Geschichte der deutsch-kolumbianischen Luftfahrtgesellschaft SCADTA und ihre Luftpost*, s. 119.

²⁷⁵ Zámek Kunín, dopis mezi Petrem a Viktorem Bauerem z 2. listopadu 1929.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Brandes, Walter: *Die Geschichte der deutsch-kolumbianischen Luftfahrtgesellschaft SCADTA und ihre Luftpost*, s. 120.

Význam společnosti SCADTA je ovšem daleko širší. Pro Kolumbii neměla přínos pouze jako letecká pošta, ale významně také přispěla k mapování jednotlivých oblastí této země. Při letech po celé Kolumbii fotografovali piloti i sám Bauer území státu, čímž se podíleli na kartografickém zaznačení kolumbijských hranic. Díky jeho práci byly upřesněny hranice mezi Kolumbií a Panamou. Bauer rozšířil bádání v oblasti odborného vyměřování pozemků, což se setkala s úspěchem i ve vědeckých kruzích. Jeho činnost byla natolik významná, že neunikla pozornosti ani Geografickému institutu v Paříži.²⁷⁸

Letadla SCADTA se dokonce v roce 1932 zapojila do válečného konfliktu mezi Kolumbií a Peru.²⁷⁹ Stala se tak i matkou budoucího kolumbijského vojenského letectva.²⁸⁰

Korespondence Petra Bauera s obchodními agenty mapuje postup získávání dalších leteckých spojení v Jižní a Střední Americe.

Vyjednávání se státy Střední Ameriky o možnosti provozovat v jejich zemích leteckou dopravu prováděla společnost Schlubach, Sapper & Co. Agent společnosti informuje Petra Bauera o schůzce v Nikaragui, kde se osobně setkal s novým viceprezidentem Juanem B. Sacasasem, který společně s konzervativcem Carlosem Solorzanem převzali vládu: *„Přednesl jsem mu naši žádost a on mě pozval na další den do Managuy, abych se osobně setkal s prezidentem, který projevil zájem o spolupráci. Doporučuji, aby v dalším vyjednávání pokračoval pan Francisco Ennge ze společnosti Pentzke a Co. v Manague, který je zároveň německým konzulem. Pan Ennge zná vládní kruhy a vyjednávání tím bude jednodušší. Jednáme také o tom, že bychom se stali podílníky ve společnosti Pentzke. Trasa v Nicaragui by byla poměrně jednoduchá. Let by vedl od pobřeží přes řeku San Juan k pobřeží v Manague a v Granadě.“*²⁸¹

Z korespondence vyplývá také další plán trasy ve Střední Americe, a to v San Salvadoru, kde se setkal s prezidentem dr. Alfonsem Quiñónezem Molinou, který dle slov pisatele patřil mezi nadšené stoupence létání. Během společného jednání navrhl prezident Quiñónez leteckou trasu v San Salvadoru, a sice od moře v Mopangu do hlavního města. Autor dopisu Bauerovi doporučuje, aby si nejprve celou trasu sám

²⁷⁸ Tamtéž, s. 80–81.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 126.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 126–132.

²⁸¹ Zámek Kunín, dopis agenta společnosti Schlubach, Sapper a co. Petrovi Bauerovi z 26. 1. 1925. Dopis není podepsán a nepodařilo se zjistit, kdo je jeho autorem.

proletěl a zkusil přistát na moři.²⁸² Stejně jako v Nikaragui i zde využívají kontaktů na německé firmy, které v této zemi působí. V Salvadoru se konkrétně jednalo o firmu Otto Hollatz Succs.²⁸³ Pisatel se také zmiňuje o cestě do New Yorku, kde na Bauerovo doporučení vstoupí do American Manufactures Export Association.²⁸⁴

Stejně nadšeně se pro spolupráci se SCADTA vyjádřil i prezident Guatemaly Joaquim Mendez. V dopisu z 2. března 1925 řeší agent s Petrem Bauerem také finanční otázku případného rozšíření do Střední Ameriky. Nesdílí s Bauerem stejný názor na to, aby se SCADTA ocitla v závislém postavení k Deutsche Aero Lloyd, pokud by společnost převzala nutné financování trasy v Guatemale: „*Neměli bychom s nimi jednat o rozdělení kapitálu, ale o půjčce.*“²⁸⁵ Nejideálnější by bylo, kdyby jim americká vláda poskytla subvenci. Na oplátku by americké vládě nabídli v případě války letadla.²⁸⁶

Na dopis z 2. března navazuje další korespondence z 10. března 1925, ve které nadále řeší možnosti financování projektu rozšíření obchodních zájmů do Guatemaly. Petr Bauer navrhuje, aby financování bylo zajištěno sloučením Condor Syndikatu a SCADTA.²⁸⁷ Condor Syndikat vznikl v roce 1924 a působil v Brazílii. Tato letecká společnost vznikla na základě partnerství německé společnosti Deutsche Aero Lloyd a SCADTA. Aero Lloyd chtěla proniknout do Jižní Ameriky a SCADTA naopak zase do té Střední. Dochovala se korespondence mezi úředníky ze SCADTA a bratrem Petra Bauera Viktorem, který na konci února 1925 poslal do SCADTA \$15 000, aby tyto prostředky byly předány Condor Syndicatu, který z nich nakoupí dvě letadla typu Dornier Do J.²⁸⁸

V pozůstalosti Viktora Bauera se také dochoval opis smlouvy z roku 1927 mezi SCADTA a Lufthanzou o zániku Condor Syndicatu a stanovení obchodního vlivu v Jižní a Střední Americe u těchto dvou společností. Lufthanza převzala oblast působení původního Condor Sydicatu, tedy Brazílii a Jižní Ameriku jižně od Cap Roque. SCADTA si ponechala pro své lety Kolumbii, Venezuelu, tři Guayany (britskou, holandskou a francouzskou) a spojení s městem Colon v Panamě. Dále převzala od Condor Sydicatu letecké trasy v oblasti Karibiku (Střední Amerika,

²⁸² Zámek Kunín, dopis agenta společnosti Schlubach, Sapper a co. Petrovi Bauerovi z 26. 1. 1925.

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Tamtéž.

²⁸⁵ Tamtéž, dopis agenta společnosti Schlubach, Sapper a co. Petrovi Bauerovi z 2. 3. 1925

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ Tamtéž, dopis agenta společnosti Schlubach, Sapper a co. Petrovi Bauerovi z 10. 3. 1925.

²⁸⁸ Tamtéž, dopis ze SCADTA dr. Viktoru Bauerovi z 1. 4. 1925.

Mexický záliv a Antily). Lufthanza se zavázala, že Bauerovu společnost podpoří v expanzi do Střední Ameriky. Smlouva mezi oběma společnostmi se uzavřela na pět let a fakticky znamenala konec Condor Syndicatu, který měl podle smlouvy pozastavit svou činnost k 1. 7. 1927. Na finanční vyrovnání dohlížela firma Schlubach, která společnost SCADTA zastupovala při vyjednávání tras ve státech Střední Ameriky.²⁸⁹

Na přípravě leteckého spojení ve Střední Americe se podílel také JUDr. Viktor Bauer. Z torza jeho deníkových zápisků vyplývá, že se v dubnu 1925 nebo 1926 setkal ve Washingtonu s nejvyšším představitelem amerického poštovního úřadu (*Postmaster General*) jistým panem Naglem, aby s ním projednal koncesi na leteckou dopravu na trase Key West – Havana a Střední Amerika – Havana.

Viktor Bauer vymyslel koncepci založení letecké společnosti se sídlem v New Yorku. Původně chtěl firmu pojmenovat Pan American Lines, ale nakonec zvolil název Inter-American-Lines Inc.²⁹⁰ Zůstalo ovšem pouze u plánů, protože v roce 1927 založil americký podnikatel Henry Hap Arnold společnost Pan American World Airways, která okamžitě získala smlouvu k přepravě pošty na Kubu a dále usilovala o rozšíření svých aktivit ve Střední Americe. Stala se tak velkým konkurentem společnosti SCADTA.

Vzhledem k tomu, že bratr Petra Bauera Viktor byl také podílníkem ve společnosti SCADTA, dochovaly se v zámku Kunín dopisy, které řeší i personální otázku ve společnosti. Jistý Edmund Krahl z Gorkau²⁹¹ v severních Čechách píše Viktorovi Bauerovi ohledně zaměstnání ve SCADTA. Konkrétně se již jednalo o doladění detailů, aby pan Krahl mohl odjet do Jižní Ameriky. Zmiňuje, že si již s plk. Krulišem zařizuje své vojenské záležitosti v ČSR a povolení k udělení víz, o které ovšem musí žádat na kolumbijském konzulátu v Berlíně. Z toho důvodu bude o celé záležitosti také informovat kancelář SCADTA v Berlíně, kam odjede 11. ledna 1925.²⁹²

V dopisu z 31. července 1927 od Luise Clasinga, obchodního zástupce firmy Hamburg-Amerika Linie na Kubě, který Bauera seznamuje se situací na Kubě, mu doporučuje, aby SCADTA ještě zvažila spojení z Barranquilly na Floridu, z jehož uskutečnění Viktorův bratr Petr ustupuje. Dopis Luise Clasinga spíše mapuje situaci

²⁸⁹ Tamtéž, opis smlouvy mezi SCADTA a Lufthanzou, včetně dodatku z roku 1927.

²⁹⁰ Tamtéž, část deníku JUDr. Viktora Bauera zápisky z 9. a 10. dubna 1925 nebo 1926.

²⁹¹ Obec Jirkov nedaleko Chomutova.

²⁹² Dochovaly se dva dopisy, a to ze 17. 12. 1925 a 31. 12. 1925.

na Kubě v řadě odvětví. Nutno podotknout, že se jeho zájem týkal nejen záležitostí společnosti SCADTA, ale také cukrovarnictví. Nacházíme zde jedinou zmínku o Bauerově plánu přesídlit na Kubu, a to i s manželkou, u které se tento nápad pravděpodobně nesetkal s velkým nadšením.²⁹³ Vzhledem k tomu, že dopis pochází z roku 1927, jedná se nejspíš o mapování situace na ostrově před jeho odchodem na Kubu, kde od roku 1928 působil ve funkci generálního konzula Rakouské republiky, a to až do roku 1934.

Jak již bylo zmíněno výše, Petr Bauer prodal v roce 1929 jednu třetinu společnosti SCADTA společnosti Pan American Airlines (PAA) a s rozprodejem akcií pokračoval v roce 1931, což vešlo ve známost až 1935, kdy Wall Street Journal zmínil, že PAA vlastní 85 % společnosti SCADTA.²⁹⁴

Walter Brandes píše ve své knize *Die Geschichte der deutsch-kolumbianischen Luftfahrtgesellschaft SCADTA und ihre Luftpost*, že Kolumbijci považovali Petra Bauera za zrádce, protože odprodal společnost Američanům. Nevníмали uvedenou transakci jako akt záchrany SCADTA v době hospodářské krize. Přesto, že většinovými podílíky byli Američané, Petr Bauer stál v čele společnosti až do roku 1940.²⁹⁵

Od nástupu nacistů k moci v Německu se situace přiostržovala i ve společnosti SCADTA, protože nacisté chtěli přirozeně získat vliv i v Latinské Americe. Mladí piloti z Německa, kteří do SCADTA přicházeli, měli již jasné politické cíle. Jejich provokace vedly až k telegramu, který adresovali Hermannu Göringovi.²⁹⁶ Zpráva neunikla pozornosti Američanů, kteří nabyli dojmu, že Bauer a piloti SCADTA jsou agenti nacistického Německa. Bauer v době této krize musel ze zdravotních důvodů odcestovat do Klagenfurtu a jeho zástupce Herman Kühn přesvědčoval Američany a Kolumbijce, že jsou politicky nezávislí.²⁹⁷

Tlak na SCADTU ze strany Německa se ale i nadále přiostržoval, protože se nacisté těžko smířovali s faktem, že letecká společnost s tak velkým německým zastoupením nespádá pod jejich kontrolu.²⁹⁸ Petra Bauera si v této souvislosti povolali do Berlína. Podle Brandese Bauer označil tuto schůzku jako svůj „vstup

²⁹³ Zámek Kunín, dopis Luise Clasinga adresovaný Viktoru Bauerovi-Rohrfelden z 31. 7. 1927.

²⁹⁴ Brandes, Walter: *Die Geschichte der deutsch-kolumbianischen Luftfahrtgesellschaft SCADTA und ihre Luftpost*, s. 119–120.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 140.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 134.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 135.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 135.

do jámy lvové“.²⁹⁹ Na setkání odmítl nacistům vydat své akcie ve SCADTA. Poté odjel do Paříže a odtud pokračoval do New Yorku, kde chtěl od Američanů odkoupit zpět akcie SCADTA. K tomu ovšem nedošlo, protože se představitelé PAA obávali, že Petr Bauer jedná na příkaz nacistů a přirozeně nechtěli, aby Němci vlastnili aerolinky v blízkosti Panamského průplavu.³⁰⁰

Po vypuknutí války v Evropě vyvíjeli Američané nátlak na kolumbijského prezidenta Eduarda Santose, aby ze SCADTA propustil všechny Němce. Ten to ovšem odmítl udělat a prohlásil, že jim Kolumbie za hodně vděčí. Propustil pouze personál, který pracoval ve SCADTĚ méně než 5 let. V březnu 1940 pak došlo k „odgermanizování“ společnosti a Němci museli nejen opustit své pozice ve SCADTA, ale také i Kolumbii.³⁰¹ Řada Němců byla v šoku, protože Kolumbii již považovali za svůj domov. Mnozí z nich, včetně Bauera, měli i kolumbijské občanství.³⁰² Ten žil ještě rok v Barranquille, ale poté odešel do Chile. Po válce pak trávil letní měsíce v Rakousku, kde v roce 1965 umírá.³⁰³ Generální sekretář společnosti AVIANCA a bývalý zaměstnanec SCADTA Tomas Borrero vzpomněl na Bauera slovy: „*Muži jako dr. von Bauer mohou být obdivováni nebo zatracováni, v žádném případě ovšem ne ignorováni.*“³⁰⁴

²⁹⁹ Tamtéž, s. 135.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 136.

³⁰¹ Tamtéž, s. 145.

³⁰² Tamtéž, s. 147–150. Někteří z Němců byli dokonce kolumbijskými národními hrdiny. Bauer patřil k nositelům nejvyššího kolumbijského vyznamenání *Cruz de Boyaca*. Po útoku na Pearl Harbor se Kolumbijci přidali na stranu Američanů a z Němců se stali nevíтанí hosté.

³⁰³ Tamtéž, s. 149.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 150.

5 Hellmuth Viktor Bauer. Konec Bauerů na Moravě

5.1. Hellmuthovo dětství

Druhorozený syn JUDr. Viktora Bauera Hellmuth Viktor (*14. 3. 1913 Drážďany - †28. 3. 1989 Deutsch-Altenburg) převzal po otcově smrti správu nad rodinným majetkem.

Hellmuthu Viktorovi doma neřekli jinak než Helli. Jeho otec ho tak označuje ve svých poznámkách a taktéž jeho sestra Margaretha Ruth vzpomínala na přezdívky, kterými otec všechny děti pojmenoval.³⁰⁵ Hellmuth Viktor získal nejprve vzdělání v české cvičné škole učitelského ústavu na Starém Brně a později pokračoval na českém gymnáziu v Legionářské ulici v Brně (dnes třída Kpt. Jaroše). Ovšem po čase přešel z národnostních důvodů do německé školy.³⁰⁶

Hellmuthovo dětství lze částečně popsat z jakéhosi deníku či vzpomínek jeho otce Viktora, které věnoval Heinzi Günterovi, Hellimu staršímu bratrovi. Dokument nám umožňuje nahlédnout do rodinného prostředí počátku dvacátého století, způsobu výchovy v rodině a také světa her dětí z podnikatelsko-šlechtické rodiny.

Z řady vzpomínek vyplývá, že Helli nebyl jako dítě žádný „andílek“. Inicialo snad každou dětskou šarvátku se starším bratrem Heinzem. Jejich otec usuzoval, že Helli na staršího bratra žárlil: „*Heini byl Hellim neustále tyranizován. Co Helli chtěl, musel mu vždy Heini dát. V opačném případě se mezi oběma chlapci rozpoutala rvačka.*“³⁰⁷ Pokud děti něco zničily, tak Helli veškerou vinu svalil na Heinze: „*V našem domě v Loschwitz u Drážďan po sobě házeli věcmi, lezli po pěkném nábytku a s Helliho židli si hráli na železnici. Zcela tak rozedřeli podlahu v dětském pokoji. Nedali se vůbec zkrotit a Helli veškerou vinu svalil na Heiniho.*“³⁰⁸ K parnému létu 1915 si Viktor Bauer zaznamenal, jak děti běhaly po zahradě nahé a bosé, což připodobnil k výjevu jako z africké černošské kolonie.

³⁰⁵ Zámek Kunín, deník/ vzpomínky Viktora Bauera jeho synovi Heinzi Günterovi. MB 132/2007/1-66.

³⁰⁶ Bauer, Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu*, s. 10. O problémech Hellmutha Viktora v české škole jsme se zmínili v kapitole JUDr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřemyslník a myslitel.

³⁰⁷ Zámek Kunín, deník/ vzpomínky Viktora Bauera jeho synovi Heinzi Günterovi. MB 132/2007/3-4.

³⁰⁸ Zámek Kunín, deník/ vzpomínky Viktora Bauera jeho synovi Heinzi Günterovi. MB 132/2007/5.

V roce 1918 strávila rodina vánoční svátky v nové vlasti – Československu, kde byl život levnější než v Rakousku.³⁰⁹ V té době již malý Helli začal ke svému staršímu bratrovi vzhlížet a vše, co Heini řekl, pro Hellmutha platilo jako evangelium. Navíc ve svém dětském věku velmi tíhl k matce, snad více než ostatní děti, a stal se tak mamčiným „mazánkem“. JUDr. Viktor Bauer dbal u svých dětí o zdravý životní styl, každý den začínal ranní rozcvíčkou a otužováním: „*Helli vstal o tři čtvrtě na sedm, šel se vykoupat a poté zacvičit.*“³¹⁰ Již jsme se dříve zmínili, že k zálibám Viktora Bauera patřila východní filozofie, mimo jiné se ovšem věnoval i numerologii a svým dětem určoval šťastná čísla. Helli měl stejné šťastné číslo jako jeho matka a tím bylo číslo čtyři. Bohužel nenalezneme horoskop, který by otec svému synovi sestavil tak, jak to učinil v případě staršího Heinze Güntera.³¹¹

5.2. Rodinné dědictví – velkostatek Kunín a Suchdol nad Odrou

Část území v Kuníně a Suchdole nad Odrou tvořily panství rodiny rytířů Bauerů. V obou obcích žili převážně čeští Němci.³¹² Ke sčítání lidu v roce 1930 žilo v Kuníně 2 016 obyvatel, z toho přibližně 228 Čechů.³¹³ Česká komunita byla malá i v nedalekém Novém Jičíně. Po připojení obce k Říši zůstalo v Kuníně pouze 20 českých rodin.³¹⁴ Pamětníci z řad kunínských Němců charakterizovali vztahy s Čechy slovy „odstup, rezervovanost, ne nenávisť“.³¹⁵

Historička Zuzana Kojetinská se ve své práci věnované národnostním poměrům v Kuníně, dotýká také poměrů na Bauerově velkostatku z pohledu potýkání se Němců s Čechy. JUDr. Viktor Bauer se Státnímu pozemkovému úřadu v Olomouci zavázal v roce 1924, že v budoucnosti bude zaměstnávat úředníky, zřízence a dělníky

³⁰⁹ Pro zajímavost uvádíme ceny, které si Bauer poznamenal: kapr se prodával v Československu za 5 K, kdežto v Rakousku za 28 K.

³¹⁰ Zámek Kunín, deník/ vzpomínky Viktora Bauera jeho synovi Heinzi Günterovi. MB 132/2007/20; Laníková, Lucie: *LABORE AD HONOREM. Dr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřemyslník a myslitel*, s. 29.

³¹¹ Zámek Kunín, deník/ vzpomínky Viktora Bauera jeho synovi Heinzi Günterovi. MB 132/2007/49-58.

³¹² Název „Kunín“ se začal používat až v roce 1947. Za první republiky byl oficiální název „Kunwald“, který používaly i české státní orgány. Němci v obci používali název „Kunewald“: In: Kojetinská, Zuzana: *Kunín v letech 1918–1948. Národnostní proměny obyvatelstva v obci Kunín*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2006, s. 42.

³¹³ Tamtéž, s. 56.

³¹⁴ Obec Kunín spadala do Sudet. Konkrétně se jedná o historické území Kravařsko, německy Kuhländchen.

³¹⁵ Tamtéž, s. 65.

české národnosti, aby se posílil český živel v pohraničí. Kojetinská uvádí, že tento krok učinil pravděpodobně v naději, že tím získá určité výhody při provádění pozemkové reformy. Počet českých zaměstnanců se ovšem nijak výrazně nezvyšoval. Usuzuji, že to bylo dáno především lokací obce Kunín, která spadala do oblasti s převážnou většinou obyvatelstva německé národnosti.

Kojetinská uvádí, že počet českých zaměstnanců se začal zvyšovat až v roce 1932, kdy se stal správcem Adolf Purr, z německo-české rodiny.³¹⁶ Historička Zuzana Kojetinská sestavila ze vzpomínek kunínských Němců obraz poměrů na Bauerově velkostatku během války, kde pobývala polská a slovenská rodina, později na statku pracovali také sovětsí zajatci. Na konci války v zámku žilo několik polských rodin, které utíkaly před frontou a velkou měrou se přičinily o zplundrování zámku. Zámecký park byl po jejich odchodu zpusťšený a proháněl se v něm dobytek.³¹⁷

Úsilí o navrácení ztraceného majetku z první pozemkové reformy s přihlédnutím k velkostatku Kunín a Suchdol nad Odrou (1939–1945)

Hellmuth Viktor převzal v roce 1939 rodinný majetek po otcově smrti. V době okupace českých zemí nacistickým Německem se Hellmuth Viktor snažil získat zpět majetek, který byl rodině zabrán během pozemkové reformy. Na počátku roku 1940 navštívil státního tajemníka Luftwaffe Erharda Milcha a požádal ho o pomoc v této záležitosti. Erhard Milch oslovil obratem K. H. Franka, státního tajemníka v úřadu říšského protektora, a požádal ho, aby se situací zabýval: *„Znal jsem jeho otce, který před časem zemřel. Za jeho života bylo jeho rodině od Čechů odebráno panství u Brna a cukrovar v Hrušovanech. Jeho syn nyní bojuje za odčinění škod, které jeho rodině vznikly. Byl bych Vám vděčný, kdybyste pana Bauera přijal.“*³¹⁸

Erhard Milch působil ve firmách Deutscher Aero Lloyd a Junkers Luftverkehr, později Lufthanze. Právě přes jmenované společnosti se vyvinuly jeho kontakty s JUDr. Viktorem Bauerem, jedním z akcionářů SCADTA, která s těmito společnostmi spolupracovala. Hellmuth Viktor se snažil využít přímluvy vlivné osoby,

³¹⁶ Tamtéž, s. 62–63.

³¹⁷ Tamtéž, s. 108, 118.

³¹⁸ Národní archiv, fond Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě 109-4/329, inv.č. 109, kart. 28. Revize pozemkové reformy týkající se statku Viktora Hellmutha von Bauera v Kuníně u Nového Jičína.

aby dosáhl navrácení majetku, který byl rodině odebrán během pozemkové reformy v meziválečném období. Jak uvádí historička Dita Jelínková Homolová, tento postup nebyl v řadách šlechty ničím výjimečným. Při intervencích využívali její příslušníci svých kontaktů, aby se tak pokusili zachránit majetek.³¹⁹

V dochovaných dokumentech nalezneme zprávu SD (Sicherheitsdienst), která ověřovala Bauerův postoj před okupací a během ní: „*H. V. Bauer se velmi často zdržuje v Kuníně, proto je v Brně málo znám. Jeho politické postoje před zřízením protektorátu lze označit za liberální. Naopak jeho zaměstnanci ho označují jako člověka asociálního a bezohledného jednání. Bauer a jeho dvě sestry nedoložily árijské průkazy.*“³²⁰

Árijskými průkazy patrně mysleli tzv. Ahnenpass, který sloužil k potvrzení árijského původu až do páté generace. Někdy ovšem postačily údaje pouze po praprarodiče. Tak tomu bylo i v případě Hellmutha Viktora, protože v dochovaném Ahnenpassu ze zámku v Kuníně je rodokmen uveden pouze po jeho pradědečka Moritze von Bauera. Ahnenpass není ovšem nijak úředně ověřen, což by potvrzovalo zprávu SD, že Bauerovi své Ahnenpassy nepředložili příslušným úřadům. Jak víme, Moritz von Bauer konvertoval před svatbou s Mathildou Rittler ke katolické víře. Hellmuth Viktor se ovšem ještě před smrtí svého otce JUDr. Viktora Bauera dotazoval na židovský původ svého pradědečka: „*Milý Helli, ptal ses, jak se bude posuzovat náš původ dle árijské rasové teorie. Pozitivně, neboť naše smíšení s židovskou krví je již dávno pryč. Můj dědeček byl před sňatkem s Mathildou Rittler pokřtěn a tato árijská rodina pocházela z Německa. Dědeček pocházel z původní izraelské rodiny a na jeho činy můžeme být právem hrdi. [...]* Můj otec se již narodil katolickým rodičům.“³²¹

Postup SD, kdy si ověřovali konkrétní osoby, nebyl ničím ojedinělým. SD sledovala jak českou, tak německou šlechtu v Sudetech i v protektorátu a podávala zprávy o jejich postoji k myšlenkám nacionálního socialismu. Nacisté

³¹⁹ Jelínková, Dita: *Osudy aristokracie v protektorátu. Perzekuce české šlechty se zřetelem k chlumecké větvi rodu Kinských*, In: Paměť a dějiny 2014/02, s. 17.

³²⁰ Národní archiv, fond Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě 109-4/329, inv. č. 109, kart. 28. Revize pozemkové reformy týkající se statku Viktora Hellmutha von Bauera v Kuníně u Nového Jičína.

³²¹ MZA Brno, fond Rodinný archiv Bauerů G328, inv. č. 178, kart. 5. Dopis JUDr. Viktora Bauera synu Hellmuthu Viktorovi s objasněním původu rodu Bauerů, rok 1938; Laníková, Lucie: *Rytíři Bauerové a rytíř Chlumecký-Bauer proti nacionálnímu socialismu*. In: Ed.: Hazdra, Zdeněk – Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, s. 205.

vytýkali šlechtě, že se k německému hlásí nedůsledně a ne vždy tak činí z vlastní volby. Navíc se vyhýbá stranickým aktivitám a někteří z řad německé šlechty se stáhli do ústraní.³²² Šlechtě s německou národností totiž nástup nacistů nepřinesl zlepšení jejich situace, v jaké doufali.

Na některé velkostatky byla dokonce uvalena vnucená správa, v roce 1944 Wehrmacht posuzoval postoje velkostatkářů a jejich roli na velkostatku, aby je případně mohli povolát do armády.³²³ Hellmuth Viktor taktéž sloužil od 1. ledna 1941 v armádě v hodnosti svobodníka, konkrétně u Luftwaffe.³²⁴ Více dokumentů se nám k této části jeho života nedochovalo. V Moravském zemském archivu v Brně nalezneme jen několik potvrzení k dovoleným, které se důvodově vztahovaly k chodu Bauerova velkostatku v Kuníně a Suchdole. Tyto dovolenky byly vystaveny v Brně a ve Vídni.

Není jasné, jak intenzivně Hellmuth Viktor usiloval o revizi pozemkové reformy, ale přezkoumání jeho žádosti bylo uzavřeno již po půl roce. Pozemkový úřad uvádí, že Bauer osobně žádný požadavek u úřadu nevznesl.

Jeho matka Margaretha von Bauer ovšem ve věci navrácení půdy píše v září 1940 na úřad vládního prezidenta v Říšské župě Sudety do Opavy.³²⁵ Jednalo se konkrétně o pozemky v lokalitě Suchdola, tzv. Horní dvůr o rozloze 136 ha, které během pozemkové reformy získala Národní Jednota, která je později odprodala manželům Josefovi a Emmě Kořínkovým a dalším čtyřem kolonistům.³²⁶ Již JUDr. Viktor Bauer uvádí v knize *Co jsem prožil u nás od převratu*, že pozemky byly rozděleny mezi devět rodin navrátilých se z Polska.³²⁷ Pozemky původně tvořily ucelenou jednotku kunínsko-suchdolského panství, což se tímto prodejem narušilo a Margaretha chtěla panství opět propojit.

Kořínkovi se v létě 1939 rozhodli, že pozemky odprodají Margarethě Bauerové. Dříve než tak učinili, se ovšem odstěhovali do Čech. Pozemky pak přešly pod správu německého Osídlovacího úřadu. Hellmuth Viktor osobně projednával

³²² Hořejš, Miloš: *Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích*. In: Ed.: Hazdra, Zdeněk – Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2011, s. 192.*

³²³ Tamtéž, s. 196.

³²⁴ Zámek Kunín, dokument k pojištění velkostatku Kunín a Suchdol z roku 1943.

³²⁵ Okres Nový Jičín, pod který obec Kunín spadala, byl po zabrání pohraničí v říjnu 1938 přičleněn do vládního obvodu Opava do Říšské župy Sudety (území severozápadních Čech, severní Morava a Slezsko). Kunín patřil pod landrát Nový Jičín.

³²⁶ Nešpor, Václav: *Nástin dějin a práce Národní Jednoty východomoravské 1885–1935*, s. 23.

³²⁷ Bauer, Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu*, s. 13.

navrácení pozemků přímo s župním vedoucím NSDAP a říšským místodržitelem Konradem Henleinem, který dle slov Margarethy Bauerové vrácení pozemků přislíbil.

Margaretha poukazuje na křivdu, která se německému národu stala v uplynulých letech pod vládou Čechů. Zmiňuje ovšem pouze křivdu hospodářskou: „*Ti, kteří nejsou sudetskými Němci, si neumí představit, jak jsme za uplynulých dvacet let byli hospodářsky zničeni. Já dnes bojuji o každý kousek půdy, ale ke starému příkoří se připojilo nové.*“³²⁸ Jak již Margaretha naznačuje, jejich snaha vyzněla u německých úřadů na prázdno a naděje na vrácení majetku se zmenšila. U Margarethy dochází ke zklamání, které potkalo i jiné velkostatkáře a šlechtice německé národnosti, kteří doufali, že ovládnutí českého území nacisty přinese napravení hospodářských křivd minulosti. Ačkoliv tomu mohl zpočátku nasvědčovat kladný postoj říšského protektora Konstantina von Neuratha, taktéž šlechtice, o kterém i nacistické špičky tvrdily, že straní šlechtě v protektorátu. Situace se zcela změnila s nástupem Reinharda Heydricha, který se prezidentu Háchovi zmínil, že šlechta je v rozporu s myšlenkou národního socialismu.³²⁹ Pro okupační moc bylo prioritou získat území pro německou kolonizaci, a to i cestou zabrání majetku některým německým šlechtickým rodům na českém území. Zábor majetku se týkal i šlechtických rodin, které sympatizovaly s nacistickým režimem.

Správa velkostatku Kunín a Suchdol se v záležitosti pozemků po Kořínkových obrátila v srpnu 1941 na *Aufbaufonds Vermögensverwaltungs Gesellschaft* v Liberci, aby požádala pro Margarethu Bauerovou o předkupní právo na tyto pozemky. Správci se odvolávali na stejná práva jako Margaretha Bauerová o rok dříve: „*Je nutné vrátit to, co bylo odňato a dáno do rukou Čechům během pozemkové reformy a napravit škody, které napáchal dvacetiletý český režim a po staletí patřící půda pod velkostatek Kunín a Suchdol byla opět navrácena.*“³³⁰ Jejich snaha ovšem přišla na zmar a majetek jim nacisté ke koupi nenabídli.

Na základě dokumentů uložených v Archivu bezpečnostních složek (ABS) můžeme částečně popsat chování a jednání Bauerů během nacistické okupace. Musíme k nim ovšem přistupovat kriticky, protože cílem těchto zpráv mohlo být poškození rodiny německé národnosti. Rodina Bauerů pobývala během nacistické okupace

³²⁸ Zámek Kunín, dopis Margarethy Bauerové vládnímu prezidentovi v Opavě ze 14. 9. 1940.

³²⁹ Dufek, Pavel: *Restituce šlechtických velkostatků v Čechách po druhé světové válce*. In: Ed.: Hazdra, Zdeněk – Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století. Ústav pro studium totalitních režimů*, Praha 2011, s. 325.

³³⁰ Zámek Kunín, dopis od Správy velkostatku Kunín a Suchdol z 16. 8. 1941.

v Kuníně nebo Brně. Bauerovi rozhodně nepatřili k žádným horlivým příznivcům nacistů. Nepodařilo se dosud dohledat žádné záznamy o tom, že by byli členy nějaké nacistické organizace, i když svědectví z dokumentů ABS to dokládají. Jako rakouští občané se již po anšlusu Rakouska stali říšskými Němci, Hellmuth Viktor Bauer sloužil u Luftwaffe.

Z dokumentů státní bezpečnosti ovšem vyčteme závažné skutečnosti, které poukazují na kontakty rodiny s nacisty. Podle svědeckých výpovědí personálu v Brně a řidiče Julia Nohela poskytli v roce 1941 prostory skladiště organizaci NSF (NS – Frauenschaft), kde NSF ukládala „zboží“ zcizené nacisty občanům ČSR židovského původu.³³¹ Německé armádě taktéž darovali auto a vybavení pro vojenskou nemocnici v Berlíně, kde Eva Marie a Margaretha Ruth působily jako ošetřovatelky. O Hellmuthu Viktorovi bývalí zaměstnanci zase vypovídali, že na zámečku v Brně pořádal pro německé důstojníky hostiny.³³² Po skončení války opustil Hellmuth Viktor v červnu 1945 Československo a odešel do Vídně. Stejně tak učinily jeho dvě sestry. Margaretha Ruth, která se později vdala za Kurta Riedla a žila v Salzburgu, kde pracovala jako návrhářka a zlatnice. Eva Marie žila ve Vídni, kde pracovala v módním salónu Fasnhammer na Kärtnerstrasse. Majetek v Československu byl zkonfiskován na základě tzv. Benešových dekretů.

Snaha Margarethy Bauerové o záchranu majetku po roce 1945

Po odchodu sourozenců Bauerových z Československa zůstala v republice pouze jejich matka Margaretha, která usilovala o navrácení zkonfiskovaného majetku, který jim byl odňat výměrem pro zajištění majetku osob státně nespolehlivých z 31. července 1946.³³³

³³¹ NS-Frauenschaft (Národněsocialistický svaz žen) byla organizace přímo řízena NSDAP, která masově sdružovala německé ženy. Prováděla cílené ideologické školení žen. Zpočátku o vedení domácnosti, zdravotnictví a výchově. Později se jejich funkce přesunula na péči o zraněné vojáky a pomocné práce pro frontu. Historička Dita Jelínková uvádí, že politický vliv této organizace se rovnal nule, což bylo dáno ideologií nacionálního socialismu, který nepovažoval účast žen na politice a moci za žádoucí. Jelínková uvádí, že členství NSF bylo podmíněno předchozím členstvím v Bund Deutscher Mädel nebo jiné nacionálně socialistické organizaci. Nicméně např. Ludwine Clary-Aldringen předtím pravděpodobně členkou jiné takové organizace nebyla. Jelínková, Dita: *„Když ta širá, různorodá vlast přestala existovat...“ aneb Osudy rodiny Clary-Aldringen po rozpadu Rakouska-Uherska a její hledání nové cesty v postimperiálním světě*. In: *Theatrum historiae* 6, Univerzita Pardubice, Pardubice 2010, s. 130.

³³² ABS, fond 551, sign. 551-12-6, s. 2.

³³³ ABS, fond 551, sign. 551-12-6, s. 38.

Na základě prezidentských dekretů byl řadě původně šlechtických rodin německé národnosti zkonfiskován majetek.³³⁴ Nejčastěji docházelo ke konfiskaci na základě dekretu č.12/1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, následovaný dekretem č. 5/1945 o neplatnosti některých majetkově – právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů a dekretem č. 108/ 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.

Po druhé světové válce se u německy mluvícího obyvatelstva zdůrazňovala jejich příslušnost k nepřátelskému národu. Již za první republiky byla národnost klasifikována podle jazyka, kterým se v rodině hovořilo.³³⁵ Posuzování jedince podle myšlenky kolektivní viny bylo v té době vzhledem k předchozím událostem běžným jevem. Osoby německé národnosti musely jasně prokázat, že se nijak neprovinily proti Československu během válečných let a aktivně se zapojily do boje proti nacismu. Perzekucím ze strany Čechů se nevyhnula ani většina německých antifacistů. Navíc komunisté již mistrně využívali poválečné protiněmecké nenávisti.³³⁶

Během výzkumu jsem nenalezla žádné dokumenty, které by přímo potvrzovaly loajalitu Margarethy Bauerové k Československu během válečných let. Ovšem Ústřední národní výbor zemského hlavního města Brna jí 19. února 1949 vydal potvrzení o loajálnosti k československým občanům v době nesvobody: „*Chovala se loajálně a lze ji považovati za osobu politicky bezúhonnou.*“³³⁷ Úřad v Brně vydal Margarethě toto potvrzení za účelem uvolnění rodinných peněz v Národní bance v Brně, a to na základě šetření bezpečnostních orgánů v Brně ze dne 9. února 1949.

³³⁴ Majetek byl odebrán mnoha šlechtickým rodinám, které se přihlásily k německé národnosti a vyplnily tzv. Fragebogen, ať už spolupracovaly s nacistickým režimem, či se nijak aktivně nezapojovaly.

³³⁵ Volf, Zdeněk: *Vývoj institutu státního občanství v československých ústavních dějinách*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2009, s. 21–24. Odlišná situace byla v případě státního občanství. Kritériem k určení státního občanství se za první republiky stalo domovské právo. Československými občany se stávali ti, kteří se za Rakousko-Uherska narodili na území Československa a jejichž rodiče měli domovské právo k 16. 6. 1920. Osoby, které nabyly domovské právo v rakouské obci do 28. 10. 1918, se staly rakouskými občany (tzv. Brněnská smlouva z roku 1921).

³³⁶ Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta na křížovatce. Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo-Mannsfeldové v 1. polovině 20. století*, s. 766.

³³⁷ Zámek Kunín, opis potvrzení o loajalitě Markéty Bauerové v době nesvobody ze dne 19. února 1949. Margaretha žila po válce v bytě na náměstí Svobody 18.

Margaretha Bauerová žádala o navrácení majetku u prezidenta Klementa Gottwalda. V únoru 1953 mu odeslala dopis, ve kterém prezidentovi vysvětlovala, že její majetek neměl být zkonfiskován. Konfiskací přišla rodina o šaty, šperky a cenné předměty z Číny, Indie, rodinný porcelán, který patřil Bauerům po generace: „*má dcera ukryla čínské a indické sbírky, které si můj muž přivezl z Číny a Indie. Veškeré věci převezli do Fondu národní obnovy [...]. Kde jsou naše předměty, sbírky a listinné doklady, bez nichž se naše děti nemohou obejít?*“³³⁸ V jednom ze seznamů uvádí i sbírku polodrahokamů – „měsíčních kamenů“, které souvisejí se zálibou jejího manžela v horoskopech a mystice.

Margaretha zmiňuje, jak pak řadu zabaveného majetku viděla v brněnských starožitnictvích. Na konci druhé světové války a v prvních poválečných měsících bylo zcela běžné, že z prostor zámků mizel mobiliář, který si lidé nechávali k doplnění vlastních domácností. Někteří z nich to považovali za způsob, jak něco zachránit, jiní využili příležitosti k obohacení. Předměty pak prodávali různým překupníkům pracujícím pro starožitníky nebo aukčním síním v Brně, Praze nebo v zahraničí.³³⁹

V dopise Margaretha dále popisuje, v jakých poměrech byla nucena po válce žít. Nejsou nijak odlišné od poměrů, ve kterých žili jiní příslušníci bývalých šlechtických rodů a velkostatkářů. Margaretha Bauerová neměla nárok na žádný starobní důchod a živila se pletením: „*V únoru 1945 jsem odešla do Českého Krumlova, kde jsem zůstala až do 20. 10. 1945. Vrátila jsem se do Brna, kde jsem však již nesměla do svého domu.*“³⁴⁰

Bojovala o navrácení pouze movitého majetku, protože po smrti jejího manžela se majitelem panství stal syn Hellmuth Viktor. Ovšem z toho důvodu, že po válce pobývala v Československu pouze ona, veškerá oznámení o národní správě a konfiskaci doručovaly úřady pouze jí.

O rodinný majetek bojovala až do prosince 1959, kdy se rozhodla, že Československo opustí. Odjela do Vídně, kde žila u syna. O rok později popsala jistému panu Drenowatzimu své pocity z patnáctiletého pobytu v Československu. Boj

³³⁸ Tamtéž, Dopis Margarethy Bauerové z 2. února 1953 adresovaný prezidentu republiky Klementu Gottwaldovi.

³³⁹ Uhlíková, Kristina (ed.) – Homolová Jelínková, Dita – Císařová, Jitka – Uhlík, Jan: *Šlechtická sídla ve stínu prezidentských dekretů*. Ústav dějin umění AV ČR ARTEFACTUM, Praha 2017, s. 46–47.

³⁴⁰ Zámek Kunín, dopis Markéty Bauerové z 2. února 1953 prezidentu Klementu Gottwaldovi; Laníková, Lucie: *LABORE AD HONOREM. Dr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřemyslník a myslitel*, s. 25–26.

o majetek nepřinesl žádného výsledku, ale způsobil ji pouze zlost a rozčarování. Navíc trpěla onemocněním jater, které přičítala těžkým podmínkám v poválečném Československu.³⁴¹

Po její smrti usilovaly o vrácení majetku její dcery Margaretha Ruth a Eva Marie a syn Hellmuth Viktor. V padesátých letech společně zažádali u rakouského ministerstva financí o vrácení majetku v Československu. Občané Rakouska, kteří vlastnili před rokem 1945 majetek na území ČSR a měli rakouské občanství k 27. dubnu 1945, si mohli touto cestou zažádat o vrácení nebo náhrady majetku v Československu.

V záznamech státní bezpečnosti, která v roce 1957 provedla během projednávání majetkových nároků lustraci Bauerů, se v případě Hellmutha Viktora, uvádí jeho dávná příslušnost ke šlechtickému stavu baron – velkostatkář. Dochovala se nám část prohlášení Hellmutha Viktora ze 13. září 1950, ve kterém odmítá důvody konfiskace na základě prezidentského dekretu č.12/1945. Bauer uvádí, že úřady přistoupily k zabavení majetku na základě toho, že vyvěsil prapor s hákovým křížem poté, co Němci přišli na území ČSR. Hellmuth Viktor odmítal, aby dle tohoto aktu byl považován za zrádce a kolaboranta: „*zdůrazňuji však ještě jednou, že jsem se ani po stránce subjektivní, ani po stránce objektivní nedopustil žádného jednání, které by mohlo být považováno za splnění skutkové podstaty zrádčovství či nepřátelství k ČSR ve smyslu zem. konf. dekretu*“.³⁴² Upozorňuje na to, že mu byl konfiskován i majetek, který mu dle zemědělského konfiskačního dekretu neměl být zabaven. Jednalo se o cihelnu a mlýn.

Ještě v říjnu 1978, kdy již muselo být jasné, že Bauerům žádné náhrady vyplaceny nebudou, vyhotovila Margaretha Ruth v jednom z dopisů soupis movitého majetku v Brně v ulici V Hlinkách 39/41. Zmínila v něm dokonce zajímavou skutečnost o brněnském zámečku, kdy salon a jídelna byly vybaveny mramorovým a dřevěným obložením, které zdarma navrhl známý architekt Adolf Loos.³⁴³

³⁴¹ Zámek Kunín, dopis Margarethy Bauerové z 1. května 1960 jistému panu Drenowatzi, kterému nabízela ke koupi obraz, který namaloval filozof Bô Yin Rá.

³⁴² Zámek Kunín, prohlášení Hellmutha Viktora ze 13. září 1950.

³⁴³ Zámek Kunín, dopis Margarethe Ruth na Finanzlandesdirection für Wien z 27. října 1978.

Situace na velkostatku Kunín a Suchdol nad Odrou po odchodu Bauerů

Po druhé světové válce zkonfiskoval stát velkostatek na základě prezidentského dekretu č.12/1945. Později byla z tohoto konfiskátu vyňata cihelna a 3. 9. 1947 znovu zkonfiskována podle dekretu č. 108/1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.

Velkostatek Kunín a Suchdol byl předán do rukou národních správců, docházelo zde ale k problémům ve vedení hospodářství a liknavému přístupu ze strany dosazených národních správců, což se stávalo poměrně běžným jevem i na jiných velkostatcích, které patřily Němcům. Mnoho objektů, které opustili lidé německé národnosti, nebo jim byly zkonfiskovány, národní správci řádně nezabezpečili proti rozkradení. Neobydlené objekty tak byly vydány napospas zlodějům. Dosazení správci navíc nebyli pečlivě vybíráni. Nejednalo se vždy o osoby s bezúhonným morálním kreditem, ani s čistým trestním rejstříkem. Novojičínsko patřilo na severní Moravě a Slezsku k okresům s nejvyšší mírou tzv. neproověřených národních správců, tedy těch, kteří byli následně lustrováni jako nevyhovující.³⁴⁴

Dne 4. července 1947 ustanovil Zemský národní výbor (ZNV) v Brně národní správu nad Bauerovým majetkem. Národním správcem jmenoval Antonína Nohála z Kralic na Hané. Správci na velkostatku Kunín a Suchdol se ovšem poměrně často střídali, jak nám dokládá finanční revizní správa z ledna 1948.³⁴⁵ V září 1945 byl národním správcem jmenován Jan Satorie, velitel 8. pěší divize v Hranicích. Prakticky však správu nad majetkem stále prováděl Antonín Nohál.

V listopadu 1945 ovšem ZNV jmenoval nad celým zkonfiskovaným majetkem Bauerů, včetně majetku v Brně, nového správce architekta Františka Navrátila. Vzhledem k rozsahu majetku ovšem došlo v červnu 1946 ke změně a správa byla rozdělena na dvě části: František Navrátil zůstal správcem majetku v Brně, na velkostatku v Suchdole pak působili hned tři správci, což se neukázalo jako šťastná volba. Od září 1945 spadl suchdolský velkostatek pod správu Jana Skopala, ředitele zemědělské školy ve Vsetíně. V listopadu 1946 pak správu nad zemědělskými konfiskáty přebralo Slezské horské pastevní družstvo v Opavě, pod jehož správu později přešel i zámek s parkem.

³⁴⁴ Kojetinská, Zuzana: *Kunín v letech 1918–1948. Národnostní proměny obyvatelstva v obci Kunín*, s. 38. Na likvidaci a mizení statků se nepodílely jen fyzické osoby, ale také místní, stranické a státní orgány.

³⁴⁵ ABS, fond 551, sign. 551-12-6, s. 18.

Do přímé správy Národního pozemkového fondu spadal mlýn s elektrárnou v Suchdole a zámecká budova s parkem v Kuníně. Není bez zajímavosti, že elektrárna sloužila jako zdroj energie i pro velkostatek v Kuníně, včetně cihelny.

Cílem revizní finanční zprávy bylo zjistit stav hospodaření na velkostatku Suchdol a Kunín. Dozvíme se z ní ovšem i další cenné informace o stavu velkostatku v poválečném období. Dle správy došlo k napáchání škod v řízení hospodářství, sklizně a očividně i jistému obohacení některých jmenovaných správců. Po válce nezprovoznili pekárnu, která byla součástí mlýna. Jisté ztráty přinesl i pobyt Rudé armády v hospodářských budovách v roce 1945, protože vojáci přirozeně využívali zásob na velkostatku a jejich přítomnost dle slov správce Nohála komplikovala průběh sklizně, na kterou bylo povoláno 30 sezónních dělníků ze Slovenska. Pobyt vojenských posádek v zámcích nebyl ničím neobvyklým. Po svém odchodu nechávaly v řadě případů budovy i inventář ve zbídačeném stavu.³⁴⁶

K velkostatku patřil také lihovar, který před válkou zpracovával pouze vlastní produkty. Provoz lihovaru obnovilo v roce 1946 až pastevní družstvo. V meziválečném období byl tedy velkostatek zcela soběstačný a výdělečně činný, což nelze tvrdit o období poválečném, kdy se dostal do finančních problémů, což revizní komise přičítala na vrub národním správcům, kteří dle zprávy nejednali s péčí řádného hospodáře. Velkostatek vedli povrchně a nedbale.³⁴⁷

³⁴⁶ Uhlíková, Kristina (ed.) – Homolová Jelínková, Dita – Císařová, Jitka – Uhlík, Jan: *Šlechtická sídla ve stínu prezidentských dekretů*, s. 46.

³⁴⁷ ABS, fond 551, sign. 551-12-6, s. 37.

Závěr

Geopolitické změny v první polovině 20. století silně ovlivnily šlechtu jako společenskou a sociální skupinu. Na stránkách této práce jsem se snažila zachytit historii podnikatelsko-šlechtické rodiny Bauerů se zaměřením na čtyři výrazné osobnosti rodu, a to JUDr. Viktora Bauera-Rohrfelden, jeho bratry Moritze Chlumeckého-Bauera, Petra Pavla Bauera-Rohrfelden a syna prvního jmenovaného, Hellmutha Viktora Bauera.

Představitelé tohoto rodu se museli různými způsoby vyrovnat s podmínkami, které vzešly z nového uspořádání Evropy po pádu Rakousko-Uherska. Prestiž, kterou nabyli v období monarchie, začala vlivem hospodářských, politických a sociálních změn postupně upadat. Vznikem samostatného Československa, na jehož území se nacházel většinový majetek rodiny a také její podnikatelské zájmy, začal postupný, ale neodvratný odchod rodiny z Moravy.

Tato práce si kladla za cíl zjistit, co vše vedlo k postupné změně názírání na nový stát a jaké to mělo důsledky pro celou rodinu. Pokud budeme hodnotit politickou orientaci rodiny, tak v monarchii jasně podporovala panovnický dvůr. Moritz von Bauer, první nositel šlechtického titulu, zasedal v Moravském zemském sněmu. Poté jeho místo převzal syn Viktor von Bauer. Pro monarchii se angažovali také jeho tři synové – Viktor, Moritz a Petr. Nejstarší Viktor působil jako poradce na ministerstvu průmyslu a obchodu, všichni pak byli příslušníky rakouské armády. Po vzniku Československa se jejich politická orientace spíše klonila k liberalismu. Podrobněji jsem politické názory mohla prozkoumat především u JUDr. Viktora Bauera-Rohrfelden, ale z drobných indicií a jednání jeho bratrů soudím, že se politicky příliš nerozházeli.

JUDr. Viktor Bauer se dokonce stavěl kladně ke vzniku Československa. Označoval se za německy hovořícího Moravana s vlastní Československem i Rakouskem. Však také s celou rodinou žil na zámku v Brně, léto trávil v zámku Kunín na severní Moravě. Po vzniku nového státu se stal československým občanem. Československo ovšem hned po svém vzniku provedlo několik zásadních kroků, které se dotkly především šlechty a velkostatkářů.

Zrušením šlechtických titulů a zavedením pozemkové reformy došlo k velkému zásahu do sociální a majetkové podstaty bytí těchto dvou skupin obyvatelstva. Bauerové nebyli výjimkou. V žádném z ego-dokumentů, které jsem prostudovala,

nikdo z rodiny netruchlil nad ztrátou šlechtického titulu. Vzhledem k tomu, že pád monarchie spíš uvítali, předpokládám, že ztrátu šlechtického titulu nevnímali tak bolestně, jako tradiční šlechta. Tím, že se postavení Bauerů odvíjelo nejen od šlechtického titulu, ale především od jejich podnikatelských aktivit, tak o to citlivěji vnímali ztrátu majetku během pozemkové reformy, během níž přišli o cukrovar v Židlochovicích. K jejich smůle stál cukrovar na pozemcích habsbursko-lotrinského rodu a úřady ho tedy zabraly bez náhrady. Tento krok předpověděl konec Bauerů jako významných cukrovarníků.

Část pozemků ztratila rodina také v okolí brněnského zámku na ulici V Hlinkách, kde mělo vzniknout výstaviště. Změny takového rozsahu přiměly Bauera, aby v roce 1929 přijal s rodinou rakouské občanství. Pozemkovou reformu považoval za diskriminační. Jeho politické postoje se ovšem nezměnily, což se projevilo zejména ve třicátých letech, kdy v několika svých příspěvcích, které jsem v této práci rozebrala, jasně odmítl nacismus, a to i přesto, že byl nejspíš obdivovatelem italského fašismu. Ostatně takový postoj byl blízký mnoha příslušníkům rakouské šlechty. Na Bauerovy politické postoje měla jistě dopad východní filozofie, členství v bratrstvu EBDAR a s tím spojená náklonost k myšlenkám švýcarského myslitele Bô Yin Râ. Kombinace těchto vlivů z něj učinila člověka nadnárodního, tedy evropského, jak se ostatně sám označil v době, kdy psal své životní dílo *Zentraleuropa. Ein lebendiger Organismus*.

Jak jsem již zmínila výše, jeho bratři se v liberálních postojích a později i v přístupu k nacismu nijak neodlišovali. Zajisté tomu napomohlo i prostředí, v němž se pohybovali. Kontakty Moritze Chlumeckého-Bauera s osobnostmi z kulturního světa, které by těžko podlehly nacistické ideologii. Jmenujme alespoň spisovatele Karla Krause, malíře Oskara Kokoschku nebo představitelku šlechty baronku Sidonii Nádhernou z Borutína. Poslední jmenovaná mu pomohla naplánovat útěk z Rakouska, které rodina opustila na podzim 1938. Na velkostatek Spálov byla uvalena vnucená správa. Po druhé světové válce nebyl rodině majetek v Československu, i přes jejich snahu, vrácen.

Nejmladší z bratrů Petr Pavel byl ve třicátých letech v poněkud složitější situaci. Ve vzdálené Kolumbii, kde trvale žil a podnikal, bojoval s neustálým podezřením ze strany Kolumbijců a amerických investorů, že vystupuje jako agent nacistického Německa.

Na základě úředních dokumentů z kanceláře státního tajemníka říšského protektora a poválečného odboru politického zpravodajství lze postoj Hellmutha

Viktora, syna JUDr. Viktora Bauera, hodnotit taktéž jako liberální. Během nacistické okupace se výrazně nezapojoval do politického dění, i když svědci hovoří o večírcích v brněnském záměčku, kterých se účastnili důstojníci wehrmachtu, jehož byl také příslušníkem. Určitý podíl na spolupráci s nacistickým režimem nebo přežití v něm bez sebevětší úhony nelze popřít, protože sestry Margaretha Ruth, Eva Maria a matka Margaretha byly členkami Národněsocialistického svazu žen. Hellmuth Viktor a jeho matka Margaretha se snažili o získání části majetku, který ztratili během pozemkové reformy. V dokumentech není stopy po radikální rétorice proti Čechům. Spíš zde nalezneme jakýsi povzdech nad tím, že příkoří, které bylo na jejich majetku spácháno od Čechoslováků, nahradila nová nespravedlnost ze strany nacistů.

Rodina se pravděpodobně přizpůsobila novým politickým tlakům, aby nevyčnívala a během nacistické okupace se spíše zařadila do šedého proudu nicnedělání, což charakterizuje život nejen v nacistickém totalitním režimu. Po druhé světové válce na sebe následky nenechaly dlouho čekat. Majetek Hellmutha Viktora Bauera byl zkonfiskován na základě prezidentských dekretů.

Zatím nic nenasvědčovalo tomu, že se pomalu, ale jistě blíží další ohrožení v podobě komunistického totalitního režimu. Nové hospodářské změny připravovaly postupné kroky k likvidaci vlastníků půdy a zrušení velkostatků v soukromých rukou bez rozdílu národnosti.

Pokud zhodnotím situaci rodů Bauer-Rohrfelden a Chlumecký-Bauer po druhé světové válce, tak zde vidím jeden společný rys, a to posuzování dle kolektivní viny tolik typické pro poválečné období. Ať už se pohybujeme v hranicích obnoveného Československa nebo vzdálené Kolumbie, lze usoudit, že německá národnost ztížila či zcela znemožnila získat zpět zabavený majetek. V tomto případě hovořím především o Margarethě Bauerové a potomcích Moritze Chlumeckého-Bauera. Kolumbijci a Američané se s Petrem Bauerem „vypořádali“ ještě během války.

Podnikatelská a šlechtická rodina Bauerů a Chlumeckých-Bauerů je dnes takřka zapomenuta. Jejich životní příběhy nám ukazují, jak politické změny 20. století překračující evropský prostor zasáhly do života několika jedinců tak citelně, že je připravily o jisté společenské postavení, majetek a domov. Pád monarchie, vznik Československa, pozemková reforma, vzestup nacismu, poválečné období a plíživý nástup komunismu, všechny tyto události přivodily ztrátu jistot budovaných a udržovaných několika generacemi rodiny.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

a) archivní

- Archiv bezpečnostních složek Praha (ABS), fond 551 Majetkové nároky rakouských občanů – akce R; fond 2M Odbor politického zpravodajství MV
- Archiv města Brna, fond R20 EBDAR – zednářský spolek v Brně 1932–1937.
- Moravský zemský archiv Brno (MZA), fond G 328 Rodinný archiv Bauerů (1842-1945).
- Národní archiv Praha, fond Státní tajemník říšského protektora v Čechách a na Moravě 109-4/329.
- Österreichisches Staatsarchiv. Allgemeines Verwaltungsarchiv (AVA) Wien, Adelsakt, Prädikatsverleihung. Kriegsarchiv. Qualifikationsliste.
- Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond rodinný archiv Des Fours Walderodů, Hrubý Rohozec.
- Státní oblastní archiv Praha, fond Velkostatek Vrchotovy Janovice.
- Zemský archiv Opava, fond Velkostatek Spálov; fond Velkostatek Lešná; fond Moravskoslezský Zemský národní výbor expozitura
- Zámek Kunín, nezpracovaný fond JUDr. Viktora rytíře von Bauer-Rohrfelden
- osobní poznámky, fotografie, korespondence
- Deník JUDr. Viktora Bauera-Rohrfelden MB 132/2007/1-66.

b) tištěné

- Bauer, Viktor: *Co jsem prožil u nás od převratu*. Brno 1929.
- Bauer, Viktor: *Zentraleuropa. Ein lebendiger Organismus*. Kunewald 1936.
- Bauer, Viktor: *Österreichische Exportpolitik. Vortrag gehalten im Mährischen Gewerbeverein*, Wien 1906.
- Bauer, Viktor: *Das Werden Europas*. In: *Die Säule. Zeitschrift für geistige Lebensgestaltung*. XII. Jahrg. 1931, Heft 2, s. 33–76.

- Bauer, Viktor: *Sinn und Aufgaben der chinesischo-österreichischen Kulturvereinigung*. Baden bei Wien 1937.
- Bô Yin Râ: *Kniha o onom světě*. Praha 1996.
- Bô Yin Râ: *Kniha o Člověku*. Praha 1996.
- Bô Yin Râ: *Kniha o Živém Bohu*. Praha 1996.
- Compass: Kalender und Jahrbuch für Handel, Industrie und Verkehr, Capital- und Grundbesitz. II. Band 1914, 1915.
- Compass. Tschechoslovakei, Jugoslaven. II. Band 1922.
- Nešpor, Václav: *Nástin dějin a práce Národní Jednoty východomoravské 1885–1935*. Olomouc 1935.
- Pekař, Josef: *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha 1923.
- Pfäfflin, Friedrich: *Karl Kraus. Briefe an Sidonie Nádherný von Borutín 1913–1936*. Band 1, 2. Wallstein Verlag, Göttingen 2005.
- Voženílek, Jan: *Pozemková reforma v Československé republice*. Praha 1924.

Literatura

- Bachleitner, Norbert – Eybl, M. Franz – Fischer, Ernst: *Geschichte des Buchhandels in Österreich*. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2000.
- Barteček, Ivo: *Češi a Slováci v Latinské Americe*. Verbum, Olomouc 2008.
- Brandes, Walter: *Die Geschichte der deutsch-kolumbianischen Luftfahrtgesellschaft SCADTA und ihre Luftpost*. Bremen 2000.
- *Brněnský architektonický manuál. Průvodce architekturou 1918–1945*. Dům umění města Brna 2012.
- Coudenhove-Kalergi, Richard: *Češi a Němci. Německá otázka v Československu*. In: Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku 21/1991.
- Čapka, František – Slezák, Lubomír: *Cukrovarnictví a agrární strana do roku 1938 (se zřetelem na Moravu a Slezsko)*. Masarykova Univerzita Brno 2011.
- *Česko. Rakousko. Rozdělení. Odloučení. Spojení*. Sborník a katalog Dolnorakouské zemské výstavy. Jihlava 2009, s. 328–331.

- Číp, Jan: *Rytíř ducha: JUDr. Viktor rytíř von Bauer*. In: Poodří, č. 1, 2001.
- Dufek, Pavel: *Restituce šlechtických velkostatků v Čechách po druhé světové válce*. Ed.: Hazdra, Zdeněk – Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století. Ústav pro studium totalitních režimů*, Praha 2011, s. 323–337.
- Fasora, Lukáš: *Brněnští velkopodnikatelé 1850–1900. K sociálnímu postavení a veřejnému působení „elity majetku“*. In: Macháčová, Jana – Matějček, Jiří – Soukupová, Blanka (Ed.): *Studie k sociálním dějinám 11. Univerzita Karlova v Praze, Slezské zemské muzeum v Opavě, Praha, Opava 2004*, s. 51–62.
- Fasora, Lukáš: *Možnosti a limity aristokratizace veřejného vystupování brněnských podnikatelů 1851–1914*. In: Brňovják, Jiří – Zářický, Aleš: *Šlechtic podnikatelem. Podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v Českých zemích v 18. – 19. století. Nobilitas in historia moderna. Ostravská univerzita v Ostravě*, 2008, s. 206–218.
- Funk, Vít: *Dějiny židlochovického cukrovaru*. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita v Brně, Brno 2017, s. 8–38.
- Glassheim, Eagle: *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v I. pol. 20. století*. Garamond, Praha 2012.
- Hazdra, Zdeněk: *Šlechta ve službách Masarykovy republiky. Mezi demokracií a totalitními režimy*. NLN, Praha 2014.
- Homolová Jelínková, Dita: *Šlechta v proměnách. Osudy aristokracie v Československu v letech 1918–1948*. NLN, Praha 2017.
- Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta na křižovatce. Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo-Mannsfeldové v I. polovině 20. století*. Pankrác, Praha 2017.
- Hořejš, Miloš: *Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích*. Ed.: Hazdra, Zdeněk – Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století. Ústav pro studium totalitních režimů*, Praha 2011, s. 177–199.
- Jelínková, Dita: *Osudy aristokracie v protektorátu. Perzekuce české šlechty se zřetelem k chlumecké větvi rodu Kinských*. In: *Paměť a dějiny 2014/02*, s. 13–24.

- Jelínková, Dita: „*Když ta širá, různorodá vlast přestala existovat...*“ aneb *Osudy rodiny Clary-Aldringen po rozpadu Rakouska-Uherska a její hledání nové cesty v postimperiálním světě*. In: *Theatrum historiae* 6, Univerzita Pardubice, Pardubice 2010, s. 125–162.
- Jeřábek, Martin: *Konec demokracie v Rakousku 1932–1938. Politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie*. Dokořán, Praha 2004.
- Jeřábek, Miroslav: *Za silnou střední Evropu. Středoevropské hnutí mezi Budapeští, Vídní a Brnem v letech 1925–1939*. Dokořán, Brno 2008, s. 84–91, 212.
- Kaucká, Kristýna: *První československá pozemková reforma před Společností národů. Majetkoprávní spory s říšskoněmeckými a maďarskými velkostatkáři*. In: *Moderní dějiny* 23/2015, č. 1, s. 127–154.
- Kautman, František: *O literatuře a jejich tvůrcích (Studie, úvahy a stati z let 1977–1989)*. Torst, Praha 1999, s. 262–270.
- Knápková, Petra: *České versus německé ochranné spolky*. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Philosophica Moravica* 1, *Studia Moravica* 1/2004, s. 299–305.
- Kojetinská, Zuzana: *Kunín v letech 1918–1948. Národnostní poměry obyvatelstva v obci Kunín*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2006.
- Kořínková, Jana: *Adolf Loos a konfiskované vzpomínky rodiny Viktora rytíře von Bauer-Rohrfelden*. Vysoké učení technické, Brno 2018.
- Krejčík, Tomáš: *Kultivace a dekultivace nové šlechty na Moravě – stav poznání a možnosti dalšího zkoumání*. In: Macháčová, Jana – Matějček, Jiří – Soukupová, Blanka (Ed.): *Studie k sociálním dějinám 11*. Univerzita Karlova v Praze, Slezské zemské muzeum v Opavě, Praha, Opava 2004, s. 32–50.
- Kuklík, Jan: *Znárodněné Československo. Od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Auditorium, Praha 2010.
- Laníková, Lucie: *LABORE AD HONOREM. Dr. Viktor rytíř von Bauer-Rohrfelden: velkopřemyslník a myslitel*. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2008.

- Laníková, Lucie: *Rakousko-uherská šlechta a její obchodní kontakty v Číně. Čína v díle podnikatele rytíře Viktora Bauera*. In: Ekonomické znalosti pro tržní praxi. Sborník příspěvků. Societas Scientiarum Olomouensis II., Olomouc 2010, s. 194–199.
- Laníková, Lucie: *Neobvyklé záliby jednoho šlechtice. Rytíř Viktor Bauer-Rohrfelden a jeho vztah k mystice*. In: Dějiny a současnost 12/2012, s. 34–36.
- Laníková, Lucie: *Rytíři Bauerové a rytíř Chlumecký-Bauer proti nacionálnímu socialismu*. In: Ed.: Hazdra, Zdeněk – Horčíčka, Václav – Županič, Jan: Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2011, s. 201–208.
- Mašek, Petr: *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 2. rozšířené vydání, Praha 1999, s. 62–65.
- Pátal, Luboš: *Česká šlechta ve II. polovině 19. století. Šlechtický velkostatek v Čechách na přelomu věků: Analýza ekonomických poměrů tří aristokratických rodů*. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2013.
- Peichlová, Adéla: *Konfiskační a vyvlastňovací prvek pozemkové reformy v době první republiky*. In: Kuklík, Jan a kol.: Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století. Auditorium, Praha 2011.
- Peichlová, Adéla: *Pozemková reforma v době první republiky*. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta 2011.
- Petráš, René: *Menšiny v meziválečném Československu. Právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana*. Karolinum, Praha 2009.
- Pouzar, Vladimír a kol.: *Almanach českých šlechtických rodů 1999*. Martin 1999, s. 116–118.
- Rákosník, Jakub: *Vyvlastnění a konfiskace v období tzv. první až třetí republiky*. In: Horčíčka, Václav – Županič, Jan: Šlechta na křižovatce. Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo-Mannsfeldové v 1. polovině 20. století. Pankrác, Praha 2017, s. 45–55.
- Schoonover, Thomas: *Germany in Central America: Competitive Imperialism 1821–1929*. The University of Alabama Press 2013.

- Skřivan, Aleš st. – Skřivan, Aleš ml. – Novotný, Lukáš – Kočvar, Jan – Kodet, Roman: *Hra o Říši středu. Politické a hospodářské zájmy Velké Británie a Německa v Číně 1894–1914*. Pankrác, Plzeň 2017.
- Skřivan, Aleš ml.: *Československý vývoz do Číny 1918–1992*. Skriptorium, Praha 2009.
- Slabáková, Radmila: *Příklad Alfonse hraběte Mensdorff-Pouilly*. Ed.: Fasora, Lukáš – Hanuš, Jiří – Malíř, Jiří: *Člověk na Moravě 19. století*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2008 (2. vydání), s. 341–359.
- Szadkowska, Maria – Duzer Van, Leslie – Černoušková, Dagmar: *Adolf Loos – dílo v českých zemích*. Kant, Praha 2009.
- Smola, Franz: „*Da erkenne ich ihn nur auf Grund der Manschettenknöpfe wieder*“ *Das Portrait Dr. Viktor Ritter von Bauer von Egon Schiele – Wiederentdeckung einer Biographie*. In: *Belvedere. Zeitschrift für bildende Kunst*, Nr. 2, 2001, s. 18–35.
- Smola, Franz: *Vom „Menschenbewusstsein“ zum neuen Menschenbild. Egon Schiele und der Anthropogeograph Erwin Hanslik*. In: *Die ästhetische Gnosis der Moderne*. Wien 2008.
- Smutný, Bohumír: *Brněnští vlnářští podnikatelé a jejich podíl na rozvoji moravského cukrovarnictví (Offermann, Skene, Schoeller, Skutezsky a další)*. In: *Cukrovarnictví, cukrovary a cukrovarníci. Fenomén českého hospodářství v 19. a 20. století*. *Prameny a studie 47*. Národní zemědělské muzeum Praha, Národní technické muzeum Praha 2011, s. 260–268.
- Svátek, František: *Politické a sociální elity*. Praha 2003.
- Švaříčková-Slabáková, Radmila: *Šlechtic – velkostatkář. Příklad Alfonse Vladimíra Mensdorff-Pouilly*. Ed.: Fasora, Lukáš – Hanuš, Jiří – Malíř, Jiří: *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2006, 13–27.
- Švaříčková Slabáková, Radmila: *Mýtus šlechty u nás a v nás*. NLN, Praha 2012.
- Švaříčková Slabáková, Radmila: *Šlechta v Čechách a na Moravě ve druhé polovině 20. století – její obraz, její hodnoty a její paměť*. In: *Šlechta v proměnách věků*. *Edice Země a kultura ve střední Evropě sv. 17*. Matice moravská, Brno 2011, s. 253–271.

- Uher, David: *Čínské bušidó*. In: *Dálný východ*, VII/1. Univerzita Palackého v Olomouci 2017, s. 61–83.
- Uhlíková, Kristina – Homolová Jelínková, Dita – Císařová, Jitka – Uhlík, Jan: *Šlechtická sídla ve stínu prezidentských dekretů*. Ústav dějin umění AV ČR ARTEFACTUM, Praha 2017.
- Volf, Zdeněk: *Vývoj institutu státního občanství v československých ústavních dějinách*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2009.
- Votýpka, Vladimír: *Návraty české šlechty*. Paseka, Praha 2002.
- Zářický, Aleš: *Velkopodnikatel – Příklad Heinricha hraběte Larisch-Mönnich, Josefa Zwierziny a Wilhelma Gutmanna*. Ed.: Fasora, Lukáš – Hanuš, Jiří – Malíř, Jiří: *Člověk na Moravě 19. století*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2008 (2. vydání), s. 28–46.
- Zářický, Aleš: *Velkopodnikatel – Příklad Johanna Larisch-Mönnich a dalších*. Ed.: Fasora, Lukáš – Hanuš, Jiří – Malíř, Jiří: *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2006, s. 46–55.
- Zezulčík, Jaroslav: *Cesta do hlubin pralesa*. Kunín 2018.
- Županič, Jan: *Mezi dvěma ohni. Colloredo-Mansfeldové ve čtyřicátých letech 20. století*. Ed.: Hazdra, Zdeněk – Horčíčka, Václav – Županič, Jan: *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2011, s. 229–250.
- Županič, Jan: *Nová šlechta Rakouského císařství*. Agentura Pankrác, Praha 2006.
- Županič, Jan: *Rakouská šlechta na prahu moderní doby*. In: *Šlechta v proměnách věků*. Edice Země a kultura ve střední Evropě sv. 17. Matice moravská, Brno 2011, s. 194–207.

Internetové zdroje

- Leutner, Mechthild: *Deutschland und China 1937–1949: Politik, Militär, Wirtschaft, Kultur*. Berlin 1998. Dostupné zde:
http://books.google.cz/books?id=5IrQcF53bIC&pg=PA522&lpg=PA522&dq=%C3%9Cberseebank&source=bl&ots=2oaEkYZOPU&sig=8Uizgax2BIWjpJ4ZGrJbwhmMmEk&hl=cs&ei=2yZ4TJ7MDIeTswbpt_WyDQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=8&ved=0CDcQ6AEwBzgU#v=onepage&q=%C3%9Cberseebank&f=false (citováno k 27. 8. 2010).
- Rakouské velvyslanectví v Havaně. Dostupné zde:
<https://www.bmeia.gv.at/oeb-havanna/bilaterales/> (citováno k 9. 5. 2017).
- Internetová encyklopedie dějin Brna. Dostupné zde:
http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=12049 (citováno k 10. 5. 2017).
- Österreichische Verlagsgeschichte. Dostupné zde:
http://www.verlagsgeschichte.murrayhall.com/index.php?option=com_content&view=article&id=107&Itemid=118#Heading3 (citováno k 31. 5. 2017).
- Historisches Wertpapierhaus AG. Dostupné zde:
http://www.hwph.de/acciones-antiguas/losnr-auktnr-pa6-637_es.html (citováno k 28. 10. 2017).
- Nová šlechta v českých zemích a podunajské monarchii. Dostupné zde:
<http://www.novanobilitas.eu/rod/chlumecky-bauer> (citováno k 3. 6. 2017).
- Some notes of the musical association of Karl Kraus and Franz Mittler. Dostupné zde:
https://www.jstor.org/stable/24646668?seq=1#page_scan_tab_contents (citováno k 30. 5. 2019).

Summary

The rigorous thesis discusses the topic of „German nobility in Czechoslovakia“, with the main focus on two noble families, Bauer-Rohfelden and Chlumecký-Bauer. The family story of sugar-refinery industrialists was also the topic of my master thesis, but in this case I was focused only on the sophisticated personality of Dr. Victor Bauer-Rohrfelden. Based on my following deeper research of this topic, I have decided that it is necessary to point out also other members of the Bauer family. Their life stories are no less interesting than the Victor Bauer's one. Knights Bauer-Rohrfelden and Chlumecký-Bauer, were both heavily affected by difficult moments of the twentieth century history, but they faced Nazism and Communism regimes different ways.

This thesis not only describes the life of Dr. Victor Bauer-Rohrfelden from a new point of view, but also provides a more compact view of the Bauer family, focusing also on its other members. These are mainly his two brothers Peter Bauer-Rohrfelden and Moritz Chlumecky-Bauer and his son Hellmuth Victor, who become heir and owner of the family properties in Brno and manor estate in Kunin and Suchdol nad Odrou during and after Second World War.

Czechoslovakia in the interwar period implemented many changes, which were oriented to nobility and their estates. In November 1918 noble titles were outlawed. Land reform, which started in 1919, affected mostly noble estates. This marked, the beginning of liquidation of nobility as a social and political group in Czechoslovakia. All these changes naturally affected also Dr. Victor Bauer and his brothers, who lost a large part of their property in Czechoslovakia, mainly sugar factory and refinery in South Moravia – Židlochovice and Hrušovany u Brna, but also lots of land in Brno, which was used for the new governmental project – *Brno exhibition grounds*.

Although there was no significant contribution for the monarchy and Dr. Victor Bauer's opinions were liberal, the new state perceived him as a large landowner with the stigma of German roots.

Bauer family belonged to the new nobility, who received its noble titles in the nineteenth century for its merits in the area of charity and business. Nevertheless their long time strategy for sustaining the rest of the estate

in Czechoslovakia and later in the Protectorate of Bohemia and Moravia did not differ from the strategy of traditional nobility. They used informal meetings as an opportunity to influence important politicians, and Nazis in order to protect their property, however they lost the rest of their estates in Czechoslovakia on the basis of the Beneš Decrees.

Moritz Chlumecký-Bauer, Victor Bauer-Rohrfelden's brother, was in touch with the Vienna artist community in the first half of the twentieth century. His wife Margaretha was close friend to Baroness Sidonie Nadherná from Borutin. Moritz was the president of the publishing house Literaria A.G. in Vienna, which published also the works of Karl Kraus.

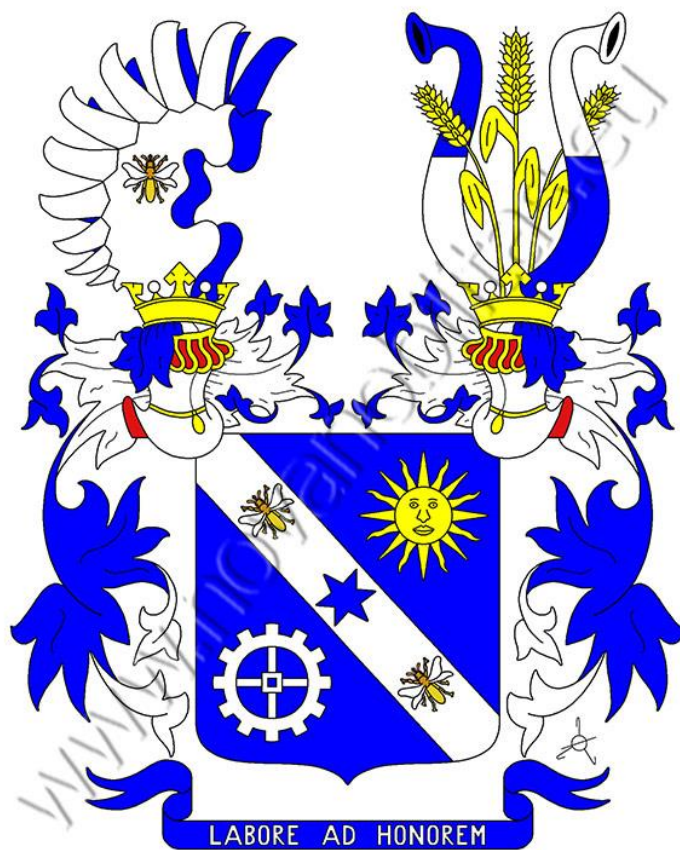
Chlumecký-Bauer family lived in Vienna and they had their manor estate in Spalov in North Moravia. Moritz Chlumecký-Bauer fled the Austria with his family to the Great Britain. He and his two sons fought in Austrian army. After Second World War, they claimed the Spalov estate in Czechoslovakia, but as German nationality, they did not have any chance to gain Spalov back. First, Spalov was taken from them on the basis of the Beneš Decrees and although this was later proved as unjustified, in July 1947 when the Revision of the First Czechoslovak Land Reform took place and enabled the state to seize large privately owned properties, the family lost the last chance how to get Spalov back.

The youngest brother Petr Pavel Bauer-Rohrfelden was from the central European point of view of the smallest importance. He was interested in South America and therefore moved to Columbia. He held a position of the director of SCADTA the Columbian-German air transport company. The company, which is called "Mother of Columbian airlines", contributed to mapping of Columbian borders and laid the ground for Columbian Air Force. Petr Bauer-Rohrfelden left the significant mark in Columbian history. When Adolf Hitler took over power in Germany, Nazis tried to attempt the control over his company. Petr Bauer-Rohrfelden prevented this by selling the company to Pan American Airways.

Sugar refinery industrialists and nobility families of Bauer-Rohrfelden and Chlumecký-Bauer are almost forgotten, but the story of their family shows us, how the political changes in the twentieth century considerably affected their lives. They lost the high social status, property and home. Austrian-Hungary collapse, the foundation of Czechoslovakia, land reform, rise of Nazism and smooth seizure

of power by Communists – all these events acted as a trigger for losing the certainties, which were build and maintained for generations.

Obrazové přílohy

1. Erb rytíře Bauera-Rohrfelden
(zdroj: <http://www.novanobilitas.eu/rod/bauer-1870-bauer-z-rohrfelden>)

2. Erb rytíře Chlumeckého-Bauera
(zdroj: <http://www.novanobilitas.eu/rod/chlumecky-bauer>)

3. Bratři Moritz Chlumecký-Bauer, Petr Pavel Bauer-Rohrfelden a Viktor Bauer-Rohrfelden v uniformách rakousko-uherské armády (zleva).
(zdroj: Fotografie ze sbírek zámku Kunín)

4. Rytíř Viktor Moritz Peter Maria Bauer-Rohrfelden.
(zdroj: Fotografie ze sbírek zámku Kunín)

5. Viktor Bauer a rodinou. Zleva dcery Eva Maria, Margaretha Ruth, synové Hellmuth Viktor, Heinz Günter a manželka Margaretha.
(zdroj: Fotografie ze sbírek zámku Kunín)

6. Margaretha Bauer, manželka rytíře Viktora Bauera s dětmi,
zleva dcery Margaretha Ruth, Eva Maria a syn Hellmuth Viktor.
(zdroj: Fotografie ze sbírek zámku Kunín)

7. Margaretha Bauer s dětmi.
(zdroj: Fotografie ze sbírek zámku Kunín)

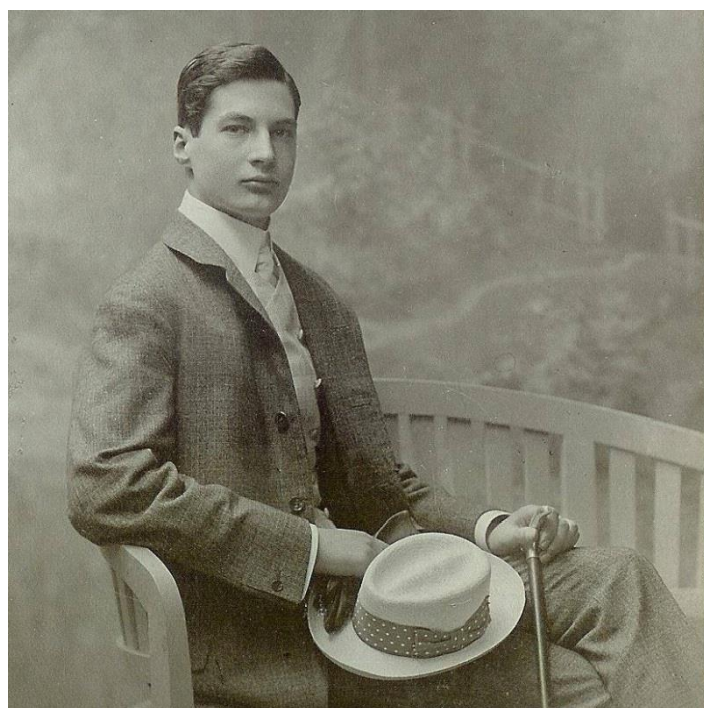

8. Rytíř Viktor Bauer s dcerami a synem Hellmuthem Viktorem na cvičebním nářadí v zahradě zámku v Brně.

(zdroj: Fotografie ze sbírek zámku Kunín)

9. Viktor Bauer s dcerami Margarethou Ruth a Evou Marií v oděvech přivezených z Číny.
(zdroj: Fotografie ze sbírek zámku Kunín)

10. Rytíř Moritz Chlumecký-Bauer (zdroj: Fotografie ze sbírek zámku Kunín)

Rodokmen rytířů Bauer-Rohrfelden a Chlumecký-Bauer³⁴⁸

Moritz ryt. von Bauer *5. 10. 1812 Rosice u Brna, † 13. 4. 1895 Brno

∞9. 6. 1846, Mathilde Rittler *31. 12. 1823 Rosice u Brna, † 22. 4. 1871 Brno (dcera Ferdinanda R. a Kathariny Axmann)

Viktor *16. 4. 1847 Brno, †1. 10. 1911 Semmering, velkostatky Spálov, Kunín

∞9. 6. 1875 Brno, Marie (Marietta) von Chlumecký *15. 9. 1856 Brno, †1. 7. 1911 Brno (dcera Petra ryt. von Ch. a Caroline Fenz, ovd. Lettmayer)

Victor Moritz Peter Maria, Dr. jur., *2. 4. 1876 Brno, †3. 8. 1939 Kunín, statek Kunín

∞11. 12. 1912 London, Margaretha Druschba *7. 10. 1886 Wien,

³⁴⁸ Rodokmen rytířů Bauer-Rohrfelden a Chlumecký-Bauer poskytl PhDr. Jaroslav Zezulčík.

†1. 6. 1963 Wien (dcera Alexandra D. a Philomeny Vavruška)

1. Heinz Günther (Heini), Dr. phil.

*16. 5. 1908 Strassburg, †23. 3. 1935 Nový Jičín

2. Hellmuth Viktor (Helli)

*14. 3. 1913 Dresden, †1989 Deutsch-Altenburg

3. Margaretha Ruth (Pipsi)

*14. 7. 1916 Dresden, †2005 Salzburg

∞19.., Kurt Riedel *..

*Ronald Peter Riedel, JUDr., *27. 6. 1949 Vöckalabrucklö*

∞18. 10. 1981, Ulrine Ziegler

a. *Christopher Felix Riedel* 8. 9. 1983 Salzburg

b. *Oliver Riedel* 31. 10. 1990 Salzburg

4. *Eva Maria (Pully)* * 8. 2. 1919 Brno, †14. 1. 1974 Wien

∞19.., *Walter Ender* *23. 5. 1910, †5. 7. 1983

Verena Ender *2. 12. 1959, JUDr.

Linie Moritze Chlumeckého-Bauera

Moritz Viktor Julius Peter ryt. von ChlumeckýBauer, Dr. phil., *11. 10. 1882 Brno, †27. 11. 1945 Fitsroy

(Austrálie), velkostatek Spálov

∞9. 10. 1912 Wien, Margaretha Karolina Barbara von Remiz *14. 5. 1886 Přelouč, †11. 12. 1974

New York City (dcera Alfreda šl. von Remiz a Caroline Kindervater)

A. Anton Johann Peter *12. 10. 1913 Kunín, †28. 10. 2002 Toronto

∞1. 8. 1979 Toronto, Birthe Caroline Bartels Sondergaard *16. 3. 1927 (dcera Jense Grama

S. a Valborgy Bartels)

B. Nikolaus Karl Heinrich *8. 5. 1919 Wien †27. 9. 2008 Cumberland, Canada

∞2. 10. 1954 Ottawa, Marie Yolande Georgette Hurtubise *2. 4. 1927 Hull (Quebec, Canada)

(dcera Arthura Josepha H. a Marie Louise Dauray)

a. Louise Ann *24. 8. 1955 Sudbury (Ontario, Canada)

∞3. 9. 1988, Robert Ewans Carawan *14. 7. 1951

Benjamin Marcus Carawan *1. 3. 1989

b. Peter Nicholas Anthony *6. 9. 1958 Sudbury

∞29. 4. 1989, Carrie Lynne Marie Lumbra *14. 10. 1962 (dcera Lynna L. a Johanny Lumnach)

1. Nicholas Peter *4. 7. 1993 Burlington

2. Lynn Lumbra *30. 10. 1995

3. Maxim Depatie Lumbra *4. 8. 1997

c. Danielle Jeanne Marie *23. 3. 1960 Sudbury

∞13. 7. 1991, Richard Vincent Cunningham *24. 12. 1960 Providence (Richmond, USA)

Natalie Grace Cunningham *3. 4. 1998 Providence

d. Andrew Robert *28. 1. 1962 Yongstown (Ohio, USA)

∞8. 9. 1990, Laurie Jane Elisabeth Stanley *19. 12. 1962 Beverly (dcera Roberta Waltera S. a Ann Marie Madore)

1. Elisabeth Grace *2. 12. 1994 Beverly

2. Michael Robert *15. 4. 1996 Beverly

C. Johannes Gustav Maria *2. 10. 1920 Wien, †7. 5. 1981 Vancouver

∞3. 7. 1951, Phyllis Lorena Miles *12. 11. 1917 Winnipeg (Kanada) (dcera Williama
Maurice M. a Maemie Johnson)

D. Elisabeth Maria Carolina Margaretha *11. 10. 1922 Wien, †31. 3. 1991 New York

Linie Petra Bauera

Peter Paul *3. 12. 1888 Brno, †8. 8. 1965 Klagenfurt, Dr. phil., velkostatek Kunín

∞1914 München, Charlotte Scharf-Heidemann *5. 12. 1893 Köln, †3. 1. 19.. München

1. Marietta *4. 2. 1919 München, †.....2013München

∞1942, Erich Kurt Ziener Müller *13. 4. 1908 Zwickau, †24. 4. 1998 Santiago de Chile

a. *Renate Brigitte Inés Ziener von Bauer* *8. 10. 1942 Santiago de Chille

∞19.., Klaus Diercks *12. 8. 1939

Claudia Diercks *11. 3. 1967 Bremen

Kristin Diercks *14. 6. 1969 Bremen

Klaus Peter Diercks *8. 10. 1975 Bremen

b. *Hans Rudolf Edgar Ziener von Bauer* *20. 6. 1946 Santiago de Chile

∞19.., *Isabel Margarita Valderrama Hoyl* *21. 4. 1956 Santiago

Sofía Isabel Ziener Valderrama *21. 10. 1983 Santiago

c. *Cristina Marietta Ziener von Bauer* *30. 10. 1949 Santiago de Chile

∞19.., *Hellmuth Broda* *29. 4. 1948 Hannover

1. *Stefan Paul Broda* *28. 6. 1981 Boston

2. *Sylvia Yvonne Broda* *10.1.1984 Heidelberg

Anotace

Jméno a příjmení autora: Mgr. Lucie Laníková

Název rigorózní práce: „My jakožto Němci jsme poraženými“. Osudy šlechtické rodiny Bauerů ve 20. století

Počet znaků: 241 097

Počet stran: 116

Počet příloh: 11

Počet titulů použité literatury a ostatních zdrojů: 92

Klíčová slova: šlechta, podnikatelé, Československo, pozemková reforma, nacismus, komunismus, mystika, Bô Yin Râ, umění, Čína, Kolumbie, Vídeň, nakladatelství, letectví

Charakteristika rigorózní práce: Práce se zaměřuje na osudy čtyř představitelů průmyslnicko-šlechtické rodiny Bauerů ve 20. století. JUDr. Viktor Bauer-Rohrfelden, významný podnikatel v cukrovarnickém průmyslu, jehož majetek byl citelně zasažen pozemkovou reformou, inklinoval k východní filozofii, astrologii a numerologii. Bratr Moritz Chlumecký-Bauer se pohyboval v prostředí vídeňských umělců a literátů. K jeho přátelům patřil spisovatel Karl Kraus a baronka Sidonie Nádherná z Borutína. Druhý bratr Petr Pavel Bauer-Rohrfelden odešel již začátkem dvacátých let 20. století do Kolumbie, kde působil jako ředitel Německo-kolumbijské společnosti pro leteckou dopravu SCADTA. Syn JUDr. Viktora Bauera-Rohrfelden Hellmuth Viktor Bauer usiloval během nacistické okupace o navrácení majetku, o který rodina přišla během pozemkové reformy. U všech jmenovaných zkoumám rodinné prostředí, ze kterého pocházeli, jejich podnikatelské aktivity, politické názory na pozadí velkých dějinných událostí, jakými byly rozpad Rakouska-Uherska, vznik Československa, pozemková reforma, nástup nacismu a postupný nástup komunismu.